

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

77. évfolyam 2002/1.

Tartalom

MÉCSÉS A TE IGÉD

KENDEH K. PÉTER / Törvények	1
-----------------------------	---

TANULMÁNYOK

JÖRG OHLEMACHER / Vallási nevelés Európában és az európai oktatáspolitikai II.	2
SZABÓ LAJOS / Hogyan próbálunk keresztény választ találni a 21. századi kérdésekre?	5
HARMATI BÉLA LÁSZLÓ / Jó Pásztor Kővágóórsról	8

FIGYELŐ

FABINY TAMÁS / „Hátha terem jövőre!”	9
HÉZSER GÁBOR / Eredményes lelkigondozás?! – Lelkigondozói eredményesség?!	12
CLAUS-JÜRGEN ROEPKE / A három nagy egyház nyilatkozatai 2000-ben az ökumenéről	17
TAKÁCSNÉ KOVÁCSHÁZI ZELMA / Mennyire tartoznak a teológiai kutatás eredményei az egyház nyilvánossága elé?	24
PÁNGYÁNSZKY ÁGNES / Hans Küng: Van örök élet?	27
ZOLTÁN LÁSZLÓ / Egy nap a hartai gyülekezetben	29

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

BLÁZY ÁRPÁD / Vízkereszt ünnepe utáni utolsó vasárnap	31
ITTZÉS ISTVÁN / Hetvened vasárnap	34
HERZOG CSABA / Hatvanad vasárnap	35
SCHULEK MÁTYÁS / Ötvened vasárnap	36
CLAUS-JÜRGEN ROEPKE / Bátorság egy új életszakaszhoz	38
ANDORKA ESZTER / Hiszek, segíts hitelenségemen	39

KENDEH K. PÉTER

Törvények

Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltssem azokat. (Mt 5,17)

Ugyanolyan reggel volt, mint a többi. Ő kelt a legkorábban, ugyanúgy, mint minden reggelen. Felesége is, gyerekei is még aludtak. Korábban szerette ezeket a reggeleket. Átolvasta az újságot, reggelit készített, s várta, hogy mikor ébred fel a család többi tagja. Mintaapa, mintaférj.

Ma valahogy mégis furcsa teher nehezedett rá, egyáltalán nem látott örömet ebben a napban. Nem tudta miért..., valójában semmi oka se volt arra, hogy rossz kedve legyen. Nem fenyegeti semmi a munkahelyét, családjában a szokásos béke honol.

Nagy magányában hangokat hall: a szomszédok mennek el. A szokásos tortúra az ajtózárással, néhány szó és nevetés. Ők nevetnek... A nevetés hallatán keresni kezd valami nagyon fontosat az emlékei között. S egyre jobban fáj, hogy nem találja az emlékek között: mikor nevetett utoljára jóízűen. Nem a főnök viccén, nem egy rosszul sikerült tréfa után szájalomból, hanem csak úgy, ahogy ők az előbb, azon hogy már három éve szenvednek azzal a nyavalyás ajtóval, és mindig elfelejtik megjavíttatni. Persze őt ez mindig bosszantotta. Most irigyli őket. A nevetésért, az öröméért..., öröméért az élet felett. „Hát ez az öregség?” – kérdezte magában. Először elfelejtünk nevetni ezeken az apró bosszúságokon? Aztán a veszteségek sorában először elveszítjük az életörömöt? Vagy ez nem az öregség? Hát tudott ő valaha örülni az életnek?

A reggeli elme tisztasága furcsa módon megrézfálta: bibliai példázat jutott eszébe az irgalmas samaritanusról, de legfő-

képpen a papról és a lévitáról... Ő lett volna a harmadik, aki elmegy a megvert és a kifosztott mellett. Mert – tudja jól – nem fért volna bele életrendszerébe az, hogy lehajoljon hozzá.

Most mintha megértette volna: mogorva és már-már embertelen rendet alakított ki életének. Elviselhetetlen bilincsek kötözik. Apró kis törvényekké dermedt szokások... Reggel vasalt ing – s szemrehányó pillantások a feleségre, ha éppen üres a szekrény; este hét órakor vacsora – s többnapos mosolyszünet, ha a nagyobbik fiú megint késik.

Most valahogy felötlött benne a soha fel nem tett kérdés: mire jók ezek a szabályok? Mire jó, hogy az élet látszatigazságaiból törvényeket, rendszereket alkotok? Nem éppen ezek miatt vesztettem el az élet életszerűségét, örömét? Hát nem ezek tesznek mogorvává? Miért kellene, ha csak nyomorékká tesznek? Mire jó minden elismerés, az élet szabályai és lehetőségei, a megtanult frázisok, ha mindezek között éppen a legfontosabb veszik el számomra: az élet öröme, s éppen a másik ember?

A másik úthoz sokkal több bátorság kellene. Látszólag kiszolgáltatottá tesz. Igen, a szeretetet útja. A amelyen valódi értelmet nyernének a szabályok. Mert ha nem fenyegetné a szemrehányó pillantás a másikat, örömmel adná kezembe a még langyos, vasalt inget. S ha nem a 7 órás törvény hajtaná haza a fiamat, hanem az, hogy érdemes leülni velünk egy asztalhoz...

S csöndesen visszament a hálószobába, visszafeküdt, s várt. Várt valami régi csodára, amely fiatal férj korában reggellé tette a reggelt... Várakozásában elaludt, s felesége régen látott, kissé izgató, mégis mélységes szeretetet sugárzó arcának fényére ébredt. Figyelte az arcot, s évtizedek után újra kavargatni kezdte ágyában a kávéját...

JÖRG OHLEMACHER

Vallási nevelés Európában és az európai oktatáspolitikai II.*

A politikai-társadalmi változások impulzusai

Az 1989–90-es politikai fordulat szinte pillanatok alatt hozta meg az Európai Unió (EU) megerősödésével összefüggő döntő témaváltást. A keleti konfrontáció széthullásával nyugaton az egész *háború-béke* témakör elveszítette dominanciáját, és azzal, hogy a néhai keleti blokk országai demokratikus államokká alakultak át, döbbenetesen gyorsan „elintézett lett” a *szabadság* kérdése. Az EU bővítésére irányuló indítványokkal és a gazdasági folyamatok dominanciájával, helyére a „szociális igazságosság” témája lépett.

Mi alapján alakulnak ki a kényszerű struktúrák összeomlása után egy igazságos társadalom alapelvei? Eddig a keleti országokban jobbra csak látszólag oldották meg a feladatot, amit azoknak az embereknek az integrálása okoz, akik nem tudnak részt venni az évi bruttó össztermék létrehozásában, ez pedig kiélezi és aktualitást ad a politikai folyamatokban ható emberképekre és következményeikre irányuló kérdéseknek.

Egy második integrációs feladat is együttjár a kényszerű struktúrák összeomlásával: hogyan alakíthatóak a különféle kultúrák és nemzetek a térségben egy konszenzus-folyamaton alapuló demokratikus szervezetté? A gyakran vallásilag konnotált nemzeti ellentéteket a szovjeturalom alatt erőszakkal fojtották el, így most azok újra feltörnek.

Mindkét probléma – a helyes struktúrák létrehozása és a különbözőségek integrációja – meglehetősen könnyen csatolható volt az EU és az Európa Tanács programjaihoz, hiszen a szegény és gazdag országok kiegyensúlyozása Európában már kezdetektől hozzátartozott a kiegyezési folyamatok céljaihoz.²² Az országkiegyenlítésnek megfelelő lépést meg kellett és meg kell ma is tenni az egyes országokon belül, ha azt kívánjuk elérni, hogy az összklósság valós beleegyezésével jöjjön létre a közös Európa. Ezért játszik fontos szerepet a politikai diskurzusokban a *szociális igazságosság* miatti vita az EU országában és azokban az országokban is, melyek csatlakozni kívánnak.

* A tanulmány első részét ld.: Lp. 2001/12.

²² Ha az európai egyesítés céljait különféleképp határozták is meg (pl.: föderáció, konföderáció), a váltókat az ún. Hallstein-i Doktrína óta, de legkésőbb 1972 óta egy unió felé állították a megfelelő szociálpolitikai következményekkel.

A korábbi keleti blokk országaiban különösen is felütötte fejét a különféle kisebbségek integrációjának kérdése. A „szovjetizáció” után milyen szerep hárulhat a különféle nemzetiségekre, nyelvükre, kultúrájukra, vallásukra? Hogyan részesültek a „kicsik” a politikai konszenzuskeresés folyamatában?

Az Európa Tanács felajánlotta ezeknek az államoknak azokat a programjait, melyek a *multikulturalitás* cím alatt jelentek meg, hogy ezzel is segítse az öntisztázási folyamatokat.²³ Ezek hasznosnak bizonyultak, legalábbis a problémák feltárásakor és az első megoldási kísérletek megfogalmazásakor. A vendégmunkások integrációjára készült programok a hatvanas évek óta jelen vannak, és tartalmazzák – ahogy azt fentebb említettük, a vallás, mint faktor kihagyásával – a tapasztalatokat, melyeket mindig újraértelmeznek és értelmeztek, hozzáalakítanak az általános emberi jogokhoz.²⁴

Európa nyugati országaiban politikai és oktatáspolitikai napirenden van a relatív nagyszámú külföldi menekült és polgár problémája, akik a (hajdani) klasszikus gyarmatbirodalom tengerentúli tartományaiból érkeztek. Gond a különböző etnikumok, kultúrák és vallások együttélése. Az út, mely az „olcsó munkaerőtől” a „másodosztályú polgáron”

²³ Vö. pl.: Europe 1990–2000: Multiculturalism in the city. The integration of immigrants. Frankfurt a.M., Germany 29–31. old. May 1991. Working documents and Frankfurt Declaration towards a new municipal policy for multicultural integration in Europe. (Studies and texts, No. 25) Strasbourg 1992. Az egész kötetben az emberi jogok képezik az érvelés alapját. A Frankfurter Nyilatkozat (uo. 166–173. old.) említi a „vallás”-faktort, és különösen is felhívja a figyelmet a tanárképzés megváltozott követelményeire (170. old.). Folytatásként lásd: The city approach to the education of its multicultural population (migrants and minorities). Amsterdam, Netherlands 2–4 December 1993. (Studies and texts, No 37). Strasbourg 1995; Liverpool képviselője (beszámoló, 75–86. old.) indítványozta pl. „a New Religious Education Syllabus which is intended to ensure that minority faiths are given maximum support and legitimacy” (84. old.). A bekezdések alkalmazásáról a korábbi keleti blokk országaiban vö. C. Birzea, i. m. (13. megj.)

²⁴ Az európai testületekben az emberi jogokról és alkalmazásukról uralkodó szemléletekről tájékoztat D. Gomien, Short Guide to the European Convention on Human Rights. Strasbourg 1991 (19952, 19983); a valásról lásd: Freedom of thought, conscience and religion: Article 9, 68–71. old.

át az európai közösség elismert alanyaihoz vezet, még sehol nem zárult le. A képzés kulcsszerepe pedig alapvetően elismert.²⁵

A politikai változás folyamata a korábbi keleti blokk országokban még hozzátette az emlékezésnek azt a dimenzióját, melyet a nyugati országokban az integrációs folyamat kárára alkalmanként az elejtés fenyeget – a *történelmet*.

A marxi-lenini történelem-elmélet és a 20-as, 30-as, 40-es évek külsőségeiben való visszaállításának vége után a történelmet újra kell értelmezni. Éppen, mert a nemzeti történelmek annyira összekuszálódtak, a „nép” olyan sokféle csoportból tevődik össze, a Szovjetunió militáns ateizmusa és tudatos kultúrarombolása pedig mély nyomokat hagyott maga után, a feladat nehéz, nem lehet egycsapásra elintézni az egyesült Európában. Először kifejezésre kell juttatni az egyes országban belüli különbözőségeket ahhoz, hogy azokat az általános emberi jogok értelmében méltatni lehessen.²⁶ A próbálkozások egyelőre gyerekcipőben járnak.

²⁵ L. Cerych, *Educational Reforms in Central and Eastern Europe: Processes and Outcomes*. Prague, Czech Republic, 4–7 October 1995; Report of the Symposium, Strasbourg 1996. Lásd: a fejlődés felbecsülése legfőképpen a skandináv országok nézőpontjából in: *Into the Third Millennium*. EFTRE conference August 1998 in Copenhagen. Argang 31, Malmö 1999.

²⁶ „Firstly, representatives of all countries emphasised the role that a fresh approach to history must play in any education seeking to be multicultural. This approach means, principally representing the perspectives of the various cultural or national groups affected by the same historical events. Such an approach would afford an opportunity to teach pupils about comparing and, possibly, co-ordinating different points of views, while also helping to dispel stereotypes and prejudices about other groups.” W. Doise, *Az „Educational aspects” munkacsoport hasznáról szóló beszámolóban*, in.: C. Birzea, i. m. (13. megj.), 136. old. A történelem az európai egyesülési folyamatban témához lásd: „Mit tagespolitischen Rezepten können die Erfahrungen und Lebensformen von Jahrhunderten nicht außer Kraft gesetzt werden. Es bedarf der größten Anstrengungen, um der Schwierigkeiten, die aus den Tiefenschichten der Völker kommen, Herr zu werden. Alle Konzeptionen von europäischer Einheit, alle Widerstände dagegen haben geschichtliche Wurzeln, selbst da, wo es um das Feilschen um Milchpreise und Währungsparitäten geht, handelt es sich nicht nur um den reinen materiellen Nutzen. Die Geschichte ist eine in Europa immer gegenwärtige Macht, an der niemand vorübergehen kann.” A napi politika receptjeivel nem lehet évszázadok életformáit hatályon kívül helyezni. A legnagyobb erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy a problémákat, melyek a népek mély rétegeiből erednek, uralni tudjuk. Az európai egységről szóló minden koncepciónak, minden ellenkezésnek történelmi gyökerei vannak, még ott, ahol a tej árán, vagy az anyagi részesedéseken alkudoznak is, ott sem csupán a pusztá anyagi hasznról van szó. Európában a történelem egy jelenlévő hatalom, melyet senki nem hagyhat figyelmen kívül. Th. Schieder, *Nationalbewußtsein und europäische Einigung*, in.: U.a., *Nationalismus und Nationalstaat. Studien zum nationalen Problem im modernen Europa*. Kiadó: O.Daun és H.–U. Wehler, Göttingen 1991, 370. old. Nagy súlya van a „politikai nevelés” kiemelésének J.J. Schöckingnál, *Die Nationalstaaten und die europäische Einigung*, in: H. Zillesen, *Volk – Nation – Vaterland. Der deutsche Protestantismus und der Nationalismus*. (Veröffentlichungen des Sozialwissenschaftlichen Instituts der evangelischen Kirchen in Deutschland, 2. kötet), Gütersloh 1970, 319–348. old.

ÚJ KÉRDÉSFELVETÉSEK NÉMETORSZÁGBAN

A Német Köztársaságban létezik egy közös konszenzus alapján meghatározott szabályozás a vallásoktatásra, mint felekezetiileg meghatározott, kötelező „rendes” tantárgyra. A keretfeltételeket az alaptörvény és a szövetségi államok kulturális fennhatósága biztosítja. Ezen előírásokon belül, a nagy azonosságok mellett sok külön szabályozás van érvényben Bréma, Hamburg, Berlin és Brandenburg tartományokban. Minden más tartomány az alaptörvény keretein belül mozog, és bevezette a vallásoktatást mint rendes iskolai tantárgyat. Azoknak a tanulóknak, akik nem kívánnak ebben az oktatásban részesülni, megfelelő pótkutatást vezettek be. Az öt új tartományból négyben is bevezették a szabályozást. A Németországon belüli vita alapja mindig az egymástól eltérő alapkoncepció. A következőkben nem a részletek, hanem a nagy irányvonalak lesznek számunkra érdekesek, mert ebben az összefüggésben mutatkoznak meg azok a tendenciák, melyek a szövetségi köztársaságban keresztelik egymást az európai fejlődéssel.²⁷

Brémában, a „Bibliával oktatás” (Unterricht mit der Bibel) mint legrégebbi modell, időközben szinte teljesen kiüresedett formává lett – ami a valóságban átadott tudást illeti. De az alaptörvény úgynevezett „Brémai záradéka” (Bremer Klausel) az iskolarendszer újrendezésének idején égetően aktuális volt az új szövetségi tartományokban, és hozzájárult *Brandenburgban* ahhoz, hogy bevezessenek egy, az alaptörvénytől eltérő modellt. Az időközben „életvezetés, etika, vallásismeretnek (Lebensgestaltung, Ethik, Religionskunde, LER)” nevezett tárgy érdekében szükség volt egy a Szövetségi Alkotmánybíróságon lefolytatott eljárásra.²⁸

Egy politikailag motivált mesterséges termék esetében megpróbálják, hogy a vallástalan lakosság többségét tegyék mértékké egy kötelező tantárgy kialakításához, melynek célja minden polgár értékre nevelése, porosz minta alapján, ahol is az állam maga gondoskodik az értékek meghatározásáról és azok közvetítéséről. És éppen ezt, az első német diktatúra szenvedéssel teli tapasztalatai miatt elkerült konstrukciót állították össze és vitték keresztül olyan törvényhozók, akik átérték a második német diktatúra állami képzési monopóliumát. A vallásoktatás ebben a konstrukcióban szabadon választhatóvá válik, amihez a szükséges jelentkezési eljárás kell átesni.

A „vallástalan többség” érvét már a többi tartományban

²⁷ A jogi szabályozásról lásd: C. Link, *Religionsunterricht*, in: HSt KirchR II, 2. kiadás (1996), 439 kk. old.

²⁸ A LER-ről folytatott jogi vitához vö.: S. Korióth irodalmi utalásait, *Staatskirchenrecht*, in: *Staats- und Verwaltungsrecht in Mecklenburg-Vorpommern*. Szerk.: G. Manssen/H.–J. Schütz, Baden-Baden 1999. 71. megj. 73. old. A tartalmi-pedagógiai vitához vö.: K. Gossmann/P. Schreiner, *Lebensgestaltung-Ethik-Religionskunde in Brandenburg*, in: i. m. (2. megj.) szerk.: P. Schreiner/H. Spinder, 157–167. old. Vö.: K.E. Nipkow, *Bildung in einer pluralen Welt*, 2. kötet: *Religionspädagogik im Pluralismus*, 157–181. old., kül. 174–176. old.

uralkodó viszonyok is megdőntik, ahol – hasonló vallási hovatartozást mutató százalékos arányokkal – bevezették a vallásoktatást, mint kötelező tantárgyat, és azok számára, akik nem kívánnak részt venni egy felekezetiileg meghatározott vallásoktatáson, megfelelő póttárgyat hoztak létre az alaptörvény 7. paragrafusa alapján.

Hamburg tartományban olyan „vallásoktatás mindenkinek” vált gyakorlattá, ahol már régen nem tisztázott, hogy ki felel annak tartalmáért.²⁹

Berlin nyugati szektoraiban a második világháború után Otto Dibelius és Hans Lokies olyan vallásoktatási rendszert alakított ki, mely azt teljes egészében az egyházak hatáskörébe utalja, s bár az oktatás még mindig az iskolák keretein belül folyt, az állami befolyást a lehető legnagyobb mértékben kivonták. Mint ahogy az alaptörvény megfogalmazói számára a szabályozásban a harmadik bírdalom tapasztalatai és annak az iskolarendszerre gyakorolt világnézeti befolyása példaként szolgáltak.³⁰

Az 1989–90-es változás óta ismét elgondolkodtak rajta, hogy nem kellene-e Berlinben is, mint a legtöbb tartományban kötelező tárggyá tenni a vallásoktatást. Ezeket a kísérleteket és elgondolásokat nehezítette a Berlin és Brandenburg tartományok egyesítésére tett fáradozás folyamata, hiszen akkor a vallásoktatás kérdésében a két legtávolabbi végletnek kellene egymásnak feszülnie: egyik oldalon a teljes mértékben egyházi, a másikban a teljesen állami kézben lévő szabályozás.

Miután az egyesítési kísérletek zátonyra futottak, Berlin tartományban új impulzust adott a vallásoktatás jövőbeli alakulása kérdésének a Berlieni Alkotmánybíróság iszlámmal kapcsolatos döntése. Az „Berlieni Iszlám Szövetség” elismerése vallási közösségként feljogosítja azt az alaptörvény értelmében az iskolai vallásoktatásra.

Akkor milyen is legyen ez? Ki szavatolja a tanerők megfelelő képzését? Hogyan értelmezze akkor Berlin tartomány általános felügyeleti jogát?³¹

Német viszonylatban az ilyen kérdésekkel új, még felfedezetlen területre kell lépni – akkor is, ha már voltak próbálkozások az iszlám vallásoktatásra.

Újdonsága legfőképp abban rejlik, hogy milyen magas a másik vallás képviselőinek száma. Sok helyütt nem kérdés többé, hogy elegendő létszámú tanuló igényli-e azt ahhoz, hogy nekik az iskolai kereteken belül vallásuknak megfelelő vallásoktatást biztosítsanak.

Német szempontból a kilencvenes évek elején adódott egy előrelépés a törekvésben, hogy a vallásoktatást európai szintre emelje. 1990-ben fogadott el az Inter-European Comission on Church and School (ICCS) egy Memorandumot, és diagnosztizálták az Európai Bizottság képzésre irányuló dokumentumában az „emberi dimenzió hiányát”. „Az embereket ezekben a dokumentumokban csak a gazdasági fejlődés faktorának tekinti (human resources).

Ez pedig visszavezet az elismert és elért európai országok képzési standardja mögé. Ahol bizonyos humántudományi tartalmakat, beleértve a vallást is, nem tanítanak, ott a képzés hiányossá, ha nem eredménytelenné lesz.” Végül tervezetet bocsát többek között az Európai Bizottság és az Európa Tanács elé. „Az alapvető irányvonalak közé tartoznak a következők: A kereszténység régóta részt vállal az oktatásban, melyet ma meg kell őrizni, sőt erősíteni kell. Az egyházaknak, csakúgy, mint más vallási közösségeknek kész kell lenniük, hogy hozzátegyék a magukét az oktatáshoz a gyermekek és fiatalok szószólójaként.

Az államoknak és az európai szervezeteknek a maguk részéről biztosítaniuk kell azt, hogy az iskolai oktatás alapvetően nyitott maradjon a humán és vallási dimenzió iránt. Figyelmen kívül hagyjuk a más képzési rendszereket, és elismerjük a gazdaság és a jólét fejlődését, de hangsúlyozzuk az ifjúság szükségét az értékek és normák közvetítésére képzésük ideje alatt.

A gyermekeknek és fiataloknak lehetőséget kellene teremteni az önálló véleményalkotásra. Ha ez már adott, akkor a vallási irányultság megelőzheti az emberekkel való embertelen bánásmódot, adott célok eléréséhez. Ezért szükséges, hogy a vallás és a vallási oktatás minden fokon a képzés integrált részévé váljék, és az is maradjon.”³²

Ezeket a benyomásokat fölvelték és lefektették a német kultuszminiszteri konferencia (1991. november 8.) „Zur europäischen Dimension im Bildungswesen” (európai dimenzió az oktatásügyben) alapokiratába, mely a német alapot képezte az európai kultuszminiszteri konferenciában. Így szól: „Az evangélikus és katolikus vallásoktatás tantervei szinte minden országban egységesen tartalmazzák a közös európai örökség részeit, valamint átadását és jelentőségét Európában és az egész világon.

Az európai civilizáció lényeges részei, annak termései és a rá jellemző életfelfogás a keresztény világnézet és hitgyümölcsei, és mint ilyenek célzottan hozzáférhetőek és

²⁹ Vö. K. E. Nipkow i. m. (28. megj.), 480–486. old. (ott utalás a legfontosabb irodalmakra)

³⁰ Vö. C. Grethlein, Das „Berliner Modell” – eine Rekonstruktion seines Ursprungs in religionpädagogischem Interesse, in: Vierhundertfünfzig Jahre evangelische Theologie in Berlin, szerk.: G. Besier/C. Gestrich, Göttingen 1989, 483–509. old.

³¹ Vö. Der Tagesspiegel vom 24.2.2000, 10. és 13. old. és H. Toepfen kommentárja, Islamunterricht in der Schule. Die Götter nicht unkontrolliert lassen, in: i. m. vom 25.2.2000, 1. old.

³² Europäische Perspektiven für Bildung und Erziehung. Loccumer Memorandum 1990: Beiträge der Theologie zur Bildung – eine Herausforderung für Europa, in: i. m. (14. megj.) szerk: J. Ohlemacher, 2–25. old. A Memorandum értékeléséhez v.ö. H. Schultze, Die Sicht der Kirchen zu den europäischen Problemen, in: i. m. szerk: J. Ohlemacher, 126–139. old., Dr H. Schultze, mint az ICCS elnöke, és Dr. Ch. Röger, saját idejében OKR az EKD-ben, a szövetségi kormányzatban (Bonn), fontos szerepet játszottak a hetvenes-nyolcvanas években abban, hogy az európai testületek szintjén tudatosodjék a vallási oktatás jelentősége.

megérthető a vallásoktatásban. A vallásoktatás, éppen a különböző felekezeti vallási közösségekkel való kapcsolatában nagy mértékben tükrözi az európai társadalmi rendet és értékeket. A más keresztény közösségekkel és nem-keresztény vallásokkal folytatott párbeszéd, ha a nyitottság és az ökumené a mozgatói, nagy jelentőségű közös felelősségünk tisztázásában a baráti egymás mellett élés és a teremtés megőrzésének parancsolatában.

A filozófiaoktatás tanterve magában foglalja néhány országban az etikaoktatást is, tervezett tartalma a mértékadó gondolkodók kijelentéseivel való konfrontáció, az ókoriak-

³³ Sekretariat der ständigen Konferenz der Kulturminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, Zur europäischen Dimension im Bildungswesen, Beschluß der Kultusministerkonferenz vom 8.11.1991. Bonn 1991, 5k old. A fejlődési folyamat nyilvánvalóvá válik a következő döntéssel való összehasonlításban: UA., Europa im Unterricht. Beschluß der Kultusministerkonferenz vom 8.6.1978 i.d.F vom 7.12.1999. Bonn 1990; A vallás, mint tantárgy kérdéséről ennyi hangzik el: „A matematika, a természettudományok és a technika, a vallás és a filozófia, a mű-

tól egészen máig, és az emberi lét és világnézet alapvető kérdéseivel és az európai gondolati hagyománnyal való találkozás. A racionális érvelés és etikai normák elismerése az előítéletek lerombolásához, az intolerancia és a dogmatizmus elutasításához és a racionális-kritikus értékekre vonatkoztatott magatartás kialakításához hivatott vezetni.”³³

Mind a vallásoktatás kulturális megalapozása, a vallások önálló részesedése, mind a filozófia és vallás egy bekezdésben való összefoglalása a jövőbeli fejlődés szempontjából igen jelentős.

Fordította: Körmendi Petra

vészetek és a zene, csakúgy, mint a sport, nem redukálhatóak egyszerűen a nemzeti kultúrák szintjére, hanem az általános európai sajátosságokat és az átfogó közös képzési hagyományok alkotórészeit reprezentálják. Az európai öntudat képzésében nem lehet lemondani ezen tárgyak aktív részesedéséből az oktatásban.” Idézi: i. m. (14. megj.) szerk.: J. Ohlemacher, 257–264. old., itt 262. old. Nem állapítható meg a szövegek közvetlen függése az ICCS-től és a KMK-tól, de nyilvánvaló a vele való kongruencia.

SZABÓ LAJOS

Hogyan próbálunk keresztény választ találni a 21. századi kérdésekre?*

„Az pedig a boldog Isten dicsőségéről szóló evangélium, amely énám bízott (1Tim 1,11)”

Aktív keresztény körökben, de azokon kívül is egyre többször találkozunk a sürgető kérdéssel: miért nem szólal meg ma a kereszténység határozottan egy-egy kérdésben. Etikai problémákon túl a társadalom egészét érintő események kapcsán vagy olyan helyzetekben, amikor fenyegetettség, félelem és bizonytalanság lesz úrrá környezetünkben. Természetesen érzékelünk ezzel együtt egy másik jelenséget is napjainkban. Gyakran hallhatjuk a felháborodást: „még mibe nem akar beleszólni az egyház, és mihez nem követel magának jogokat?”

Amikor az a feladat, hogy elgondoljuk a jövőről, az előttünk álló kihívásokról abban az összefüggésben, hogyan fejezzük ki magunkat 21. századi keresztényekként környezetünkben, akkor Ernst Lange híressé vált mondata jut eszembe: „A prédikáció azt jelenti, hogy az igehallgatóval az ő életéről kell beszélnem.”¹

AZ IGEHIRDETÉS FELELETE

Az első, amit tisztáznunk kell, hogy az igazi feleletkeresés és feleletadás helyszíne, formája és kerete maga az igehirdetési gyakorlatunk. A feleletadási képesség ott fejlődik és finomodik, ahol az igehirdetés maga érezhető és kitapítható módon reagál a környezet kérdéseire. Mennyire igaz mai prédikációinkra az a megállapítás, hogy olyan kommunikációs helyzetünk van, amelyben valódi párbeszéd folyik a mai igehallgató mindennapi életét leginkább izgató kérdésekről? Ez nem leegyszerűsítést, vagy könnyedebb stílust jelent. Nem is azt, hogy a népszerű témákat kritikátlanul és „lezserül” vállaljuk fel, hanem abba az irányba kellene elmozdulnunk, hogy együtt tudjunk kérdezni hallgatóinkkal, képesek legyünk ott és úgy meditálni és megküzdeni az igeszakasz üzenetéért, ahol a mai gyülekezeti tagok teszik ezt, és végül azon a nyelven szólalunk meg a szószéken, amelyiken leginkább ért és érez a kortárs igehallgató. Mindez így foglalható össze:

- találkozás a kérdések világában (problémaérzékenység);
- párhuzam a töprengésben (elmélyedési zóna);
- nyelvhasználati azonosság (a megértési közösség).

Ezeket pedig, ha folytatom Ernst Lange idézetét, csak kemény teológiai munka következményeként érhetem el. A kontextuális kapcsolódásért folytatott küzdelem az ige-

* Elhangzott az Evangéliumi Szabadegyházak Szövetségének nemzetközi lelkeszkonferenciáján, Budapesten, 2001. október 26-án.

¹ Predigt heisst, ich soll mit dem Hörer über sein Leben reden.

hirdető számára sohasem üresjárat vagy megszokott, rutinszerű feladat. Pontosan ezen a területen találjuk meg az érintkezési pontokat a kortársak és a bibliai üzenet között. „A hallgatóval (az igehirdetés hallgatójával) az életéről sohasem az én életpasztalatom, nagyobb képzettségem, mélyebb bölcsességem vagy vallásos inspirációm bázisáról beszélek. Az életéről Krisztus ígéretének fényében beszélek vele, ahogyan azt a Szentírás igazolja. Ez pedig végül azt jelenti, hogy bibliai textusok alapján beszélek vele. De azt pontosan mérlegelni kell, hogy valójában mit jelent és milyen szerepe van a bibliai ígének a hallgatóval a megértésért folytatott küzdelemben.”²

Ha mindezt a 21. századra vonatkoztatjuk, megállapíthatjuk, hogy egyre több energiát kell fektetnünk annak a célnak elérésére, hogy a prédikáció minősége, tartalma és nyelvi színvonala biztosított legyen. Kevesebb időre, csökkenő toleranciára és gyorsan átalakuló igahallgatói közösségre lehet számítanunk. A felkészülés és elmélyülés nélküli megszólalások pedig egyre nehezebben lesznek a gyülekezeti közösség számára elviselhetők. A rendszeres, élő szóval átadott üzenet mint felelet nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy ne legyen alapvető prioritás számunkra.

A KÖZÖSSÉGI KARAKTER FELELETE

A bátorító közösség megőrzése és megújulása lehet egy következő válaszadás akkor, amikor a közösségi karakter válik egyre megkérdőjelezettebbé az európai kontextusban. A modern társadalom természetéből fakad egy elkülönülési tendencia. *Luhmann* német szociológus szerint az emberek különböző alrendszerekben élnek, és ezek nincsenek többé szinkronban egymással (autonóm alrendszerek/sub-systems). Ezek közül egyik a vallás, amely többé-kevésbé függetlenül működik a többitől. Végkövetkeztésként azt vonja le, hogy a vallás a fejlett nyugat-európai társadalomban a szabadidő eltöltésének területére került, annak egyik lehetősége.³ Ma megkérdőjelezhetjük, hogy valóban elkerülhetetlen fejlődési irány-e az, amelyben a társadalom modernizálódása és az elvilágiasodás így összetartozik, és széteséshez, atomizálódáshoz vezet például a nyugat-európai protestantizmus területén. De világjelenségként kell számolnunk a család összetartó erejének csökkenésével és a gyülekezeti közösségi struktúra jelentőségének visszaesésével is. Az atomizálódás tehát egymás után éri el a közösségeket.

Az elkülönülés – *individualizálódás* – mint jelenség rengeteg kérdést vet fel a jövő kereszténysége számára a magyar kontextusban is. Az újraindított intézmények helyzete abból a szempontból is izgalmas, hogy ki tud-e alakulni

bennük egy új, modern vallási közösségi létforma, amely a jövőben komoly társadalmi szerepet vállal magára; vagy nosztalgikus jelenségként, csak a múlton tájékozódva élnek ezek az intézmények.

Ugyanerre a témára *Berkhof* holland teológus a saját kontextusából reagál, és a következőket írja: „Egyéni és kollektív életünkben Isten már nem lényeges tényező. Az egyházakban és a családokban egy ideig még folytathatja életét, mint valamilyen nyugdíjas, de a keresztény intézeteknek és egyesületeknek nincs többé helyük a társadalomban és a kultúrában. Istent az utolsó dolognak nyilvánították az ő világa számára: »Privatsache«-nak (magánügynek).”⁴

Ugyancsak ezt fogalmazza meg *Gerard Dekker* is idézett tanulmányában: „Más szóval: megtörtént a hit privatizációja: az emberek hitélete, hogy úgy mondjuk, mindenfajta társadalmi szektorból kivonult és egyre inkább az élet egy korlátozott részére koncentrálódik, arra a részre, amelyet többnyire magánéletnek nevezünk. Szociológiailag szólva, ez az elvilágosodás legfontosabb formája. És éppen ez a fejlemény érinti leginkább a református vallási élet szívét-lelkét.”⁵

Ez a néhány mai vélemény is azt mutatja, komolyan fel kell készülnünk arra, hogy egyértelmű feleletet adjunk a kérdésre: lehetséges-e a keresztény hit a (poszt)modern társadalomban. A szétesés irányába mozduló változásokban hogyan lehet mégis az „egység”, a közösség és az összetartozás kifejezője a kereszténység? A befelé forduló és „elkülönülő szigetek”-ként élő közösségek helyzete egyre nehezebbé válik egy hasznosságra, érdekekre koncentrált társadalmi háttérben.

A „KIEMELT” EGYHÁZ KÜZDELME

Hiteles jelenlét, a tevékeny szeretet megvalósulása az egyházi élő közösségekben. Ezért folyik talán a legnagyobb küzdelem az átalakuló magyar közéletben az egyházak részéről. Cél, hogy megvalósuljanak a keresztény közösség értékei az egyházi életben, és a kereszténység hitelessége nyilvánvaló legyen a „külső szemlélő” számára. Ne legyen ügyeskedés, manőverezés vagy alkalmazkodási taktika a keresztény közösségi lét a társadalomban, hanem legyen nyilvánvalóan a tevékeny szeretet megtestesítője.

Ez „csupán” az identitásához hű, a természetes magatartású egyház képe. Így fogalmaz Fazakas Sándor az „Egyház a polarizált társadalomban” című tanulmányában: „Az egyház léte nem csupán a társadalmi kihívásokra adott reflexió, hanem lényegesen több: olyan küldetése és feladata van a világban, amely bizonyos mértékig kiemeli a változó világ kontextusából.

Ebben a kiemelt, elkülönülő állapotban mutatkozik meg az egyház mássága és veszélyeztetettsége. Más, egészen

² Ernst Lange: *Predigen als Beruf*. Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin. 1976. 62. old.

³ Vö. : Gerard Dekker: *Lehetséges-e református hit a (poszt)modern társadalomban?* In: *Confessio* 2000/3. 11–17. old.

⁴ Idézi: Gerard Dekker i. m. 15. old.

⁵ Uo.

»más« az egyház, mint a többi társadalmi szervezet, mert Krisztus tulajdona és neki tartozik engedelmességgel. Veszélyeztetett az egyház, mert ki van téve, hogy »másságáról« megfélemlítve játékszere legyen politikai-társadalmi érdekeknek. A gyakorló lelkész és a gyülekezeti tag ezzel kerül szembe nap, mint nap...⁶

Ebben pedig csak akkor lesz képes helyállni az egyház, ha szüntelenül végzi azt a teológiai munkát, amely kutatja és keresi az irányvétel lehetőségét. Ha nem is tantételeket fogalmaz meg a protestáns keresztény teológiai kutatás, de legalább a tájékozódást segítő irányjelző téziseket ajánl (permanens válaszkérés).

A MEGHALLGATOTT GYÜLEKEZET ÉRTÉKE

A nyitottság, mint őszinte magatartás felvállalása az egyes embertől a közösségi létformáig. Talán soha nem éreztük annyira, mint éppen napjainkban, hogy csak a párbeszéd újrafelfedezése adhat perspektívát a jövőre nézve. Sok egyoldalú megközelítés, vagy kisajátított véleményalkotás után rá kell ébrednünk arra, hogy csak a *másik* és a *mások iránti* érdeklődés növekedése, a körültekintés bátorsága és az őszinte részesedés a társak életében mozdít ki a megszokottból, a régiekből – a változó, az új felé. Ezt a legközvetlenebb környezetre ugyanúgy értem, mint a tágabb összefüggésekre. A keresztény válaszadás esélye és lehetősége ott lesz valóság, ahol a nyitottság természetes állapottá válik, és nem alkalmi vagy csupán tradicionális háttérrel jön létre.

Ernst Lange véleményét hívhatom itt ismét segítségül: „Csak akkor tudok a hallgatóval az életéről szakszerűen és nyíltan beszélgetni, ha előbb engedem őt velem beszélni. Csak maga az íghallgató tud bevezetni engem saját életének speciális problematikájába. Ez természetesen nem csupán információ kérdése, amelyet megfigyelés, látogatás, beszélgetés során szerezhetek meg. Ez a participáció problémája, a hallgatóm létsorsában való részvételem, érdeklődésem és részesedésem problémája. Annyira kell – a szó sajátos értelmében – *benne lennem* az ő létsorsában, amennyire csak lehetséges.”⁷

Ilyen részesedés, felvállalás lehet az az őszinte nyitottság, ami nélkül nem lehet megfogalmazni és átadni a keresztény reflexiót az élet kérdéseire. Az élet értelmének kérdése a 21. század emberének is alapkérdése marad, de választ csak akkor tudunk adni, ha a *beszédet megelőző beszélgetésre* is lesz hallásunk, figyelmünk és imádságunk.

Erre utal *Andorka Rudolf* is nem sokkal a rendszerváltozás után írt cikkében: „Végő soron azon fog megfordulni a vallás jövője Magyarországon, hogy az egyes keresztény emberek és az egyházak mennyire lesznek képesek

vonzó példát, viselkedési, életvezetési mintát mutatni a magyar társadalom számára.”⁸

Befejezésül érdekes átgondolni egy rövid válogatást, egy ausztriai körképet, ahogyan lelkészek, teológusok a jövőt irodalmi módon megrajzolják.⁹

Hansjörg Eichmeyer

Létezik és továbbra is létezni fog egy transzcendens iránti éhség. Ezt hosszú távon nem enyhíti a horoszkóp, ezoterika és egyéb pótlékok.

A *jó hír* útja most nem főnről lefelé vezet, hanem ember-től emberig. Csak hitben szólal meg érthető nyelven, amely nemcsak okosan hangzik, hanem valóban megszólít.

A keresztények a világban élnek, a *poliszban*, és Jézus kijelentése szerint ott is kell maradniuk. Ezért tevékenykednek, ha szükséges, politikailag is, de nem úgy táncolnak, ahogy a környezet fütyül.

A lelkészeket a jövőben nem csak a tudásuk és a letett vizsgáik felől kérdezik majd meg, a szolgálatba való felvételnek a kommunikációs képesség, a hivatás iránti szeretet és a szív is előfeltétele. Így lesznek hiteles tanúkká, így teremnek jó gyümölcsöt.

Robert Kaufer

A gyülekezeti funkciók alapvetően tiszteletbeli funkciók. Azok is – sőt főként azok –, amelyekhez teológiai képzettség szükséges, amelyek tehát *lelkészi* funkciók.

A lelkészek rendelkezésére akkor bocsát lakást a gyülekezet, ha a lelkész elérhetőségét fontosnak tartja. A lelkészek a lelkészi hivatást egy másik állás mellett gyakorolják. Legtöbben pszichoterapeutaként, mások a számítástechnika területén mint szoftver specialisták dolgoznak, nem kevesen pedig mint képviselők az Európai Parlamentben ülnek Prágában, ami 2025 óta az EU fővárosa. Munkájukat azért értékelik nagyra, mert magukkal hozzák az egyházi kapcsolatokban szerzett tapasztalataikat.

Ausztriában, az EU egyik tagországában kb. százhuszezen evangélikusok, ennyien jönnek össze istentiszteletre, ünnepekre, ami részben templomokban, részben rendezvényközpontokban történik. Gyülekezetek a hagyományos parókiák körül szerveződött formában, hasonlóan az Egyesült Európai Evangélikus Egyházak (EEEE) többi taggyeházához, nincsenek. A területi egyházkormányzati hivatalokat 2028-ban az EEEE megalakításakor költségkímélő okokból megszüntették, és egy központi igazgatási programmal váltották fel.

Stefan Schumann

Álmod rólunk, lelkészekről

...megtaláljuk a nyelvet, ami mindig szükséges lesz...

⁶ Fazakas Sándor: *Egyház a polarizált társadalomban*. In: *Confessio* 2000/4. 27–38. old.

⁷ Ernst Lange: *Predigen als Beruf*. Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin. 1976. 59. old.

⁸ Andorka Rudolf: *Vallás és egyházak a mai magyar társadalomban*. In: *Confessio* 1991/4.

⁹ *Träume und Visionen über die Zukunft der Kirche*. In: *Amt und Gemeinde*. 1999/7–8.

...megtaláljuk azokat a helyeket, ahol az embereknek szükségük van ránk, legyen az a világhálón, szórakozóhelyen, házakban vagy abban az *egy házban*, ahol össze szoktunk gyülekezni...

...örömünk telik a feladatban. Bátrak vagyunk és lelkesek...

...sok emberrel dolgozunk együtt, nem mint *urak*, hanem mint *szolgák*, lektorokkal, diakónusokkal, presbiterekkel, tanárokkal...

...jelen vagyunk és van időnk, mert szabadok vagyunk az adminisztráció és határidőnapló minden kényszerétől...

...lelkészek vagyunk, nem kevesebbek, mert nem stresszből, hanem nyugalomból indulva dolgozunk...

...jól dolgozunk, mert végre megértettük, hogy ez az *óra* parancsa...

Herwig Sturm

Van egy álmom – egyház 2020-ban

Egyházzal álmodom, amely a következőképpen fest: Nyitott, hívogató közösség.

Mindenki tájékozódhat, körülnézhet, csatlakozhat.

Csoportok jönnek létre konkrét célokkal.

Projektek – meghatározott emberek számára, meghatározott időre.

Tanácsot, segítséget szívesen fogadnak.

A találkozás háza.

Az istentisztelet a lelke ennek a háznak.

Ugyanakkor piac is, parlament is, kölcsönzősarok is.

Jelentések diakóniai, politikai, ökológiai kihívásokról.

Itt találkozik a teológusok, pszichológusok, terapeuták, rendezvényszervezők, a tájékoztatásban dolgozók munkacsoportja.

Így küldelek titeket.

Kapcsolatokat közvetítünk.

Konfliktusokat kezelünk.

Emberi kapcsolatokat gyógyítunk.

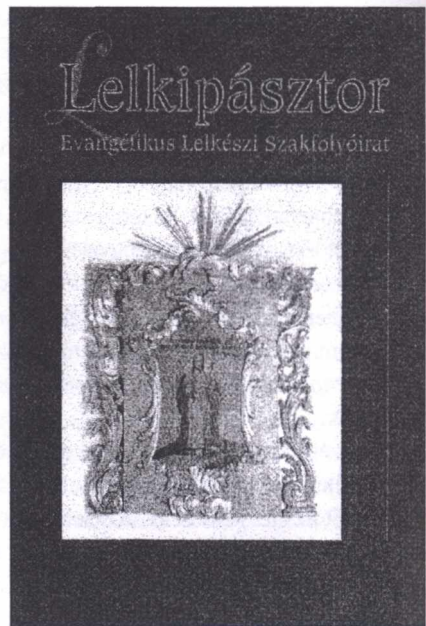
Összekötünk közösségeket, egyházakat, kontinenseket.

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ

Jó Pásztor Kővágóórsról

A falu közepén kis dombon, közvetlenül a barokk katolikus templom mögött áll a középkori eredetű evangélikus templom. A többször átépített, felújított épület berendezései közül kiemelkedik a ma már csak részleteiben fennmaradt szószékoltár, melyet Csáfordi Tóth Péter, a helyi gyülekezet patrónusa emeltetett 1776-ban. Valamikor az oltáregyüttes részét képezte a borítón látható, most restaurált *Jó Pásztor* kép is. A gazdag rokokó ornamentikával díszített, fára festett jelenet Krisztust ábrázolja, mint a jó pásztor, nyakában a báránnyal, és magyar nyelvű bibliai idézettel a feje felett. A kép szép példája a későbarokk stílus gazdagságának, és ékes bizonyítéka a Türelmi Rendelet korabeli evangélikus egyház művészeti felfogásának.

A kép elhelyezkedése az oltáregyüttesben sokáig talányos volt. Az Evangélikus Országos Levéltárban idén került elő az 1815-ös keltezésű, latin nyelven íródott esperesi vizitáció, mely részletesen leírja az építményt. Így ma már tudjuk, hogy a kép nem hangvetőként szolgált (létezett ugyanis egy ma már eltűnt hangvető is), hanem a prédikáló lelkész mellett a falon függött. Reméljük, hogy a szószékoltár még megmaradt többi kvalitásos darabját is mihamarabb meg lehet menteni a pusztulástól.

A Lelkipásztor címlapja 2002-ben

FABINY TAMÁS

„Hátha terem jövőre!”*

(Lk 13,6–9)

tanulmányomban az úgynevezett képelemzés (Bildfeldanalyse) módszerével vizsgálom meg Jézus egy példázatát. Állásztásom azért esett a terméketlen fügefa parabolájára, mert annak egyik-másik vonása – talán nem erőszakoltan különös aktualitást nyer abban az új helyzetben, amelyben a 2001/2002-es tanévben indult VI. éves képzés résztvevői vannak. A jézusi példázatnak természetesen általános érvénye van, ám azt minden olvasó a maga életére alkalmazhatja. E tanulmány végén mi is szeretnénk erre aktualizálásra eljutni.

Az elemzés arra nyújt lehetőséget, hogy e konkretizációt megelőzően a jézusi kép minél teljesebb, színesebb vizsgálata feltárjon előttünk.

A füge a legtöbb kultúrkörben igen gazdag szimbolikával rendelkezik. Az olajfa és a szőlő mellett gyakran a termékenység és a bőség jelképe. Sok kultúrkörben szent faként tisztelik, a buddhizmusban például a megvilágosodással függ össze; a füge és a szőlő Dionüszosz attribútuma is; az iszlámban pedig a fügefa és olajfa a Paradicsom tabuillagű fája. A Bibliában sok hasonlatban, metaforában és beszélelésben szerepel.

Az Ószövetségben 16-szor fordul elő a „szőlő és fügefa” szóhasználat, amely elválaszthatatlan az ígéret földjétől. 4Móz 3,23 szerint pl. egyetlen szőlőfürtöt ketten vittek egy rúton, valamint „szedtek gránátalmát és fügét is”. 5Móz 8,8 pedig arról tudósít, hogy Isten az ő népét „búzát és árpát, szőlőt, fügét és gránátalmát termő földre” viszi be. Ebben az összefüggésben lehet azt is megemlíteni, hogy a „tejjel és mézzel folyó föld” képében (2Móz 3,8; Józ 5,6) a talnudi irodalom (Ket 11b) a mézet a füge nedvének érte.

A szőlő és a füge Izrael és Izrael békéjének, jólétének és teljességének jelképei; ezek hiánya pedig a kietlen helyzetet jelenti (Miért hoztatok el bennünket Egyiptomból, miért vetettetek bennünket erre a rossz helyre, ahol nincs hely vesztésre, sem füge, sem szőlő... 4Móz 20,5).

Ugyanakkor a lehulló füge képével Izrael ellenségeinek (Edóm vagy Ninive) sorsát jelképezték. Ézs 34,4 Edóm

pusztulását a következőképpen írja le:
*Széthull az ég minden serege,
 összezsavarodik az ég, mint egy tekercs;
 úgy lehull egész serege,
 ahogy lehull a szőlőről a levél,
 ahogy lehull a fügefáról.*

Náh 3,12 pedig Ninivéről írja:
*Minden erődöd olyan,
 mint a fügefa korai gyümölcse:
 aki enni akar, csak megrázza,
 és a füge a szájába hull.*

Ugyanakkor Isten büntetése is Izrael fölött: *A szőlő elszáradt, a fügefa elhervadt.* (Jóel 1,12) *A fügefák nem fognak virágozni, a szőlőtőkéken nem lesz gyümölcs.* (Hab 3,17) *Elpusztította szőlőmet, letördelte fügefáimat.* (Jóel 1,7) *Fügefáitok és olajfáitok nagy részét leette a sáska – mégsem tértek meg hozzám!* (Ám 4,9)

Közmondásos fordulatként fogalmazódott meg egy aranykor nyugalma és békéje: *Akkor mindenki a maga szőlőtökéjéről és fügefájáról ehett.* (2Kir 18,31; Ézs 36,16) *Mindenki a saját szőlőjében vagy fügefája alatt ülhet.* (Mik 4,4; 1Kir 5,5; 1Makk 14,12) *Azon a napon meghívja majd egyik ember a másikat a szőlőjébe és a fügefája alá* (Mik 4,4).

Van, ahol ez az eljövendő üdvör próféciája, máshol (pl. 1Kir 5,5) pedig szinte nosztalgikus visszaemlékezés a „boldog békeidőkre”.

A fügefa első gyümölcset különösen nagy reménnyel várták: *Mint a korai füge gyümölcserés előtt: ha meglátja valaki, alig veszi kezébe, máris lenyeli.* (Ézs 28,4) Ugyanez metaforikus tartalmat nyer: *Őseitekre úgy néztem, mint a fügefa első termésére* (Hós 9,10).

Hasonló ehhez az Újszövetségben Jézus szóhasználat: *Nézzétek meg a fügefát (...): amint látjátok, hogy kihajt, tudjátok, hogy közel van a nyár. Így ti is (...) tudjátok, hogy közel van az Isten országa.* (Lk 21,29-31) Valóban: a füge frissen jó; ellentétben a késői, immár megrothadt fügekkel, amelyekről a prófétáknál ezt olvassuk: *Fegyvert, éhínséget és dögvészt bocsátok rájuk, és olyanná teszem őket, mint a rothadt fügék, amelyek ehetetlenül rosszak* (Jer 29,17).

* Bibliatanulmány az Evangélikus Hittudományi Egyetem VI. éves hallgatóinak 1. konzultációján, 2001. szeptember 3.

Ugyanez figyelhető meg a füge-látomás (Jer 24,1-10) mögött, ahol a kosár jó füge a Júdából száműzöttekre utal, a kosár ehetetlen füge pedig Cidkijjára.

Említésre érdemes még Péld 27,18a is: *aki a fügefát gondozza, az eszi a gyümölcsét.*

Az Ószövetség korában gyógyítási célra is használták a füget: 2Kir 20,7 és Ézs 38,21 szerint Ézsaiás préselt fügével gyógyítja Ezékiás király halálos betegségét.

A rabbinikus irodalomban is fontos szerepet játszik a füge. A fogság utáni zsidóság sorsát egy pszeudoepigráf történet szemlélteti. Jeremiás az etióp Abimeleket Agrippa szőlőjébe küldi fügéért. Ő azonban elalszik ott. Hatvanhat éven át alszik, ám amikor felébred azt hiszi, hogy csak pár percre szundított el. Visszatér a városba, ahol Bárukkal találkozik, aki Isten parancsára levelet ír Jeremiásnak. Azt egy sas viszi Babilonba, a 66 éven át frissen maradt fügeből való kóstolóval együtt Az elbeszélés üzenete: a zsidó nép a 66 éves fogság ellenére is eleven maradt (Paralipomena Jeremiae 3-7). Hasonlóképpen tanulságos a következő Haggáda-részlet is: „Egy gazda nem tudja kifizetni a munkásait. Azok egy fügefa alatt ülnek, és ezt mondják a gazda fiának: *Éhesek vagyunk!* – A fiú erre így szól a fügefához: *Fügefá, fügefá, teremj gyümölcsöket, hogy apám munkásai jóllakjanak!* – És megtörténik a csoda.” (Taan 24a)

Egy rabbinikus legenda pedig a mai magyar olvasókat a Mátyás királyról szóló mondáira emlékezteti: „Írva van: *Odáig jutottam, hogy már kétségbeestem, ti lemondjak arról, hogy fáradozzam, de meggondoltam, hogy amit mások fáradtak értenem, úgy fáradozom én másokért.*

Megtörtént Hadrianus császárral, hogy Tiberias útjait járva, egy öreg embert látott, aki a földbe ástott, hogy ültetvényeket plántáljon. Megszólítja: *Öreg, hány éves vagy ma? – Százestendős! – Hát te százestendős korodban odaálsz ásni, hogy ültetvényeket plántálj?! Vagy talán azt képzeled, hogy ezekből enni fogsz? – Ha megérem, akkor még eszem belőle, és ha nem, akkor miként őseim értenem, fáradtak, úgy fáradozom én is gyermekeimért. – Életedre mondom, ha megadatik neked, hogy eszel belőlük, tudatni fogod velem.* Idővel fügek termettek a fán. Akkor az öreg egyet gondot: *Itt az ideje, hogy a királyt értesítem.* – Elővett egy fügével tele kosarat, elment vele, és megállt a palota kapuja előtt. Megkérdezte, hogy mi járásban van, azt felelte: *Menjetek, és értesítsétek a királyt, hogy egy öreg zsidó üdvözlét hozta.* – A király izeni, hogy beeresszék. Belépvén, a király megszólítja: *Mi járásban vagy? – Én vagyok az az öreg, akit ásni és ültetvényeket plántálni láttál, és akinek meghagytad, hogy ha a gyümölcséből még ehetik, értesítsen téged. Íme, elértem, hogy ettem belőle, s itt vannak a fügek: annak az ültetvénynek a gyümölcse.* – Hadrianus megparancsolta, hogy a kosarat töltsék meg arany dénárokkal. A szolgák csodálattal kérdezték: *Annymira tiszteled ezt az öreg zsidót? – A teremtője tiszteli, és én ne tisztelném?”* (EcclR 2)

Sok rabbinikus hasonlatban a Tóra igéit jelenti a fügefa, különös tekintettel azok *kimeríthetetlenségére*: „Ahogy egy ember újra és újra talál még füget a fán, úgy bukkan

az ember, folyamatos kutatás után is a Tóra újabb és újabb tanításaira” (Erubim 54a). De lehet ez *intés a korai Tóra-tanulmányozásra*: „A gondos kertész korán reggel gyűjti be az érett füget, hogy az a napon ne hogy férgessé váljon” (jBer II 5; Koh.r. 5,11).

Az Újszövetség szempontjából sem lényegtelen az a tény, hogy *a fügefa alatt ülni* kifejezés a Tóra tanulmányozására vonatkozott. Két rabbinikus példa erre:

„Rabbi Abba ben Kahana írástudókról beszél, akik *olajfák és szőlőtőkék között ülnek, és a Tórát tanulmányozzák.*” (Midr Hl 4,4)

„Rabbi Akiba és tanítványai kora reggel a fügefa alatt ülnek.” (KohR 5,11)

Az Újszövetségben Natanáelnek mondja Jézus: *Láttalak a fügefa alatt.* (Jn 1,48.50) Mindehhez tudni kell még, hogy az Írások tanulmányozása messiási várakozásokkal is együtt járt!

Említést lehet tenni egy olyan rabbinikus fügefa-példázatról, amely az ósatyák példáját idézi meg (BerR 46,1): „Rabbi Júda mondta: *Egy fügefa. Előbb egyes fügeket szednek, aztán kettesével szedik, aztán hármásával, végül kósárszámra szüretelnek.*

Így van ez: először *Ábrahám egymaga volt* (Ez 33,24), majd *Ábrahám és Izsák, aztán Ábrahám, Izsák és Jákob, végül: Izrael fia* pedig *szaporodtak, gyarapodtak, és annyira megerősödtek, hogy tele lett velük az ország.*” (1Móz 1,7)

A rövid példázat üzenete Izrael megsokasodására utal. Az ósatyák az „előszüretet” jelentették, aztán jött az igazi.

A rabbi előszeretettel részletezték a füge formai jegyeit is. Hangsúlyozták például, hogy a fügefa alul keskeny és fent széles – így – Izrael a fogság után ismét nagygyá lesz (Cant R 7,5). Idővel a füge a körülmetélés jelképe is lett: Rabbi Júda szerint (Kru. 4. sz.) a fügefában semmi sem fölösleges, csak a virága. Amikor az lekerül róla, akkor lesz tökéletes. Így Ábrahámban sem volt semmi sem tökéletlen – leszámítva az előbőrét. Ezért kapta a parancsot: *Távolítsd el, járj előttem, és légy tökéletes!* (BerR 17,1)

A rabbinikus hagyomány szerint a jó és rossz tudás fája ugyancsak fügefa volt, hiszen 1Móz 3,7-ben Ádám és Éva fügefalevéllel takarták el szemérmüket... Mindez széles kultúrtörténeti összefüggésekben is elhelyezhető. Bizonyos kultúrákban a füge (édessége és formája miatt) a szerelem és az öröm jelképe. (Az erotikus asszociációk Dionüszossszal és a fallikus istenségekkel, pl. Priapossal is összefüggnek). Így érthető az eredetileg obszcén „fityisz” (vö. fica; füget mutat) kifejezés is.

A keresztény ikonográfiában a füge gyakran antijudaista színezetet kapott: az elszáradt fügefa gyakran Izraelt, ill. a zsinagógát jelképezte. Ez az összefüggés már Mt 21,18-22-ben is felbukkan, s talán nem érdektelen annak megemlézése, hogy a fügefa megátkozása Jézus egyetlen ártó csodája! Számos középkori passió-ábrázoláson a tömegből sok zsidó füget mutat a keresztet vivő Jézusnak. Júdás öngyilkosságát pedig sokszor úgy ábrázolják, hogy ő egy fügefára akasztotta fel magát.

A félreértések elkerülése végett már itt meg kell említeni, hogy Lk 13,6-9 példázata a terméketlen fügefáról korántsem csak a zsidóságról beszél, tehát helytelen volna ennek a szövegnek antijudaista élt, vagy pláne antiszemita irányultságot tulajdonítani.

Ezen a helyen idézhetünk néhány *hellenista hasonlatot* is. Egy sztoikus bölcsesség szerint a gonosztól ugyanúgy nem várhatunk jót, mint ahogy az olajfa nem terem fügét. (E hellenista hasonlatnak sajátos újszövetségi megfelelője Mt 7,16: *szednek-e bojtortjárnól fügét...?*) Tanulságos Epiktetos példázata is: „Valaki, aki vele (Epiktetossal) tanácskozott, ezt mondta: *Azt szeretném tudni, hogyan élhettek a természetnek megfelelően, ha a másik nem akar velem megbékélni?* Ő így felelt: *Semmi nagy nem alakul ki egyszerre, a szőlő vagy a fügefafa sem. Ha nekem most azt mondd: »Fügét szeretnék!«, azt válaszolom: »Ez időbe telik.« Engedd, hogy előbb virágozzék, aztán gyümölcsöt hozzon, aztán érettnak kell lennie. Ha a fügének a gyümölcse nem érik meg azonnal egy óra alatt, akkor hogy kívánhatod, hogy az ember értelmének gyümölcse rövid idő alatt gond nélkül megérjen? Ne várd ezt el, még akkor sem, ha én ezt mondanám!*” (Arrian: Diatr. I., 6-8)

Epiktetos parabolájában is felfedezhetünk bizonyos újszövetségi motívumokat: megbékélés útközben (Mt 5,23k), terméketlen fügefafa (Lk 13,6-9), magától növekvő vetés (Mk 4,26-29).

A jézusi példázathoz talán még közelebb áll Achikar fabulája (Kr. u. 1. sz.): „Fiam, olyan voltál nekem, mint az út szélén álló pálmafa, amely nem termett gyümölcsöt. Jött a tulajdonosa, és ki akarta vágni. Erre így szólt hozzá a pálma: *Csak egy évet adj még nekem, és sáfrányt fogok teremni!* A tulajdonos azonban így felelt: *Szerencsétlen! Saját gyümölcsödöt nem voltál képes megteremni, hogyan hoznál akkor idegen gyümölcsöket?!*”

A motívumok hasonlósága mellett jelentősek a teológiai különbségek: Jézusnál a fa kap még egy év esélyt; továbbá Jézusnál nem maga a fa könyörög, hanem van egy „közbenjáró”. Végül Jézusnál nem beszél a fa, vagyis az ő tanítása nem fabula!

Összehasonlító elemzésünkben említést érdemel Babrius példázata is. Egy gazdának volt egy fája, amely nem termett gyümölcsöt, csak a madarak ültek a száraz ágain. Ezért elhatározta, hogy kivágja. Már kezében volt a fejsze, amikor kérlelni kezdték a madarak, hogy kímélje meg a fát, hiszen azon ülve énekelhetnek mindenki örömére. A gazda mégis belevágott a fába, ám észrevette, hogy annak belsejéből édes méz folyik. Erre eldobta a fejszét, attól kezdve szentnek tekintette a fát, és gondosan bánt vele.

Ebben az esetben is feltűnőek a különbségek: a fabulának egyértelműen *happy end*-je van, Jézus példázata viszont nyitva marad, és ez utóbbi a dramaturgiailag jobb

megoldás! Megfigyelhetjük azt is, hogy a gazdának empirikus tapasztalata van arról, hogy érdemes a fát megkímélni, hiszen az adja a mézet, Jézusnál viszont a gazda csak remélni tudja, hogy érdemes még várni. Talán ebben az összefüggésben is érvényes, hogy a hit a nem látható dolgokról való meggyőződés. (Zsid 1,1)

Végül még egy rabbinikus párhuzamot idézünk, ahol a hasonlóság a lukácsi szöveggel nem annyira formai, mint inkább tartalmi: „Egy királynak volt egy nagy földterülete. Azt mondta a bérlőjének: *Menj, tedd termővé a földet, és ültess ott szőlőt!* – A bérlő elment, termővé tette a földet, és szőlőt ültetett. A szőlő megnőtt, bort készítettek belőle, ám az savanyú volt. Amint a király látta, hogy savanyú a bor, így szólt a bérlőhöz: *Menj, és vágd ki a szőlőt! Mit kezdjek azzal a szőlővel, amely ecetet terem?* A bérlő azonban így szólt: *Uram, királyom! Annyit költöttem már erre a szőlőre, míg termőre fordult, és most ki akarod vágni? És mindezt azért, mert a bor savanyú. De hiszen fiatal még a szőlő, ezért terem savanyú bort és nem jó bort.*” Így akarta a Szent, áldott legyen, az izraelitákat megsemmisíteni, miután vétkeztek az aranyborjával. Mózes azonban ezt mondta: *Világ Ura, nem te vezetted-e ki őket Egyiptomból, a bálványimádók országából? Ők azonban még fiatalok, amint írva van: »Még gyermek volt Izráel, amikor megszerettem, Egyiptomból hívtam el fiamat.«* (Hós 11,1) *Váry még egy kicsit, járj velük, és színed előtt jót fognak cselekedni!*” (ShemR 43,9)

A rabbinikus és a szinoptikus példázat hasonlósága egyrészt a terméketlenségben, másrészt a közbenjáróban (az egyik helyen Mózes, a másikon Jézus) mutatkozik meg. Feltűnő ugyanakkor a különbség is: a talmudi példázatban egyértelmű a *happy end* – Jézusnál viszont nyitva marad a példázat. Jelentős eltérés mutatkozik továbbá abban, hogy a rabbinikus érvelési rendszer *kauzális és retrospektív* („olyan sokat költöttem már a szőlőre!”), a jézusi érvelés viszont *finális és prospektív*: „körülásom, és megtrágyázom”!

Ezen a ponton ragadható meg a Teológián zajló úgynevezett VI. éves képzés egyik legfontosabb célja. Szeretnénk a finális és prospektív gondolkodást elsajátítani, tehát a célirányos előkészület jegyében dolgozni. Mindeközben – és ez a jézusi példázat másik döntő üzenete – számolhatunk azzal, hogy van közbenjárónk, Jézus Krisztus. Talán nem túl nagy merészség az ige olyan személyes alkalmazása, hogy azt is hangsúlyozhatjuk: kaptunk egy kegyelmi évet. Azzal kell azonban számolnunk, úgy kell nekigyürkőznünk, hogy ez bizony munkás év lesz: „körülásom, és megtrágyázom...” Mindezeket pedig átfogja a „hátha” szócskában sűrűsödő jézusi reménység: hátha terem a fa jövőre, hátha nem volt hiábavaló ezt a gyakorlati képzést elindítani, hátha több egészséges és ízesebb gyümölcs terem életünk és gyülekezeteink fáján. Hátha!

AZ EREDMÉNYESSÉG KÉRDÉSE – KONTEXTUSBA ÁLLÍTVA

A beszélgetés egy városi kórházban zajlott le.

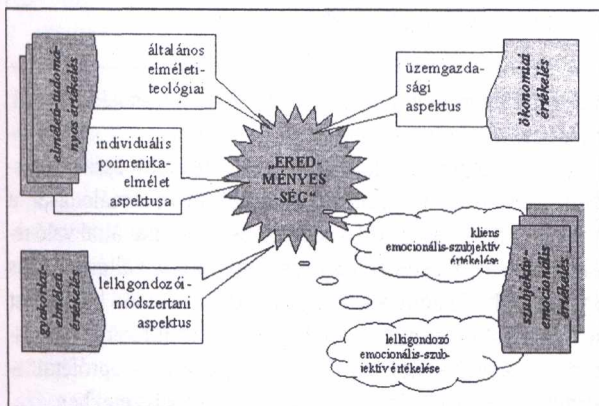
A lelkészt az egyháza – lízing eljárás formájában – bocsátotta a kórház rendelkezésére –, fizetése kórházi költségvetésből történik.

Vajon hogyan „könyveli el” a kórház gazdasági igazgatója ezt a beszélgetést – amely számára lelkigondozói szolgáltatásnak minősül?

Vajon hogyan „könyveli el” a lelkész ezt a beszélgetést szakmailag, az úgynevezett *individually operationalizáló teóriájára vonatkoztatva*? És *szubjektíve*, emocionálisan?

Az értékelések summája fogja meghatározni, hogy a beszélgetés inkább a lelkigondozó kiegészéhez vagy pszichikai növekedés-stabilizálódáshoz vezet-e.¹

Hogy hány együtttható és egymásraható instancia alakítja az eredményesség illetve eredménytelenség érzését, azt az első ábrával érzékeltetem:

AZ „EREDMÉNYESSÉG” KÉRDÉSE ÚJRA AKTUÁLISSÁ VÁLIK

Én most csak az ökonómiai-minőségbiztosítási és a szubjektív-emocionális szempontokkal foglalkozom.

Először a minőségbiztosítási aspektusra irányítom a figyelmet. Az előzmények húsz évvel ezelőtre vezetnek vissza: annak idején a különböző *pszichoterápiás irányzatok*² eredményességük felülvizsgálhatóságára gyakorlati módszereket kerestek. Közvetve-közvetlenül a lelkigondozáson és az egyházi gyakorlaton belül³ is megjelent az empirikus fe-

lülvizsgálhatóság (az evaluáció) problematikuma. Akkor még elméleti kérdésként.

A lelkigondozás és a mérhetőség összekapcsolásának gondolata, akkor és most, valószínűleg nem csak bennem vált ki ambivalens érzelmeket...

Legszívesebben egy ironikus megjegyzéssel hártanám el, szőnyeg alá söpörve a kérdést: „Lehet-e a lelkigondozással kapcsolatban eredményességről beszélni, és ha igen, miért nem?” – Kérdés: helytálló lesz-e ez a megfogalmazás...

Komolyra fordítva a szót, a felülvizsgálható eredményesség kérdése az *egyházi* gyakorlatban nem ismeretlen, de ellentmondásosan jelentkezik.⁴

A statisztikai felmérés, pl. istentiszteletek látogatottságát, úrvacsorázók, hittanoktatáson résztvevők számát illetően, bevett egyházi eljárás. (Módszereiből adódó megbízhatóságával itt most nem kell foglalkoznunk.)

Az egyes *szolgáltatások hatásait* illetően, a homiletika, a poimenika terén, inkább tartózkodó, elutasító állásponttal találkozunk. Sokan a pásztori munkával eleve összeegyeztethetetlen, *modernista túlkapásnak* tartják.

Tévednek. A szakteológusokon kívül kevesen tudják, hogy *Schleiermacher*⁵ már 1830-ban az „egyházi statisztika” bevezetését sürgette. Schleiermacher kezdeményezése vezetett el az *empirikus teológia* ideájához⁶, melyet aztán a 20. század elején a *chicagai* iskola dolgozott ki és az 1930-as évek elején az amerikai klinikai lelkigondozás alkalmazta a maga gyakorlatára.⁷

Paul Tillich-et is foglalkoztatta az egyházi praxis empirikus vizsgálata, ő a homiletika területére nyelvelitikus módszereket ajánlott.

Legújabbban a 70-es és a 80-as években a különböző tudományágak újabb felismeréseinek adaptációjára történő kezdeményezések.⁸

Tehát nem új, divatjelenségről van szó, hanem régóta folyó, teológiai keresésről, amelyet ma az egészségügyben és a szociális intézményekben a minőség-biztosítás bevezetése aktualizál.

Mi ennek az eljárásnak a lényege? *Minőségbiztosítás*? A fogalom eredetileg az autópárból származik. Hamarosan átvette az ipar és a kereskedelem. A cél kettős: jobb minőségű, konkurenciáképesebb termékek-szolgáltatások optimális (minimális) gazdasági ráfordítással.

Az egészségügyet és a szociális szektort Európaszerte fenyegető csőd-veszély a nyugati szakminisztériumokat arra készítette, hogy a maguk területén is bevezessék ezt az eljárás-

¹ V. ö.: Hézszer Gábor: Miért..., 143. old. kk

² V. ö.: K. Grawe et al. Psychotherapie im Wandel, Göttingen 1994 átfogó kutatásával; továbbá A. von Schlippe et al., Lehrbuch der systemischen Therapie, Göttingen, 1996, 276. old. kk, mindkét mű bőséges további szakirodalmi utalást is nyújt.

³ J. A. van der Veen in: V. Drehsen et al., Wörterbuch des Christentums, Gütersloh, 1988, N. Ammermann, Subjekt, Logik, Empirie. Grundlegung und Möglichkeit empirischer Theologie, Fft/M, 1997, PHeId, Systemische Praxis in der Seelsorge, Mainz, 1998

⁴ K. Winkler: Ist Seelsorge überprüfbar? in: Wege zum Menschen, 1997/403. old. kk nyomán

⁵ in: Kurze Darstellung des Theologiestudiums, Hgh.: H. Scholz, Leipzig, 1908

⁶ Amelyet a 19. század végén O. Baumgarten, F. Niebergall és Drews fejlesztett tovább.

⁷ Az amerikai A. Boisen.

⁸ V. ö. Empirische Theologie, in: Wörterbuch des Christentums, Gütersloh, 1988; pl. A. Hollweg, Y. Spiegel, V. Drehsen kutatta egy ilyen eljárás adaptációs lehetőségeit.

rást. Mivel a diakóniai intézmények és az egyházi kórházak Európaszerte állami támogatásban részesülnek, ők sem vonhatják ki magukat teljesen és tartósan ez alól a vizsgálat alól. A minőségbiztosítás alapvető jellemzői: a fogyasztók igényeihez való igazodás; a szolgáltatások minőségének javítása és végül a gazdaságosság, a ráfordított költségek csökkentése.

Hogyan definiálja ez a koncepciót azt, amit biztosítani akar, a *minőséget*? Theodor Heuss, a háború utáni Németország első államfője még ilyen egyszerűen fogalmazott: a *minőség – tisztességet* jelent.⁹

A teológusok számára jól hangzik ez a definíció. Sokkal idegenebbül cseng viszont számunkra az, ahogyan ma, ökonómiai terminológiában szokásos a minőséget definiálni:

- A minőség egy termék vagy szolgáltatás azon tulajdonságainak és jellegzetességeinek összessége, amelyek az előre meghatározott és megszabott követelményekre vonatkoznak.
- A szolgáltatások minősége az azokkal szembeni elvárás és a valóságosan nyújtott szolgáltatás viszonyából adódik.
- Valamely termék/szolgáltatás minősége a felhasználó igényei és a produktum eredeti felhasználási célja összhangjának mértékéből adódik.

A teológus fülnek ezek a definíciók, fülektől függően, idegenek vagy megbotránkoztatóak. Ez nem változtat azon a tényen, hogy az ökonómusok, pl. a kórházak, diakóniai intézmények gazdasági vezetői, ezzel a szakmai beállítottsággal szemlélik a mi szolgálatunkat is.

Nekik, ökonómiailag, a pásztori munkát is – horribile dictu – produktumnak kell tekinteniük. Ez nem antiklerikális beállítottságot jelent, hanem azt, hogy az ő értelmezési rendszerük – szakmaspecifikusan – így működik.

A lelkigondozót fizető gazdasági igazgatóval folytatott beszélgetés akkor lesz konstruktív, ha a lelkész munkájának koncepcióját, gyakorlatát és az intézményhez való organikus illeszkedését a másik nyelvére „le tudja fordítani”... Egyfajta hermeneutikai feladat.

A minőség-biztosítás további jellemzője: A *minőség* mint *folyamat* definiálódik: a produktumot *kialakító ügynevezett szolgáltatási folyamat* határozza meg a *produktum minőségét*¹⁰: a pásztori munka szempontjából ez ugyanúgy megszívlelendő, mint az, hogy a hibák 75%-a pontatlan *igény-felmérésből* és rossz *tervezésből* ered...

NYÚJTHATNAK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS SZEMPONTJAI KONSTRUKTÍV SEGÍTSÉGET A PÁSZTORI MUNKÁHOZ?

A parókiális lelkigondozásnak *hasznára lesz*, ha a maga érdekerületére vonatkoztatva felteszi a minőségbiztosítás alapkérdéseit. Az intézményi lelkigondozásnak állást *kell* tudni foglalni a minőségbiztosítás alapkérdéseiben:

- Mi a vállalkozásunk, a kínálatunk és mi annak a profilja?
 - Teológiailag: Mi a lelkigondozás?
- Milyen igényt fedez fel és akar kielégíteni a vállalkozás?
 - Teológiailag: Milyen ügyet/ügyeket szolgálunk?
- Ki(k) a fogyasztók?
 - Teológiailag: Kiknek szánjuk és kik veszik igénybe a szolgálatunkat?
- Mit vár tőlünk a fogyasztó?
 - Teológiailag: Mit várnak tőlünk?
- Mik az eredményeink?
- Mik a további céljaink?

Itt részletesen nem foglalkozhatunk az egyes kérdésekkel, most csak néhány szempontra utalhatok.

„Milyen ügyet szolgálunk?” – a kérdés több összefüggésben jelentkezik. Például: az evangélium inkarnálódását, a verbális „hirdetésen” túl a személyes kapcsolat által való realizálódását; a betegek tudatos vagy látens vallási-rituális igényeinek kielégítését; ahhoz az ideálhoz való közeledést a világban, esetünkben a kórházban, amit teológiailag Isten országának nevezünk; ami innovatív – „prófétai” – nézetek képviselőjét jelenti konkrét élethelyzetekben.

A „kik a fogyasztók”, pontosabban „ki igénylik a szolgálatot” kérdés hálózatos összefüggésekre hívja fel a figyelmet: a lelkigondozott mellett az igénylőkhöz – megrendelőkhöz tartozik az intézmény/kórház és annak osztályai stb. is.

A „mit várnak tőlünk?” kérdés is sokrétű: „*ki mindenki*” vár „*mit*” tőlünk? Nehézség abból adódhat, hogy a kórházban például mind a lelkigondozott, mind a munkaadó, mind az osztály, mind a különböző foglalkozási ágak valószínűleg más prioritás-listát állítanak fel.

Végül a „mik az eredményeink?” kérdés különböző dimenziókban jelentkezik: más a teológiai-poimenikai eredmény-definíció¹¹; más az intézmény premisszáiból adódóan az eredményesség; és más a lelkész szubjektív-émocionális értékelése, míg a közegyház a maga érdekeinek megfelelő eredményt fog elvárni.

Milyen konklúzió vonható le az eddigiekből?

A kérdéseket nem (csak) a lelkigondozó teszi fel; *nem* az ő szabad döntése, hogy felteszi-e ezeket a kérdéseket, hanem ezekkel – *nolens-volens* – a teljes kontextus *konfron-*

⁹ M. Sauer: Seelsorge mit TÜV-Stempel, in: Evang. Impulse, 4/98, 11. old.

¹⁰ M. Sauer, op.cit.

¹¹ D. Stollberg: Mein Auftrag, Deine Freiheit, München, 1972

tálja. Általános érvényű, egysíkú válaszadás így lehetetlen, minden kérdés különböző szinteken vár válaszra. Végül a válaszadás feltétele az, hogy a) a lelkigondozó képes-e a különböző dimenziókban feltett kérdéseket az azok speciális kontextusában megérteni és b) rendelkezik-e olyan differenciált kommunikációs kompetenciával, hogy azokra az egyes érdeklődők nyelvén tudjon válaszolni?

Ebben a konglomerátumban jelenik meg az eredményesség vagy az eredménytelenség intézményi-közösségi és szubjektív-emocionális értékelése.

LELKIGONDOZÓI EREDMÉNYESSÉG – MINT INTRAPERSONÁLIS, SZUBJEKTÍV FOLYAMAT ÉS A KIÉGÉS VESZÉLYE

Eddig intézményi-strukturális összefüggésekben foglalkoztunk az *eredményesség* kérdésével.

A továbbiakban a személyen belüli, intraperszonális összefüggésekre fordítjuk a figyelmünket – egy kitalált beszámoló segítségével:

„Bizony sokkal többet kellene lelkigondoznunk” – gyakran hallja ezt, lelkészi körökben, a pasztorálpszichológus. Ezt ő így fordítja le: ezek a kollégák a munkájukkal *elégedetlenek*.

Ha kedve kerekedne a minőségbiztosítás eljárását alkalmazni, akkor ilyenféleképpen folyna a beszélgetés. Konkrét érdeklődése, hogy *mi az pontosan*, amiből többre lenne szükség, rosszalló fejcsováláshoz vezet: „mindnyájan tudjuk, miről van szó...” – csak te nem! Ha aztán a ténylegesen jelentkező keresletet firtatja és hogy milyen viszonyban áll a szolgálat (a kínálat) az identifikált igénnyel (a kereslettel) – akkor olyanokat hall, hogy „tudod, nagyon sok gondjuk van ma az embereknek...” Ha még ezután azt is tudni szeretné, hogy kit tekintenek a lelkigondozók lehetséges „klienseiknek”, akkor azt a választ kapja, hogy arra „bizony mindenkinek szüksége van itt manapság”...

A célmeghatározást illetően hasonlóan általánosságba vesző válaszokat kap – „hitre kell nevelni az embereket...” Itt aztán jobb, ha be is fejeződik a beszélgetés...

Elhagyjuk ezt valóságtól remélhetőleg teljesen idegen szcenáriót.

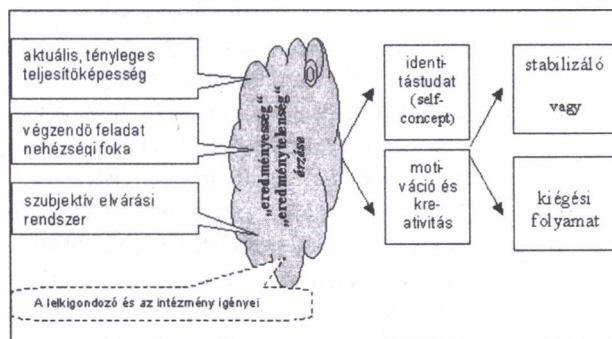
A kérdés: mennyi esélyük van az ilyen lelkészeknek arra, hogy munkájukat *eredményesnek* érezzék és értékeljék?

Kevés. Olyan, generalizált és omnipotens premisszákból indulnak ki, amelyek eleve teljesíthetetlenek. Megindul egy olyan folyamat, amelyet a burn-out-kutatás a „még többet ugyanabból” mechanizmussal ír le: az elégedetlenség nem innovatív kereséshez vezet, hanem az inaktív vagy kontraproduktív folyamat intenziválásához, „még többet ugyanazt, ugyanúgy”. Ez permanens túlterhelődést eredményez. A lelkész mintegy agyon-konkurrálja önmagát – mennyiségileg. Mit kell figyelembe vennünk, ha meg akarjuk érteni az eredményesség érzését? Az eredményesség és az eredménytelenség, *korrelatív, komplex rendszer által*

alakuló jelenség, a strukturális és a szubjektív komponensek összjátékának eredménye. A faktorok sorrendisége éppúgy szubjektív döntés eredménye, mint az, hogy részértékelés dominanciáját favorizálja az egyén. Az *individuum szempontjából* az eredményesség olyan relatív, *szubjektív fogalom*, amely az individuális elvárás-rendszerétől függ.¹² Ezt a szülőcsaládi – „öröklött” – normarendszer, az aktuális testi-lelki állapot és a szakterület – gyakran latens – elvárásai egyaránt alakítják. Egészséges esetben ez a *tényleges, aktuális teljesítőképesség és az elvégzendő feladat nehézségi fokának* folyamatos egyensúlyát biztosítja.¹³ Tehát még individuálisan sem létezik örök-állandó szint. Az eredményesség-eredménytelenség érzése végül a *személyiség magját érinti*.

Folyamatosan alakítja az önértelmezést, identitást és az önérték-érzetet, és befolyásolja a szakmai motivációt és kreativitást. Ha az eredménytelenség érzése uralkodik el a folyamatban, akkor az kiégési folyamathoz vezethet, illetve azt erősítheti.

Ábrával összefoglalva:

Az intrapszichikus, belső, lelki folyamatokat egyebek között az jellemzi, hogy rájuk a *ráció, az intellektusunk* alig hat. Hiába *tudjuk*, hogy pl. hol vannak a határaink, ez nem garancia arra, hogy azokat be is tartjuk... Így a lelkigondozó még akkor sem fog tudni *lemondani* érzelmi önértékeléséről, ha a practica theologia elméletileg-tudományosan úgy döntene, hogy az eredményesség kérdése megengedhetetlen a lelkigondozással kapcsolatban... Az elmélet csak részben befolyásolja az érzelmi döntést. Mindennek tudatában mégis felteszem az utolsó kérdést: Hogyan gondolkodik a pasztorálpszichológia az eredményesség és a lelkigondozás kapcsolatának kérdésében?

AZ „EREDMÉNYES LELKIGONDOZÁS” KÉRDÉSE – PASZTORÁLPSZICHOLÓGIAI ASPEKTUSOK

Az *eredményesség* kérdéséhez az út a *feliülvizsgálhatóság* kérdésén át vezet. Pasztorálpszichológiai szempontból 1972-ben D. Stollberg elméletileg foglalkozott a kérdéssel,¹⁴ majd 1997-

¹² Lexikon für Theologie und Kirche, „Erfolg” címszó.

¹³ Lexikon der Psychologie. Hg. W. Arnold et al., 1. köt. Erfolg címszó.

¹⁴ D. Stollberg: Mein Auftrag, deine Freiheit. München. 1972. 19. kk. old.

ben *K. Winkler*¹⁵ készített tanulmányt a témához. Winkler két, klasszikusan aktuális lelkigondozási álláspontot különböztetett meg. Az egyik tábor attól fél, hogy a poimenika az emperikus vizsgálatok által „eltudományosodik”, az igei alap helyett a tudományos valóságkonstrukciók lesznek mérvadók számára. Mások éppen az Ige jobb szolgálata érdekében követelik a lelkigondozás folyamatának empirikus felülvizsgálását.¹⁶ Így kerülhetők el szerintük a „nemkívánatos mellékhatások”: hogy például a lelkigondozó csupán önmaga nárcizmusát, vagy pszichikuma kompenzációs igényeit szolgálja.

A pasztorálpszichológiának, mint az egyházi munkaterületek mellett kritikus lojalitással elkötelezett alkalmazott pszichológiának a vezérkérdése nem az, hogy „mi az *elméletileg* helyes válasz?”, hanem az, hogy „hogyan történik egy válasz keresése?”. Igaz, hogy az ilyen vizsgálódás, gyakran már önmagában is válasz minőségű... Így eljárva pasztorálpszichológiai aspektusból fontos, hogy a kérdésnek intenzív *emocionális komponense* is van, már utaltam rá, hogy a szubjektív érzés független az elméleti tudományos döntésektől. A vizsgálhatóság kérdése is polarizálja az érzelmeket: nyugtalanít vagy megnyugtat. *Nyugtalanító*, hogy a „mérhetőség” egy – nemkívánatos – mechanizálódási folyamatot indíthat el, félő, hogy a magunk személye, az „ember munkája” kerül a középpontba. Kérdés, marad-e majd még elegendő hely így „Isten munkájának”. *Megnyugtató* viszont, hogy a felülvizsgálhatóság csökkenti a kiszámíthatatlanságból eredendő bizonytalanságot, megfogalmazhatóvá tesz rész-célokot, és így óv a teljesíthetetlen külső elvárásoktól és az omnipotens szubjektív túlzásoktól. Az itt megnyilvánuló *ambivalencia* nem téma-specifikus, hanem az *emberi lét alapeleme*: a nyugtalanító és a megnyugtató érzelmek együttese éppen az érett személyiség és nem a döntésképtelenség jellemzője! Így az ilyen kvalitású ambivalencia feloldására, egyoldalúsítására való igyekezet, ellenkezik a teremtett természetünkkel, és végső soron megvalósíthatatlan.

Pasztorálpszichológiai aspektusból fontos továbbá, hogy a két érzelem egymással konkurens viszonyban áll. A szokásos megoldási kísérlet ilyen konkurencia-konfliktusok esetén az ambivalencia feloldására törekszik. Ez nem segíti az érzelmek konszolidációját. Esetünkben a lelkigondozói eredményesség kérdése melletti vagy elleni döntés emocionálisan csak annyit jelent, hogy egyik – vagy a másik – érzelmet elfojtanánk. Pasztorálpszichológiai aspektusból fontos végül, hogy *kríziseink lelki és egyéb komponensei* elválaszthatatlanok. Ki tudná ma eldönteni, hogy egy életkrízisben hogyan oszlik meg a pszichikai, szomatikus, szociális és a lelki komponensek aránya? A „lelki”-gondozás, ad ultimo

analysand, a szarksz-szoma-psziché-pneuma oszthatatlanságában teremtett *ember oszthatatlan* „gondozásának” egyik alkotóeleme. Ezzel a felismeréssel a lelkigondozás – intenciójában! – visszatér a kora-keresztyén gyökerekhez: a *tota ars*, a gyógyító segítségnyújtás csak a *cura animae et corporis*, a lélek és a test gyógyításának kooperációjában értelmezhető és gyakorolható. A lelki és a testi segítségnyújtásnak, *gyakorlatban* elengedhetetlen *distinctioja*, sosem jelentheti a *cura animae separatióját!* Így a lelkigondozás felülvizsgálhatóságának és eredményességének kérdése nem önmagáért való, hanem a *tota ars*-ként jelentkező, gyógyító-közösségre vonatkozó kérdés!

Az, hogy valakiben a *lelkigondozói* vagy a teljes gyógyító segítség, a *tota ars eredményességének kérdése* merül fel, az előítéleteitől függ¹⁷: attól, hogy szeparálja-e a *lelkigondozói* részt az egészből. És ha ezt teszi, *érzelmileg* elfogadja-e erre nézve az empirikus felülvizsgálást... Így általános érvényű válasz nem adható. A kutatás itt is, mint a teológiában és a tudományos kutatásban oly gyakran egy ún. *nyitott kérdéshez* vezet el. *Nyitott kérdésnek* nevezünk azokat az élet-meghatározó kérdéseket, amelyek alternatív lehetőségekre, „helyesnek” vagy „tévesnek” tartott magatartásmódra, beállítottságra vonatkoznak és amelyekre, általános érvényű, egyértelmű válaszok nem adhatóak. Csak individuális, időlegesen aktuális, a változási folyamatok által permanensen befolyásolt – tüköraltali és homályos – állásfoglalás lehetséges. Két kategória különböztethető meg: a *maradandóan*, illetve az *aktuálisan nyitott* kérdések. Winkler nyomán a lelkigondozás eredményessége vizsgálhatóságának kérdését a maradandóan nyitott kérdések közé kellene sorolnunk. Ennek a *nyitva maradásnak egyáltalán* nem kell a poimenika skizmájához vezetni: ellenkezőleg, a *pozicionális*, az ellentétek maradandósága nem destruktív, hanem feltétlenül *kívánatos* jelenség. Teológiailag is. Az evangélium lényegének egyik korszerű definíciója így hangzik: az *opciók nyitottsága*. A tudományos orientációt és a gyakorlati kutatás folytonosságát – ha úgy tetszik „eredményességét” – éppen a nyitott kérdések garantálják.

Milyen konklúziót vonhatunk le ebből a „lelkigondozói eredményességet” illetően?

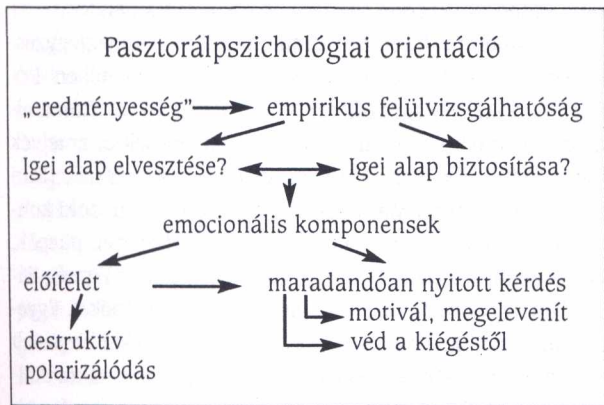
A szubjektív összefüggéseket tekintve a következőt: a lelkigondozó mentálhigiénája, lelki sértetlensége, burn-out profilaxisa szempontjából nem az jelent veszélyt, hogy a kérdésre nem adható egyértelmű válasz. Veszélyt a kérdés ignorálása jelent. A pszichoterápiás és a pásztori gyakorlatból ismerjük a paradoxnak tűnő összefüggést: éppen egzisztenciális kérdéseink tudatosítása – ellentétben az ún. struccpolitikával – véd meg pszichikai állapotunk destabilizációjától. A nyitott kérdések fel- és elismerése az érett személyiség, és nem a neurotikus döntésképtelenség jele. A nyitva-hagyni-tudás motiválja az egészséges személyiséget és annak kreativitását. Az intézményi lelkigondozás, ha a minőség-

¹⁵ Ist Seelsorge überprüfbar? In: Wege zum Menschen. 1997. 403. kk. old.

¹⁶ v. ö.: J. A. van der Veen: Empirische Theologie. In: Wörterbuch des Christentums. Gütersloh. 1988. 284. kk. old. T. Bliesene et al., Klinische Seelsorgegespräche, Frankfurt, 1997; N. Ammermann, Subjekt, Logik, Empirie. Grundlegung und Möglichkeit empirischer Theologie als Erforschung subjektiver Theorien, Frankfurt, 1997.

¹⁷ Az előítélet poimenikai fogalmához ld. D. Stollber, Mein Auftrag, deine Freiheit, München, 1972, 24. kk. old.

zás, ha a minőségbiztosítás által feltett kérdésekkel konfrontálódik, nem fog tudni minden kérdésre végleges választ adni. De ezek a kérdések olyan tisztázódási folyamatot indítanak meg, amely a lelkigondozás hatékonyságának, köztudhatóságának megfogalmazódó önértelmezésének és a lelkigondozó pszichohigiéniájának is javára válhat.

Hogyan ez a gyakorlatban hogyan tapasztalható meg? Befejezésül egy ezt érzékeltető lelkigondozói tapasztalat. Az onkológiára hívták a pszichiátrián dolgozó lelkészt. Müller úr feltétlenül vele szeretne beszélni, a felesége jelenlétében. A név nem mondott semmit a lelkésznek. A megállapodott időpontban meglátogatta a gégerákos, beszélni már csak

géppel tudó beteget és a feleségét. Az asszony régi ismerősként fogadta a lelkészt: „Ugye emlékszik a lelkész úr a tíz évvel ezelőtti beszélgetésünkre a pszichiátrián?” A lelkigondozó csak arra emlékezett, hogy akkor, tíz éve, amikor az asszony akut pszichózisban szenvedett, valóban akart. És arra, hogy úgy érezte, minden fáradozása eredménytelen maradt... „A férjem – folytatta az asszony – látja, nagyon beteg. Arra kérjük, tegye meg a lelkész úr újra azt, amit akkor megtett...” A lelkészen meglátszódnak a fogalma sincs, hogy mit is tehetett ő tíz évvel ezelőtt. A férj segített: „Akkor, búcsúzóul, egymásbakulcsolta a kezünket...” „Igen – mondta az asszony – és csak annyi mondott, hogy nekünk most nagy szükségünk van egymásra... Ez az eskető lelkészünkre emlékeztette a férjemet, és erőt adott neki, hogy együtt viselje betegségemet... Azért hívtuk, hogy tegye meg ezt újra velünk...” – mondta az asszony. A lelkész teljesítette a kérést.

Lelkigondozói eredménytelenség? Eredményes lelkigondozás? A lelkész szubjektív értékítélete, tíz év után korrigálódott. Ez igen jót tett a mentálhigiéniájának.

De ha a kórház fizetési listáján akar maradni, akkor jó, ha a gazdasági igazgató számára ökonómiai kategóriákba foglalhatóan is, amennyire tudja, érthetővé teszi ezt a történetet... Ezzel az intézményi lelkigondozás transzparenciáját és egzisztenciáját is szolgálja.

CLAUS-JÜRGEN ROEPKE

A három nagy egyház nyilatkozatai 2000-ben az ökumenéről

Kritikus összehasonlítás

Néhány hónapon belül mindhárom nagy felekezet családja nyilvánosságra hozott egy-egy, az ökumené, ezen belül az ekkleziológia szempontjából fontos nyilatkozatot. 2000 szeptemberében a római katolikus egyház Hittani Kongregációja adta ki a „Dominus Iesus” nyilatkozatot Jézus Krisztus és az egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő voltáról. Egy hónappal előtte az Orosz Ortodox Egyház Főpapi Szinódusa fogadta el „Az Orosz Ortodox Egyház kapcsolatainak alapelvei a nem-ortodoxokkal” című nyilatkozatot. Végül ugyanezen év novemberében a Németországi Evangélikus (Protestáns) Egyház (EKD) zsinata fogadott el egy állásfoglalást „Krisztusban egyek – egyházak úton a nagyobb közösség felé” címmel.

Mindhárom esetben a saját egyház volt a szövegek címetteje. Az internet korában persze a szövegben említettek szintén olvassák. Ez szándékukban is állt a szerzőknek. A három dokumentumnak különböző visszhangja volt a tu-

dományok és az egyház képviselői között, továbbá a nyilvánosságban. Az evangélikus állásfoglalás alig érdekelt valakit. Az ortodox nyilatkozatot legalább ökumenikus folyóiratokban elemezték. Egyedül a „Dominus Iesus” váltott ki heves vitákat a teológiai tudományban, mindkét nagy egyházban és a médiumokban. Eközben persze – már amennyire látom – sehol sem próbálták meg a három, közel egyidejűleg kiadott szöveget egymással kapcsolatba hozni és kritikus összehasonlító elemzésnek alávetni.

„DOMINUS IESUS”: GONDOLATOK IGAZI ÉS NEM IGAZI EGYHÁZAKRÓL

A „Dominus Iesus” nyilatkozat hat fejezetre oszlik. A 23 pontból csak kettő foglalkozik a szorosabb értelemben vett ökumenével. A Hittani Kongregáció számára „Krisz-

tus egyetlen és egyetemes üdvözítő volta" a legfontosabb, amelyet erőteljesen hangsúlyoz a posztmodern relativizmus széles körben elterjedt irányzatával szemben. A római tanítóhivatal nem először fordul szembe – éppen a saját egyházában – azokkal a teológusokkal, akik Jézus Krisztust már nem akarják Isten végérvényes kinyilatkoztatásának, János evangéliuma értelmében az útnak tekinteni (14,6), Pál szerinti egyetlen közbenjárónak Isten és ember között (1Tim 2,5) elismerni. A „solus Christus” iránti lutheri szenvedélyességet érezzük, amikor ragaszkodik ahhoz, hogy „az egyház mindig tartó missziói igehirdetését” nem szabad „relativista elméletekkel veszélyeztetni”. Olyan teóriákkal, amelyek a vallási pluralizmust nem csak de facto, hanem de iure (azaz, elvileg) is igazolni akarják.

A nyilatkozat programszerűen ezekkel a szavakkal kezdődik: „Dominus Iesus”. Ez 1Kor 12,3-ra utal: *Senki sem hívhatja Jézust Úrnak, hanem csak a Szentlélek által*. Ezzel a krisztológiai koncentrációval és iránymutatással a Hittani Kongregáció a Barmeni Nyilatkozat atyáival találkozik. Ők 1934-ben a nemzetiszocialista ideológiával szemben hitvallásként kinyilvánították, hogy Jézus Krisztus Isten egyetlen igéje, akire hallgatnunk, akiben bízunk és akinek engedelmeskednünk kell.

Ezt tehát a mai vallásközi dialógusban sem szabad elhallgatni, még ha megalkuvásmentesnek vagy nehezen közzélhetőnek is tűnik.

A 16. és 17. pontban persze minden az egyházzól, még hozzá a római katolikus egyházzól szól. Joseph Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa szerint ez szükséges ahhoz, hogy „Krisztus jelenvalóságára és a történelemben való hatásos jelenlétére utaljunk” (Frankfurter *Allgemeine Zeitung*, 2000. szeptember 22.). Ezek a rövid fejtegetések „semmi újat” nem tartalmaznak, hanem csupán ragaszkodnak a II. Vatikáni Zsinat két tantételéhez – „egyrészt ahhoz, hogy Krisztus Egyháza a keresztyének megosztásai ellenére a maga teljességében csak a katolikus egyházban létezik, másrészt, hogy a megszentelés és az igazság sok eleme létezik határaink kívül, vagyis azokban az egyházakban és egyházi közösségekben, amelyek még nincsenek teljes közösségben a katolikus egyházzal.” Az ortodox egyházak ezek közül megőrizték az apostoli szukcessziót és az érvényes eucharisziát, ezért testvéregyháznak számítanak. Azok a közösségek azonban, amelyek „nem őrizték meg az érvényes püspökséget és az Eucharisztia misztériumának eredeti és teljes valóságát, nem egyházak a szó sajátos értelmében.” Itt a reformáció egyházaira gondolnak.

A félreértések elkerülése végett a „Dominus Iesus”-szal együtt egy „Megjegyzés a testvéregyházak kifejezéséről” is ki lett adva, amely már júniusban elkészült. Ez a megjegyzés *expressis verbis* csak az ortodox egyházakra utal. Csak ezeket lehet testvéregyházaknak tekinteni a szó valódi értelmében. Mindenesetre arra is tekintettel kell lenni, hogy „az egyetemes, egy, szent katolikus és apostoli egyház nem a nővére, hanem anyja minden részegyháznak”. Nyilvánva-

ló, hogy az ortodoxia ezt rögtön élesen visszautasította. A megjegyzés egyáltalán nem említi a reformáció egyházait. Ezek a „nem igazi” egyházakhoz tartoznak érvényes püspöki tisztség és érvényes eucharisztia nélkül. A teológiai félreértések elkerülése érdekében az ilyen megfogalmazások, mint „testvéregyházaink” kerülendőek, mind a protestáns, mind az ortodox egyházakkal kapcsolatban.

Érthető tehát, hogy a „Dominus Iesus” – a megjegyzéssel együtt – sok bosszúságot okozott az ökumenében. Római katolikus püspökök beszéltek indignáltan „Róma elzárkózásáról”, és panaszkodtak visszalépésekre, amelyek joggal váltottak ki megdöbbenést protestáns részről. (Karl Lehmann bíboros, Mainz, a német katolikus püspöki konferencia elnöke, Wanke püspök, Erfurt, Homeyer püspök, Hildesheim, Walter Kasper bíboros, a Keresztény Egység Pápai Tanácsának utána, 2001 elején kinevezett elnöke). Egyesek úgy tudják, hogy a szöveg eredetileg sokkal rosszabb volt, mások csak nyelvi és kommunikációs problémákra utaltak. Evangélikus részről először a kár enyhítésén fáradoztak (például Johannes Friedrichs bajor püspök): A „Dominus Iesus” nem pápai enciklika, hanem belső egyházi irat. Egyébként pedig semmi újat nem tartalmaz. Csak apránként jutottak arra a felismerésre, hogy a Hittani Kongregáció köszönet érdemel amiért egyértelműen vázolta a problémát, amellyel az ökumenében a megértés során szembesülünk, és amelyet fel kell dolgozni: Mit értünk egyházon és milyen elképzelésünk van az egyház egységéről?

Azt hangsúlyozták, hogy a „Dominus Iesus” semmi újat nem tartalmaz. Igaz ez? Annyi mindenesetre igen, hogy az ökumenére vonatkozó fejtegetések a II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásaiából valók. A pontosabb elemzés mégis azt mutatja, hogy a zsinati határozatokból egyoldalúan válogattak, és így a zsinat által nem kívánt módon kiélezték őket. A római katolikus dogmatikusok munkaközössége a zsinat „megszorító értelmezéséről” beszél, amely „veszélyezteti az időközben elért és messzemenően elfogadott ökumenikus áttöréseket, rombolja a megnőtt bizalmat, és veszélyezteti a további ökumenikus előrelépést”.

Konkrétan a latin *subsistit* használatáról és értelmezéséről van szó. A „Dominus Iesus” az egyházzól szóló Lumen Gentium konstitúciót idézi: „Krisztus ... egyháza a Péter utóda és a vele közösségben lévő püspökök által kormányzott katolikus egyházban létezik (*subsistit in*).” A „Dominus Iesus” ehhez kapcsolódóan azt állítja: a II. Vatikáni Zsinat ezzel azt akarja hangsúlyozni, hogy Krisztus egyháza teljesen „csak” a katolikus egyházban áll fenn. A II. Vatikáni Zsinat azonban éppen Krisztus egyházának ezt a római katolikus egyházzal való teljes azonosítását akarta elkerülni. Ezért váltották fel az eredetileg tervezett *est*-et a *subsistit*-tel. Nem akarták alapvetően kizárni, hogy a római katolikus egyházon kívül is vannak „szubzisztenciális módok” – azaz Krisztus egyházának megvalósulási lehetőségei.

Akkor tehát mi a helyzet az egyenlő szintű találkozással? Való igaz, hogy az 1999-ben aláírt Közös Nyilatkozat a

megigazulásról sehol sem beszél „mindkét egyházzól”. Tudatosan alkalmazza az ekkleziológiai szempontból nem kötelező megfogalmazást: evangélikusok és katolikusok. Ugyanígy senki sem felejtette el a híres 9. jegyzetet, amely szerint az „egyház” szót a dokumentumban nem kötött értelemben használják, azaz a partner definíciójától függetlenül. Amikor azután Augsburgban aláírták a dokumentumot, ezt mégiscsak úgy csinálták mint egyenrangú partnerek, szó szerint „par cum pari”. A „Dominus Iesus”-ban ebből már semmi sem érezhető. A reformáció egyházai az egyházi rangsor legalján állnak. Azért az egyházi valóság Németországban másként jelentkezik. Gyülekezeteink egyenrangú ökumenét gyakorolnak, a nyilvánosság „mindkét nagy egyházra” a megbékélt különbözőség egységében, különböző hagyományaival együtt tekint. A német katolikusok központi bizottsága továbbra is gátlás nélkül „testvéri egyenjóságáról” beszél.

Visszanézve rájövünk, hogy a „Dominus Iesus”-t evangélikusokról az első sok után tisztázó kihívásként fogadták. A teológiai tudomány – hadd utaljak itt a híres tübingeni rendszeres teológus, Eberhard Jüngel tanulmányaira (például: *Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt*, 2000. szeptember 15.) – és különböző egyházi vezető testületek nyilvánították: a reformáció egyházai nem hagyhatják, hogy egyházi létüket Róma definiálja. Nem fogadhatjuk el, hogy Jézus Krisztus egyedülálló üdvözítő művéből a római katolikus egyháznak az üdvösségben betöltött egyedülálló helyére következtessenek. Eberhard Jüngel némileg kiélezve azt kérdezte, hogy az egyházat mint Krisztus menyasszonyát (Ef 5,23–25) nem cserélték-e össze a vőlegénnyel. Az egyház üdvösség-közvetítő szerepéről szólva állandó önkritikus vizsgálatra van szükség, mivel „Krisztus szolgálólányaként” (Luther) állandóan bűnbocsánatra szorul. Amint egyébként a II. Vatikáni Zsinat is világosan kimondta, hogy az egyház „...egyszerre szent is, és folytonosan megtisztulásra is szorul...”.

A „Dominus Iesus”-t illető tudományos és egyházi kritika pontosításra indította a Hittani Kongregációt és a Keresztény Egység Pápai Tanácsát. Ratzinger bíboros elmagyarázta: „abszurd” az az elképzelés, hogy a protestáns egyházi képződmények („Kirchentümer”) ugyanabban az értelemben lennének egyházak mint a római katolikus egyház. Ezt még a protestáns egyházak sem akarnák. Mindenesetre úgy mondaná, hogy a reformációból kinőtt közösségekben „egyház történik” („Kirche ereigne”) (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2000. szeptember 22.).

A vitában azonban csak Walter Kasper bíboros hozott elmozdulást (*Publikum Forum*, 2000 október 6.). Az ő fel fogása szerint a reformációban és a rákövetkező felekezeti alakulásban „az egyházak új típusa” keletkezett. Szó szerint ezt mondta: „Jobbnak tartom ezt a megfogalmazást az egyház új típusáról mint a másikat, amely azt mondja, hogy a reformációból kinőtt egyházak nem egyházak a szó sajátos értelmében.” Tehát mégiscsak egyház, de „sajátságos egyház”, amely bizonyos, a római katoli-

kus egyház számára fontos elemeket nem ismer. Úgy gondolom, hogy ezzel a tisztázással jól lehet dolgozni az ökumenében a nagyobb egyházi közösségért.

Összefoglalásként elmondhatjuk: A vallásközi párbeszédhez való hozzájárulásként a „Dominus Iesus”-t nem lehet elég pozitívan értékelni. Ugyanakkor az ökumenét érintő ekkleziológiai megfogalmazásaival a nyilatkozat a II. Vatikáni Zsinat előtti időkhöz esik vissza. Ezt protestáns részről vissza kell utasítani.

AZ ORTODOXIA ÖKUMENÉJE: AZ IGAZSÁG ÉS A SZERETET NEHÉZ PÁRBESEDE

Az Orosz Ortodox Egyház 2000 augusztusában megjelent ökumené-nyilatkozatával – a „Dominus Iesus”-szal ellentétben – a nyilvánosság nem foglalkozott. A moszkvai főpapi szinóduson a cári család szenttéavatását és a szociális kérdésekben való állásfoglalást tartották fontosnak a tudósítások. „Az Orosz Ortodox Egyház kapcsolatainak alapelvei a nem ortodoxokkal” című dokumentumot csak szakmai körökben elemezték. Már az első, rövid összehasonlítás a „Dominus Iesus”-szal úgy mutatta, hogy Moszkva még agresszívan és még inkább antiökumenikusan érvel mint Róma. Ez megerősítette az ortodox-ellenes előítéleteket, amelyeknek Németországban Adolf von Harnack óta százéves hagyománya van.

A dokumentum türelmes és árnyalt tanulmányozása azonban világosan megmutatja, hogy különböző, részben egymásnak ellentmondó kijelentések találhatók benne. Sőt, a dokumentum kétarcúságáról beszélhetünk. Nem engedi meg, hogy egyszerűen a Moszkvai Patriarchátus elutasító vagy szigorító magatartásáról beszéljünk a nem-ortodox egyházak, a felekezeti párbeszéd és az ökumenikus mozgalomban való részvétel iránt.

A „Dominus Iesus”-tól eltérően de az EKD-zsinat ökumené-nyilatkozatához hasonlóan a moszkvai dokumentum átfogóan leírja az ökumenéhez való viszonyt. Még hozzá első alkalommal az Orosz Ortodox Egyház történetében. Ha nem is az Egyházmegyei Szinódus, a legfelső egyházi vezető testület fogadta el, a nyilatkozat mégis kötelező érvénnyel mutatja be az orosz ortodoxia ökumenikus tevékenységének alapjait, kötelezettségeit és határait.

A dokumentum hét fejezetre oszlik. Az első, amely a leg részletesebb, az ortodox ekkleziológia alapvonásait mutatja be. Már a nyilatkozat első mondata tisztázza: „Az ortodox egyház Krisztus igazi egyháza...” Ez az identitás totális, minden más egyházat kizár, amint ismételt hangsúlyozzák. A függelékben megint ezt mondja: „Az ortodox egyház nem csak egy a sok felekezet közül, az ortodoxok számára az ortodox egyház az egyház. Belső felépítését és tanítását az apostoli küldetéssel és a régi, osztatlan egyházzal azonosítja.”

Az egyház egységéhez döntő az úrvacsora ünneplésében való egység. Ez az eucharisztikus ekkleziológia teljesen

megfelel az ortodox hagyománynak. A római katolikus egyház elemekre bontott ekkleziológiája, amely a saját eucharisztikus közösség szűk határain kívül is számol az egyház megvalósulásával, idegen az ortodoxiától. Elképzelésüktől ugyanígy teljesen idegen a megbékélt különbözőség egyházi közösségének protestáns értelmezése is. Amint már a cím is világossá teszi, az Orosz Ortodox Egyházon kívül tulajdonképpen csak nem-ortodoxia van. Krisztus egyháza mellett, amely kizárólag az ortodox egyházban valósul meg, csak felekezetek vagy nem-ortodox közösségek vannak, amint a dokumentum keresztül-kasul emlegeti.

Már itt, az első fejezetben törés mutatkozik, mégpedig a kereszttség értékelésénél. A dokumentum emlékeztet arra, hogy az Orosz Ortodox Egyház elszakadtakat „sohasem” keresztelt meg vagy keresztelt újra. Kérdés, hogy ez valóban igaz-e. Szintén kérdéses, hogy az egyháztörténet annyira egyértelműen a régi, osztatlan egyháztól való elszakadások történetének tekinthető-e. Ekkleziológiai összefüggésben azonban fontos a dokumentumnak az a megállapítása, hogy a kereszttség az elszakadtaknál „az Isten népéhez tartozást” munkálta, amely megmaradt. Itt tehát különbséget tesz a Krisztus testében való elveszítethetetlen tagság és az érvényes eukarisztiát ünneplő egyházban való „teljes közösség” között. Mit jelent ez az egyházak kapcsolatában, illetve az ortodox egyház és az általa felekezeteknek nevezettek kapcsolatában?

Ugyanilyen nem várt megkülönböztetés jellemzi a további megfogalmazásokat is az Orosz Ortodox Egyház és más egyházak viszonyáról. Egyrészt ismétli, hogy mindnyájan elszakadtak az ortodox egyháztól, amely egyedül őrizte meg a teljességet. Viszont az is érvényes, hogy ezek „sohasem veszítették el teljesen Isten kegyelmét”. A szakadás „a hitélet károsodásához”, de semmiképpen sem a teljes elvesztéséhez vezetett. Ezért továbbra is fennáll „egy bizonyos, még ha tökéletlen közösség”. Itt érzékelhető a római katolikus osztályozáshoz hasonló gondolkodásmód.

A Főpapi Szinódus a nem-ortodox közösségeket nem tekintheti teljes egyházaknak. Ezzel szemben ismeri a rangsorolást, ahol is „azok egyházi státuszára, akik eltávolodtak az ortodoxiától, nem adható egyformán érvényes definíció”. A dokumentum a megosztott kereszttyén világban az egyház ismertetőjelévé teszi „Isten ígését, a testben alászállt Krisztusban mint Istenben és Megváltóban való hitet” és – érdekes módon – „az őszinte kegyességet”. Az Orosz Ortodox Egyház és az elkülönült közösségek viszonyában az a döntő, hogy „milyen mértékben őrizték meg az egyház hitét és rendjét, továbbá a keresztény lelki élet normáit”. Az ortodox egyház nem akarja bíróként eldönteni, hogy határain kívül hol valósul meg az egyház és hol nem. „Az erről való döntést Isten gondviselése és ítélete titkának tekinti”.

Ez a kettősség jellemzi a moszkvai dokumentum többi fejezetét is. A 2. fejezetben egyrészt a kereszttyének egységének helyreállítását „a legfontosabb célnak” jelöli meg, ez tehát az Orosz Ortodox Egyház számára különlegesen fon-

tos. Aki pedig közömbös e feladat iránt vagy kivonja magát alóla, az Jézus – Jn 17 szerinti – parancsa ellen vétkezik. Másrészt ez az egység csak az Orosz Ortodox Egyház kebelében gondolható el, és „visszatérési ökumenének” hangzik, noha szigorúan kerülik a „visszatérés” szót. Bár a nyugati egyházakban hangoztatott egységmodelleket bemutatják, de csak röviden és torzítva, valójában csupán azért, hogy a leghatározottabban elutasítsák őket.

Milyenek látja a saját szerepét ezzel az állásponttal az Orosz Ortodox Egyház az ökumenikus mozgalomban? A válasz a 3. és a 4. fejezetben megintcsak nem mentes az ellentmondásoktól. Egyrészt az Orosz Ortodox Egyház feladatának tekinti, hogy az ökumenének „kitartóan és fáradhatatlanul bizonyosságot tegyen az igazságról”. A nyugati kereszttyénség elidegenedése az ortodoxiától – ahogyan ez elég barátságtalanul a függelékben szerepel – „szomorú eredményekhez” vezetett. Ezért közel kell vinni hozzá „az ortodox egyház önértelmezését” és „hittanának, továbbá kánoni rendjének alapjait”. A nem-ortodoxokkal a dialógust az ortodoxia hagyományai iránti abszolút hűséggel kell folytatni. Minden eltérés és minden hitbéli kompromisszum kerülendő. Ez tisztára úgy hangzik mint a tudatlanok kioktatása a *beati possidentes* (boldog birtokosok) részéről.

Másrészt, ezzel szemben a Főpapi Szinódus hangsúlyozza, hogy az ortodoxiának ez a bizonyágtétele nem merülhet ki monológban, mert „hallgatókat és közösséget tételez fel”. A párbeszédhez – írd és mondd – „két fél, kölcsönös nyitottság és megértési hajlandóság” tartozik, 2Kor 6,11 értelmében: *...nem csak szánk, hanem szívünk is kitárult előttetek*. Ugyanezzel a feszültséggel találkozunk a függelékben. Körülményesen kifejti az ökumenikus mozgalomban való közreműködés problémáit, majd azután hirtelen azt állapítja meg, hogy a nem-ortodoxokkal folytatott párbeszéd nem követel „kész és megmerevedett sémákat, hanem a saját hagyomány állandó és teremtető átgondolását”.

Itt egyszercsak „az ortodox teológiai gondolkodás fejlődéséről” van szó, amelyhez „óriási ösztönzést” adott az ökumenikus mozgalom. Ezek kapcsolópontokul szolgálnak a jobb ökumenikus megértéshez?

A Főpapi Szinódus természetesen azon a véleményen van, hogy a nem-ortodoxok számára az „újraegyesítés” folyamata „dogmatikai tudatuk gyógyulásának és változásának folyamata”. Ugyanakkor azt is megállapítják, hogy az egy igazság különböző nyelvi-kulturális összefüggésekben és különböző formákban fejezhető ki és valósítható meg. Sőt a dokumentum az egy hagyomány „sokféleségéről” beszél, persze a hatáira tekintettel, amelyek még tisztázandók.

Az Orosz Ortodox Egyház egy sor teológiai párbeszédet folytat, többek között az EKD-val is. Ennek értékelése az alapvető támogatás és a szkepszis között ingadozik az eredményeket tekintve. A multilaterális ökumené és az Egyházak Világtanácsa iránt a Főpapi Szinódusnak jelentős fenntartásai vannak, amint az 5. fejezetből kiderül. Itt csak

követeléseket támasztanak, amelyek teljesítése az EVT-ben végzett munka folytatásának feltétele. Az ökumenikus mozgalom történetének ábrázolása – különösen is a függelékben – sok helyen egyszerűen hamis. A „protestáns ökumenéről” való beszéd semmiképpen sem helytálló ahhoz a pozitív szerephez képest, amelyet az ortodoxia játszott az ökumenében. Mindez egyházpolitika, amelynek célja az EVT „radikális reformja”.

Az EVT elleni támadások mellett meglepő módon a 4. fejezetben javaslatok is találhatók a kétoldalú ökumenikus együttműködés elmélyítésére.

A kölcsönös megértés javítási lehetőségeinek felsorolása közös kutatási programokat és közös kutatóközpontok alakítását, rendszeres közös konferenciákat, továbbá oktatók és publikációk cseréjét tartalmazza. Sőt mi több, ortodox hallgatók tanulhatnak protestáns és római katolikus oktatási intézményekben, és nem-ortodox hallgatókat is hívnak az Orosz Ortodox Egyház teológiai intézményeibe. Mindenekelőtt figyelemreméltó annak követelése, hogy a felekezeti dialógusoknak nagyobb fontosságot tulajdonítsanak a papképzésben, és hogy általában is jobban tájékoztassanak e kétoldalú dialógusok eredményeiről az egyházban. Az oroszországi ökumenikus képzés ismeretében csak üdvözölhetjük a Főpapi Szinódusnak ezt a támogatását.

Az oroszországi ökumené szempontjából fontos a 6. fejezet, amely szintén ellentmondásos. Egyrészt fenntartja a „kánoni terület” félreérthető kifejezését. Másrészt különbséget tesz a „hagyományos felekezetek” között, amelyekkel „testvéri együttműködés” köti össze, és amelyek létjogát orosz területen nem vitatják, és a szekták között, amelyek tagadják az alapvető keresztyén dogmákat. II. Alekszij pátriárka többször is hangsúlyozta, hogy az evangélikus és a római katolikus egyház ezekhez a „hagyományos felekezetekhez” tartozik.

Végül csodálkozásra indít a 7. fejezet. Itt kifejezetten visszautasítja „a nem-ortodoxok megsértését”, mint ami megengedhetetlen. Az ortodoxia bizonyágtételét méltó módon kell gyakorolni. Ezenfelül mindazok elítélendőek, „akik helytelen információkat terjesztenek, azzal a céllal, hogy az ortodoxoknak a nem ortodox világ előtti bizonyágtételét meghamisítsák és hogy tudatosan rágalmazzák az egyházi vezetést, amennyiben az ortodoxia elárulásával vádolják.”

Legkétségtelenebb itt ismerhetők fel a Moszkvai Patriarchátus ökumené-nyilatkozatának tulajdonképpeni címzettjei. Ezek minden ökumenikus elkötelezettség fanatikus ellenségei, akik elsősorban a kolostorokban és az Orosz Ortodox Egyház fiatal püspökei között találhatók. Az ökumené és az ökumenizmus náluk szitokszóvá fajult, ebbe mindaz beleértendő, ami destabilizáló, elidegenítő, elbizonytalanító hatású, vagyis a rendszerváltozás után nyugatról betört a FÁK országaiba. A moszkvai dokumentum kétarcúságának oka az a két front, ahol a Moszkvai Patriarchátus küzd. Ki kell tartania és akar is – nem utolsósorban az európai egyesülési folyamat miatt – az ökumené mellett, de

az emiatt fenyegető egyházszakadást csak úgy tudja megakadályozni, ha a leghatározottabban síkraszáll a hagyományos ortodox álláspont mellett. A Főpapi Szinódusnak sikerült megnyernie a püspökök többségét az egyházközi kapcsolatok kiépítésének és a dialógusok folytatásának. Szintén sikerült az EVT-ben való további részvétel lehetőségét legalábbis nyitva tartani. Ennek eléréséhez azonban semmit sem volt szabad kihúzni a klasszikus ortodox ekkleziológiából. Így tehát egy ellentmondásos dokumentum jött létre, amelyet az ökumenikus pragmatizmus jellemez, és semmi új utalást nem tartalmaz egy ökumenikusan értelmezett egyháztanra. A klasszikus ortodox ekkleziológiának alig van lehetősége arra, hogy teológiai és kánoni szempontból megragadja azt, ami a saját egyházon kívül az egyházból megvalósul. A továbblépés érdekében az egyházi hagyomány határozott továbbfejlesztésére van szükség. Az ökumené-nyilatkozat néhány helyen arra utal, hogy a szerzők tudatában voltak ennek.

A PROTESTÁNS ÁLLÁSPONT: EGYHÁZKÖZÖSSÉG MEGBÉKÉLT KÜLÖNBÖZŐSÉGBEN

Amikor az EKD zsinata 2000 novemberében meghatározta helyzetét az ökumenében, ezt válasznak lehetett tekinteni a római katolikus és ortodox kihívásra. De nem erről volt szó. Az EKD-zsinatok főbb napirendi pontjait már több mint egy évvel előre meghatározzák. Az állásfoglalás első vázlatára már kora tavasszal elkészült. A Hittani Kongregáció és a moszkvai főpapi szinódus kiadványai persze megerősítették a téma aktualitását és sürgősségét. Végeredményben hozzájárultak ahhoz, hogy a protestáns nyilatkozat jelentősége nagyon megnőtt a zsinati vitában. Tudatosult, hogy most már világosan kell beszélnünk.

A braunschweigi állásfoglalás az ökumenére való összpontosításában és felépítésében a moszkvai nyilatkozathoz hasonlít. Hogyan látjuk egyházunkat? Mit gondolunk a más egyházakkal való kapcsolatainkat? Mely elképzelést részesítjük előnyben az egyház egységéről? Az állásfoglalás négy nagy fejezetben tárgyalja ezeket a kérdéseket. Ezzel az evangélikus egyház ekkleziológiai álláspontját akarja előadni. Ez határozza meg a különböző dialógus-partnerekhez való viszonyt. Végül pedig az ökumenikus tevékenység új távlatait akarja megnyitni, azzal a céllal, hogy a németországi ökumenét erősítse és az evangélikus jelenlétet az új Európában való feladatokban hangsúlyozza.

A reformációi ökumené-felfogás sajátossága már az állásfoglalás címében felismerhető: „Krisztusban egyek – egyházak úton a nagyobb közösség felé”. „Krisztusban egyek” – nem inkább kérdőjelet kellene tennünk a végére? Erről heves vita folyt. Hiszen aki az egyház jelenlegi valóságából indul ki, az nem akarhat teli torokból beszélni az egységről. Az ortodox teológiai gondolkodás is hevesen vitatná az ilyen „Krisztusban való egységet” mindaddig, amíg ennyire mélyreható különbségek vannak az egyház-

és szentségfelfogásban. A zsinat végül törölte a tervezett kérdőjelet, mivel szigorúan teológiaiilag akart gondolkodni. Ezért olvasható programszerűen az első fejezetben: „Krisztusban már egyek vagyunk, akkor is, ha még nem tudunk megegyezni ennek az egységnek az egyházi megformálásában.”

A cím folytatása: „úton a nagyobb közösség felé.” Itt az ökumenét úton járásnak írja le, vagyis mint folyamatot egy kapcsolatrendszerben. Az egység nem statikus cél, hanem Jézus Krisztusban adva van és egyre inkább megvalósul a közösség alakításában és elmélyítésében, amibe Jézus Krisztus helyezte az egyházat. Az ökumenének ez a dinamikus, folyamatkén való értelmezése jelentősen különbözik a „Dominus Iesus” és a moszkvai dokumentum statikus-tanító jellegétől.

Végül pedig az állásfoglalás címe jelzi, hogy az evangélikus egyházfelfogás számára nincs anyaegyház igazi és nem igazi testvéregyházakkal, ill. nincs egy igazi egyház az elszakadtak között, hanem hogy Jézus Krisztus egyháza a Szentlélek által – méghozzá teljes mértékben – a többi egyházban is megvalósul. Az állásfoglalás a *communio*t magyarázatainak kulcsszavaként használja. Ezzel tudatosan beáll az ökumenikus *communio*-teológiába.

Az első változat előterjesztésekor többször is bírálták az első teológiai-ekkleziológiai fejezet rövidegét és teológiai szegényességét. Nyilván még mindig könnyebb az evangélikus zsinatoknak, hogy megfogalmazzák az egyház fő feladatait a béke, az igazságosság és a teremtett világ megőrzése érdekében – ami azután részletesen meg is történik a 4. fejezetben –, mint hogy a Szentírás és a reformációi hitvallások alapján, párbeszédben a teológiai hagyománnyal, a római katolikus és az ortodox állásponttal vitázva a saját egyház- és egyházközösség-felfogását kifejtse. Enélkül persze nem jutnánk előbbre az ökumenikus párbeszédben. Ezért üdvözlendő, hogy a teológiai alapvetés a vita során megerősödött, akkor is, ha az Ágostai Hitvalláshoz való viszonyra csak utaltak és a Leuenbergi Konkordiát csak röviden idézték. Ugyanakkor sajnálatos, hogy azt a jelentős ekkleziológiai tanulmányt, amelyet a leuenbergi egyházak közössége „Jézus Krisztus egyháza” címmel 1995-ben adott ki, nem vették figyelembe.

„Az egy, szent, katolikus (egyetemes) és apostoli egyház” cím alatt tehát az állásfoglalás az 1. fejezetben az egyház és egyházközösség evangélikus (protestáns) értelmezését adja. Ez nem trinitáriusan, hanem krisztológikusan történik. „Az egyház egyedül Jézus Krisztusra épül, aki az üdvösség ígéretével az ígértetésben és a szentsége kiszolgáltatásában összegyűjti és küldi.”

Ezzel kétféleképpen teszi érthetővé a „Krisztus teste” (Ef 4) bibliai, idézett kifejezését. Ahogyan egy testnek sok tagja van, és csak mindannyian együtt alkotják a testet, ugyanúgy jellemzi az egyházat a Szentlélek erejével az eleven sokszínűség. És ahogyan a testnek csak egy feje van, úgy Jézus Krisztus is a Szentlélek erejével egyedül feje az egyháznak. További magyarázat nélkül is világos, hogy ez a felfogás nem

kapcsolható össze a római katolikus illetve az ortodox állásponttal.

A protestáns egyházfelfogás számára fontos a reformáció különbségtétele az egyház mint a hit tárgya – az egy, szent, katolikus és apostoli egyház – és az egyház mint látható és társadalmilag meg tapasztalható valóság között. Az állásfoglalás öntudatosan állapítja meg: az evangélikus egyház Jézus Krisztus egyháza, benne megvalósul Jézus Krisztus egyháza, még akkor is, ha állandóan kegyelemre szorul. Hiszen meg tapasztaljuk benne a közösséget Istennel és egymással a hitben.

Az állásfoglalás ugyanakkor azt is megállapítja: ez nem csak az evangélikus egyházra érvényes, hanem más egyházakban is felismerjük Isten munkáját, amelyeket ezért szintén egyházként szólítunk meg és ismerünk el. Ez azt jelenti: Az egyetlen, hitben való egyház (egyesszám) evangélikus felfogás szerint különböző jellegű egyházakban (többesszám) valósul meg és van elrejtve. Ezzel azt a történetileg nem vitatható tényt is figyelembe veszik, hogy Jézus Krisztus egyháza a történelem folyamán de facto mindig is többesszámban létezett –, az oszkeresztyén gyülekezetektől kezdve, amelyek különböző teológiai sajátosságai igen jól visszatükröződnek a kánon egységében. A Jézus Krisztusban való egység és az egyházi valóság sokszínűsége tehát az evangélikus ekkleziológia számára nem zárja ki egymást.

Ezt a sokszínűséget nem mindig a fájdalmas egymás mellett élés vagy az egymással való szembenállás formájában tapasztaljuk. Ezt gazdagságként és kölcsönös gazdagításként is meg lehet élni és elősegíteni. Az evangélikus állásfoglalás természetesen sokkal szabadabban beszélhet erről mint a római katolikus és ortodox ökumené-nyilatkozatok. Ezt a Németországban megélt ökumenikus közösség számos példáján mutatja be. „Nem a különbözőséget, hanem az egymástól való elszakadást kell legyőznünk” – követeli ezért nyilatkozatában a zsinat.

Az egy, szent, katolikus és apostoli egyház egységének indoklásában evangélikus értelmezés szerint központi jelentősége van a keresztségnek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a szabályosan, vízzel és a Szentháromság Isten nevére történő keresztelés mind a római katolikus, mind az ortodox egyházat érvelési nehézségek elé állítja. Milyen következményei vannak a Jézus Krisztus egyházában való tagságra nézve az érvényes, de a római katolikus illetve az ortodox egyházon kívül elvégzett keresztelésnek? Az evangélikus ekkleziológia számára itt nincsenek nehézségek. Az állásfoglalás kimondja: „A Szentháromság Istennel való keresztelés alapján az egy egyház tagjai vagyunk” – mindannyian, méghozzá az egyházakban rejtetten jelenlévő egy egyházzé!

Az egyházközösség meghatározásánál a nyilatkozat sajátos végső formájában is röviden fogalmaz, és a Leuenbergi Konkordiára utal. A más egyházakkal folytatott, szűkebb és kívánatos párbeszédre tekintettel lényegre törőbb és részletesebb kifejtést vártunk volna. Az egyházközös-

ség evangélikus értelmezését „a megbékélt különbözőség egységének” modelljeként írja le. Ehhez egyetértésre kell jutni az evangélium értelmezésében. Ez az egyetértés a hit központi kérdéseiben azután megengedi, hogy úgy éljünk a megmaradó különbségekkel, mint amelyek már nem választják el az egyházakat, hanem a legitim sokszínűség megnyilvánulásaként fogadhatók el. Itt mindenesetre megdölgendő, hogy igencsak vannak (még) különbségek, amelyek nem számíthatnak legitimnek illetve elfogadhatónak, mivel összeütközésben vannak azzal, ami közös és egyesít. A sokszínűség határainak vizsgálata és a fáradozás az alapvető egyetértés szélesítéséért és elmélyítéséért –, ez marad számunkra a központi feladat az ökumenében.

Az egyházközösség leuenergi modellje a reformációból származó felekezetenél bevált. A római katolikusokkal és az ortodoxokkal való nagyobb közösséghez is modellül kínálkozik. Hiszen meghagyja a modellre hagyatkozó egyházak önállóságát, kialakult struktúráját és rendjét, továbbá spiritualitását. Így tehát nem kísérel meg az egyházak életének és gondolkodásának uniformizálását, így tehát képesek fenntartani a különbségeket. Viszont megengedi a kölcsönös elismerést Jézus Krisztus egyházának részeként. Ez az alapja annak, hogy az egyházak a jövőben közösen – azaz hitelesebben és hatékonyabban – végezzék feladatukat a világban.

Csak röviden térjünk ki az állásfoglalás további fejezeteire. „Nagyobb közösség a protestáns egyházak között” címmel az EKD és az evangéliumi szabadegyházak kapcsolatát, továbbá a német protestantizmus feladatait tárgyalja az európai egyesülési folyamatban A 3. fejezetben a római katolikus és az ortodox egyházhoz fűződő kapcsolatokról van szó. Itt még egyszer világosan megállapítja: „Az evangélikus felfogás az ökumené céljáról mint egyházközösségről és a római katolikus elképzelése Krisztus egyházának egységéről mint közösségről a pápával és a pápa alatt még szembenáll egymással.” Egyértelműen elutasítja a vatikáni szabályozást a „testvéregyház” kifejezés használatáról mint visszaesést az ökumenében. Rómával kapcsolatban az egész fejezet öntudatosabb mint amennyire a korábbi evangélikus megfogalmazások: követeléseket támaszt és rámutat a „Dominus Iesus”-ról szóló külön nyilatkozatra, amelyben a zsinat a Hittani Kongregáció dokumentumát „teológiai tévedések” miatt szemrehányással illeti.

Az ortodoxiához fűződő kapcsolatok leírásakor utal a fennálló különbségekre és a kulturális és lelki idegenség továbbra is meglévő tudatára. Az állásfoglalás ugyanakkor együttérzéssel, a megértésért fáradozva tekint az Orosz Ortodox Egyház jelenlegi identitás-válságára. Különösen is

emlékeztet a Niceai Hitvallásra mint a párbeszéd folytatásának és a találkozások elmélyítésének közös alapjára –, egészen a moszkvai főpapi szinódus ökumené-nyilatkozatának szellemében. Természetesen azt sem hallgatja el, hogy a nagyobb közösség türelmet igényel.

Végül a 4. fejezetben „Nagyobb közösség a bizonyágtételben és szolgálatban a világ előtt” címmel mindazt elővezeti, amit evangélikus felfogás szerint szükséges mondani az egyház megbízatásáról a világban. Az ökumené nem öncélú. A hitben való egység keresése az evangélium jobb hirdetését szolgálja. Az evangélium a világ előtti és a világgért való bizonyágtétel és szolgálat megvalósítását akarja. Következésképpen itt néven kell nevezni azokat a globális szociális problémákat, amelyekkel Jézus Krisztus egyházának szembe kell néznie – az igazságért, a békéért és a teremtett világ megőrzéséért. A „Dominus Iesus”-ban és az ortodox ökumené-nyilatkozatban hiányoljuk ezek említését. Ez így persze nem jogos. Hiszen a római katolikus egyház ismételt megvallotta a világgért való felelősségét. A Főpapi Szinódus is részletesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel az említett társadalmi nyilatkozatban.

A három, 2000-ben kiadott ökumené-nyilatkozat elemzése és kritikus összehasonlítása nem feltétlenül kellemes. Mégis fontos a tudomány és az egyház számára, mert ha kellemetlenül is, de igazán és világosan megmutatja az egyházzal és a Jézus Krisztus egyházának egységéről vallott felfogás különbségeit. Most már tudjuk, hol állunk, hogyan gondolkodunk, és hogy minek van elsőbbsége az ökumené tisztázó folyamatában: az ekkleziológiának. Most arra van szükség, hogy az álláspontok leírásán túl és azok alapján nyílt párbeszédbe kezdjünk, amelynek – mint az ortodoxok mondják – „az igazság és a szeretet párbeszédének” kell lennie. Ebben az ökumenikus párbeszédben szükség van a gondos olvasás és odafigyelés képességére, továbbá arra a készségre, hogy hozzánk is kérdéseket intézhessenek, és hogy a partner érvelésének elfogadható elemeit elismerjük.

Az ilyen ökumenikus párbeszéd kilátásai nem rosszak, még akkor sem, ha időre és türelemre van szükség. A római katolikus egyház számára a pápa ismételt és nyomatékosan kijelentette: „Sokkal több köt össze bennünket mint amennyi elválaszt.” A Főpapi Szinódus ezekkel a szavakkal fejezi be nyilatkozatát: „Készek vagyunk az igazság és a szeretet párbeszédére. Szánk megnyílt, szívünk kitérült előttetek.” Az evangélikus egyház állásfoglalása pedig protestánsan-lapidárisan megállapítja: „itt az ideje a nagyobb ökumenikus közösségnek. Csak akkor vagyunk evangélikusok, ha ugyanakkor ökumenikusak is vagyunk.”

Fordította: Szentpétery Péter

Mennyire tartoznak a teológiai kutatás eredményei az egyház nyilvánossága elé?

Egy fiatal orvos így indokolta meg, hogy miért választotta az orvosi pályát: Nem akartam kiszolgáltatva lenni az orvosoknak olyan fontos ügyben, mint a testem és az egészségem.

Én talán nem mondom ilyen direkt módon, hogy azért akartam teológiát tanulni, hogy ne legyek kiszolgáltatva a papoknak a nekem nagyon fontos területen: az istenkérdés területén. De mégis valójában arra vágytam, hogy *hozzáférhessek* a keresztény igazság ismereteinek forrásaihoz, és kezelni tudjam azokat. Azaz szakember legyek és ezzel *fel nőtt* – kereszténységemet illetően – gondolkodásban és döntéseimben egyaránt.

Gondoltam is, és szolgálatom évtizedei alatt meg is tapasztaltam, hogy sok emberben megvan az az igény, hogy végeredményként és megszívlelendő igazságként közölt tételeknek az ún. levezetését, bizonyítását is végigkísérhessék, azaz a problémától a megoldásig, vagy a megoldási kísérletig. Természetesen az említett igények és vágyak alapján nem lehet mindenki teológus, de folyhat felvilágosítás és ismeretterjesztés az egyházban. És lehetséges a *közvetítő szerepét* vállalni. Azaz aki megértette és átvette a tudomány eredményeit és valamelyest a hozzájuk vezető utakat is, az továbbadja.

Az evangélikus egyházban gyermekkoromtól azt a tapasztalatot nyertem, hogy mint *protestánsnak* jogom van kérdezni, és választ kapni kérdéseimre. Sőt általában beavatást nyerni a hit és a keresztény igazság problémáiba. Még ezen is túl: maga az evangélikus kereszténység tanít meg *kérdezni*, a lényegre vonatkozó kérdést feltenni, hiszen a kérdés még a válasznál is fontosabb. Korábban lett élményem a hittantanulásában, mint más tantárgyaknál az, hogy összehasonlítottunk, különbséget teszünk, választunk, döntünk, konfrontálunk és értéknek tartjuk a meggyőződést.

Mint végzett teológus, katechéta, lelkész, gimnáziumi hit-tanár az említett ismeretterjesztést és közvetítést igyekeztem végezni: azaz átvenni a tudomány eredményeit a kutatók kezéből – *élőszókból* vagy az ún. *néma mesterektől*, a könyvekből –, és átadni, továbbadni gyermeknek, fiatalnak, felnőttnek, idősnek, tanultaknak és természetes egyszerűséggel gondolkodóknak – lehetőség szerint kihez-kihez *hozzátárgazítva*.

Kényes kérdés ez. Közel sincs meg az egyetértés abban a tekintetben, hogy ki nyerhet betekintést bizonyos területeken a problémákba, a megoldatlan kérdésekbe.

Egy fiatal kémikus panaszkodott egyszer arra, hogy az egyetemen tanulmányaik folyamán úgy tüntették fel előt-

tük a kémia egész rendszerét, hogy az hézagmentes és problémátlan, kerek egész és átlátható. Utóbb becsapottnak érezte magát, és csalódottan kérdezte: miért nem avatták be őket a valóságos helyzetbe.

A teológia területén klasszikus példája a tudományos ismeretterjesztésnek *David Friedrich Strauß* Jézus könyve. 1835-ben a céhbeliéknak ajánlotta. 1864-ben – igaz, átdolgozva az érthetőség kedvéért – a *német nép számára* is kiadásra került. Lehet, hogy többen azon a nézeten vannak, bárcsak ne adta volna ki se '35-ben, se '64-ben Jézus könyvét. *Albert Schweitzer* véleménye szerint nagy érdeme van Straußnak, mert egyrészt tarthatatlan nézetek lerombolója volt, másrészt pedig a beköszöntő tudomány *profétája*.

A másik már klasszikus számba menő példa a magunk között „erlangen-i vitá”-nak nevezett, szóban és írásban folytatott eszmecsere 1960 körül *Paul Althaus*, *Walther Künneth* és *Ethelbert Stauffer* között a speciális kutatási kérdéseken túl arról, hogy kívánatos és ajánlatos-e a kutatás eredményeit feltárni az egyház népe előtt, vagy jobb, ha megőrzik ezeket az adeptusok maguknak. És, ha mégis elmondják, akkor hogyan tegyék.

Ez a szituáció a tudomány területén való párhuzama annak a közismert családi szituációnak, melyben azt a kérdést vitatják: Megmondjuk-e a gyerekeknek? Hogyan mondjuk meg a gyerekeknek? Témák ilyenkor: anyagi öszeomlás, szexuális felvilágosítás, készülődés... A mi egyházunkban is eltérnek a vélemények a tekintetben, hogy mennyire legyen betekintése olvasónak és hallgató-nak a problémákba, és hogyan mondjuk meg, ha megmondjuk.

Talán a *hogyan*-ra könnyebb válaszolni. S a válasz csak ez lehet: olyan tiszteletteljesen, amit a téma megérdemel, és olyan tapintatosan és udvariasan, amelyet az olvasó és a hallgató elvárhat. Aki ilyesmivel megpróbálkozott már, az tudja, hogy mennyire időigényes az olyan fogalmazás, amelyben az ember a meggyőződése szerinti igazságot világoosan, félreérthetetlenül és egyértelműen akarja kimondani, és mégis egyszersmind úgy, hogy annak se foga, se karma ne legyen, és ne sértse meg vele a hallgatót, az olvasót.

Aki már megpróbált így tenni, az azt is megtapasztalta, hogy milyen *hálátlan feladat* ez, mert mindig lesznek olyanok, akiknek túlságosan sok az, amit kimondunk, és mindig lesznek olyanok, akik azért elégedetlenek, mert nem mondtunk ki eleget.

Végül is, ha katechétaként és lelkészként arra tesz kí-

sérletet az ember, hogy szóba hozza a keresztény igazság problémáit a céh, a beavatottak körén túl – természetesen tiszteletteljesen és tapintatosan –, akkor ezt annak az apokrif, azaz nem kanonikus jézusi logionnak a tudatában kell és lehet tennie, ami így hangzik: Jézus látott egyszer egy embert, aki sabbaton/szombaton dolgozott. S azt mondta ennek az embernek: „Ember, boldog vagy, ha tudod, mit teszel. Ha azonban nem tudod, akkor átkozott vagy és a tóra megszegője.” (Kodek Bezae)

Legszívesebben *három témakörben* próbálnék bemutatni valamit abból, hogy hogyan gondolom és gyakorlom a teológiai tudomány eredményeinek az egyház nyilvánossága elé tárását.

Ez a három *a Biblia, a krisztológia és az eszkatológia.*

Örülni fogok azonban, ha a rendelkezésre álló idő alatt az elsővel sikerül valahogyan boldogulnom.

A BIBLIA

Három ún. *könyvvallást* tart számon a vallástudomány: a zsidóságot, a kereszténységet és az iszlámot. Bár más vallásoknak is vannak szent iratai, de ebben a háromban *első rangú a jelentőségük.* Mindhárom ún. könyvvallásnak megvan a hivatalos doktrínája a szent iratokról. Ezek a tanok szoros rokonságban vannak egymással. Logika és következetesség jellemzi őket. Isten diktálta, az író szinte személytelenül vette a szót, az inspirációt, és leírta. A képzőművészet a szentíró füle mellett lebegő és sűgő angyallal ábrázolja ezt. Ennek következményeként szinte *tabuszerűen* szent tárgy, szent könyv az inspirált irat. Mi, protestánsok, evangélikusok is ezt tanítjuk? Nem. Van-e valami jobb tanításunk, ami köztudott és közismert lenne? Nincs. Így azután *következetlenségek és szükségmegoldások* jellemzik a bibliakezelésünket. Ha nem is mondjuk és tanítjuk expressis verbis azt, hogy a Biblia és Isten ígéje közé egyenlőségjel tehető, de nem is nagyon tiltakozunk a Biblia tekintélyének illetén biztosítása ellen.

Pedig a Biblia *nem igényli magának* az inspiráltság tekintélyét. Lukács evangéliumának szerzője például – aki egyébként gyakran emlegeti a Szentlelket – könyve megírásával kapcsolatban azt hangsúlyozza, hogy mintegy a történész érdeklődésével nyomozott az események után, amiket leírt.

A reformáció számos és számtalan tekintély közül egyet tartott meg: a Bibliát. Minden más fölé emelte, mint *egyetlen normát*, amihez mindent mérni kell. De azt is tudjuk, hogy ezen a normán belül egy norma normans-t, azaz a *normát is megmérő* (mérlegre tevő) mércét is kiemel Luther: a „was Christum treibt?” mércéjét. És annak alapján rangsorolja a Biblia könyveit, hogy mennyire hirdetik Krisztust?

Hinnünk kell-e nekünk, evangélikusoknak a Bibliában? Nem Istenben kell-e hinnünk és Jézus Krisztusban, akin kívül *senki sem ismeri* az Atyát? Hibátlan, hiánytalan, tö-

kéletes-e a Biblia? Jézus ezt egyedül Istenről állítja. Mindenestől Isten ígéje-e a Biblia? A Biblia a testté lett ígéről tanúskodik, a Verbum Dei incarnatum-ról, de Verbum Dei manuscriptum-ról nem.

Tudja és tudhatja-e ezt minden evangélikus, aki konfirmált és azok, akik templomba járnak? Lehet, hogy igen, s lehet, hogy nem. Nekem van két emlékem gyermekkoromból, ezek villanásnyi képet keltettek bennem a Biblia születéséről és a hozzáfűződő esetlenségekről és véletlenekről. Konfirmációi órán ezt mondta konfirmáló lelkészem: Cirénei Simon nevét valószínűleg csak azért őrizte meg az evangéliumi hagyomány, mert fiai, Alexander és Rufusz, a gyülekezet tagjai voltak. Egy esti istentiszteleten ugyancsak ő megjegyezte ApCsel 20,35 alapján prédikálva: *Nagyobb boldogság adni, mint kapni* – ezt a jézusi mondást nem találjuk meg az evangéliumokban. Jó, hogy a hagyomány valami más útján mégis fennmaradt és írásba is rögzült. De – folytatta – ki tudja, hány ilyen mélységesen igaz jézusi tanítás ment feledésbe és veszendőbe mielőtt összegyűjtötték és írásba foglalták a Jézusra vonatkozó visszaemlékezéseket. Mint villám a sötét tájat, úgy világították meg ezek a megjegyzések egy-egy pillanatra a Biblia írásnak és olvasásnak izgalmas kérdését.

Nem is kellett azután átesnem azon a megrázkódtatáson, amin legtöbb teológus átesik – és persze hívő is –, amikor a Biblia történeti vizsgálatával, kritikájával és annak eredményeivel találkozok. Egyénileg átélheti ezt az ember úgy, ahogyan *Heinz Zahrt*, aki teológiai tanulmányai első szemesztere után éjszakákon át bolyongott szülővárosa utcáin, úgy érezte, hogy minden megrendült, mint földrengéskor. Kicsúszott alóla az a biztos talaj, amin addig megvetette a lábát. Hiszen azt hallotta az egyetemi előadásokon, hogy nem azok a személyek írták a Biblia egyes könyveit, akiknek a nevét viseli a könyv, hogy ugyanazokról az eseményekről különböző, eltérő, sőt ellentmondó tudósításokat olvasunk, hogy a három első és a negyedik evangélium annyira különbözik egymástól, hogy hiábavaló és kárba is vész minden fáradozás, amivel megpróbálják összeegyeztetni, hogy Mózes öt könyvét több szerző írta, és végül redaktor szerkesztette összefüggő művé, hogy az üres sírról szóló történetben hol egy, hol két angyalról van szó, valamint hol két, hol három, illetve csak egy asszonyról, hogy Jézus Máté evangéliuma szerint Galileából, Lukács evangéliuma szerint az Olajfák hegyéről ment mennybe.

De nem csak az egyénre hatnak *megrendítően* az ilyen közlések, hanem az egyház a maga egészében sokkolásként élte át, amikor a 19. században kikerülhetetlenül szembeülnie kellett vele. Ez volt az újkor legnagyobb kihívása a teológia számára. Magunk elé tudjuk képzelni azt a jelenetet, amikor 1896-ban Eisenachban egy tudományos teológiai ülésen – amelynek résztvevői a logos-tan részletkérdéseibe merültek bele – *Ernst Troeltsch* felpattant az emelvényre, és belekiáltotta a terembe: „Uraim, minden megingott, minden inog!” Ez azt jelentette, hogy a történeti gondolkodás

és a kritikai gondolkodás betört a dogmák világába. Fella-
zítja és szétoldja mindazt, ami eddig egységes volt, vagy
legalábbis annak látszott. Most történelmi, irodalmi, pszi-
chológiai, szociológiai és vallástörténeti szempontok felől
közelednek a hit igazságaihoz, és fejlődési folyamatokká
oldják fel őket. Nem szabad csodálkoznunk azon, hogy teo-
ológusok, lelkészek és hívők döbbenet fogadták a Bibliára
vonatkozó vizsgálatokat és azok eredményét. Ezekből meg-
tudták, hogy a Biblia iratai a hagyományozásnak ugyan-
azonon a fázisain mentek keresztül, mint pl. Homérosz és
Hérodotosz művei. És éppen ezért a tudományos kutatás
ugyanazon módszereivel és eszközeivel vizsgálják a Bib-
lia könyveit is, mint minden más ókori történelmi vagy
irodalmi alkotást. El tudjuk képzelni, hogyan történt ez. A
nagy egyetemek teológiai fakultásának előadótermében *me-
todikailag* ugyanígy vizsgálták Pál apostol egyik levelét vagy
János evangéliumát, mint az ugyanazon épületegyüttes böl-
csészeti fakultásának előadótermében Platón vagy Cicero
műveit. És Jézusnak Jeruzsálem falain kívül való kivégzé-
sét, mint Julius Caesarnak a római szenátusban való meg-
gyilkolását.

A kutatás kérdései ilyenek voltak: Az írta-e a művet,
akinek a hagyomány tulajdonítja, vagy másvalaki? Hon-
nan tudta a szerző, amit leírt? Mik voltak a forrásai?
Szemtanú volt-e valóban? Összhang van-e a leírt szöveg
és között az esemény között, amit elmond? Vannak-e
kontrollforrások, mégpedig egymástól függetlenek, és mit
mutat az összehasonlítás?

Az ilyen kérdések és a rájuk adott válaszok az egyház-
ban sokakból tiltakozást, visszautasítást, majd elzárkózást
váltottak ki. Ennek képviselői például inkább feltételezték,
hogy Jézus kétszer gyógyított vakot Jerikóban, egyszer egyet,
máskor kettőt (Mk 10,46; Mk 20,29; Lk 18,35), minthogy
elfogadják, hogy ugyanannak az eseménynek *kétféle elbe-
szelésével* van dolguk.

Ugyanakkor viszont éppen az főhivatású teológusok el-
fogadták a történelmi szemlélet tudományos kihívását, és
levonták a konzekvenciát: hozzáálltak a Biblia történeti-
kritikai vizsgálatához. Tehát nem valami kívülről behur-
colt fertőzősként és kórsággént kezdődött el a Biblia kriti-
kai vizsgálata, és a munka nem úgy folyt, mint ami a
teológia *lényegétől* idegen. Hanem a teológia saját terü-
létén keletkezett, és mint opus propriuma, saját műve bon-
takozott ki. A tudós bibliakutatók bátrak voltak, rendíthet-
etlenek és radikálisak. Megelőzték és készítették a profán
történészeket és irodalmárokat. Ez nagyon is érthető, his-
zen a Biblia ügye *személyes hitükben* érintette a kutatókat.
Joggal írja *Gerhard Ebeling*: „Az újkor teológiájának
történetében a legcsodálatosabb folyamat az, hogy minde-
nek előtt maguk a teológusok kezelték és alkalmazták ret-
tenthetetlenül és kérlelhetetlenül a történeti-kritikai mód-
szert. És segítségével az ószövetségi, az újszövetségi, az
egyház történeti és dogmatörténeti kutatások területén nagy-
szerű, új, fel nem adható és vissza nem vonható ismeret-
eknek törtek utat, anélkül, hogy... legkisebb jelét is adták

volna annak, hogy hátat akarnának fordítani az egyház és
 a teológia ügyének.”

Ez a kutatás nem felbomláshoz és széteséshez vezetett,
hanem megszabadította a betű kényszerétől a keresztény
hitet, és tisztázta a Bibliában lévő eltéréseket és ellentmon-
dásokat. Eltérések és ellentmondások ugyanis vannak a
Bibliában. Nem lehet azokat onnan eltávolítani, sem pe-
dig ott megsemmisíteni. De lehet *értelmezni és magyaráz-
ni*. Éppen a történeti-kritikai módszer segítségével. Hiszen
abból a történelmi szituációból adódnak, amelyben egy-
egy irat keletkezett. Azt gondolom, hogy az egyház tanítá-
si és igehirdetési gyakorlata túlságosan hamar és nagyon
is sietve túllépett a Biblia történeti-kritikai problémáin és
eredményein, mintha valami fölösleges s haszontalan do-
logról vagy éppen szégyellni való eltévlyedésről lenne
szó. Pedig sok kilátástalan összeegyeztető kísérlettől kí-
mélne meg a lelkészt, aki magyarázza a Bibliát, és a hi-
vőt, aki olvassa.

Természetesen történt *paradigmaváltás* a hermeneu-
tikában. Ahogyan a prekritikus kort követte a kritikus kor,
úgy a kritikust a posztkritikus, illetve párhuzamosan fut
a megelőzővel, illetve a következővel mindegyik. A poszt-
kritikus bibliaértelmezés nem analizál, nem szed részekre,
hanem holisztikus szemlélettel közeledik a Bibliához. Még
nem lehet biztos választ adni arra a kérdésre, hogy *ez for-
radalmat* jelent-e vagy *restaurációt*.

Végül van a bibliaértelmezésnek egy napjainkban terje-
dő módszere. Ez az interakcionális módszer, és ezt az egy-
ház népe, a hívők maguk gyakorolják. Az egzisztenciális
értelmezés és csoportban való dinamikus átélés jellemzi.
A résztvevők direkt módon azonosulnak a bibliai szemé-
lyekkel és szituációkkal, s az „egyidejűség” jegyében lép-
nek kommunikációba velük. A megértés kulcsa: saját éle-
tük tapasztalatai és élményei. És ezek segítségével tovább
vizik a személyek cselekvését, és folytatják a történetet.
Spontán és közösen. Mi történik s történhet meg ennél az
interakcionális bibliaértelmezésnél? Az, hogy miközben a
résztvevők a bibliai személlyel és szituációval azonosul-
nak, és csoporttársaik szavaira és gesztusaira reagálnak,
s reflektálnak, közben feltárul előttük valami, amit kor-
ábban – csupán olvasva a Bibliát – nem észleltek. És ez új
horizontot nyit számukra valódi életükben való döntéseik-
hez és cselekvésükhöz. Nem túlságosan sokszor, de azért jó
néhányszor részt vettem ilyen interakcionális, csoportdi-
namikus bibliaértelmezésen. Meglepett ilyenkor, hogy men-
nyire nem érdeklődnek a résztvevők a *történeti és objektív*
tényezők iránt, és milyen könnyen túllépnek a bibliai rész
üzenetén, spontán és ösztönösen alakítva a „játékor”,
akár az ellenkezőjére fordítva. Még inkább meglepett
azonban, hogy amikor mindenki ismét a helyére ül, és ke-
zébe veszi a Bibliát, akkor a „meg van írva” tekintélye ér-
vényesül, és másféle értelmezésről, mint a „szó szerinti”,
hallani sem akarnak. Ebből azt a következtetést vontam
le, hogy „hiányzik egy láncszem” itt, és hogy nincsenek
„nagy ugrások” a bibliakezelésben és értelmezésben. Azaz

nem lehet büntetlenül kihagyni a történet-kritikai bibliaértelmezés fázisát az egyes ember életében sem, mert végül megtörténhet, hogy posztkritikai és direkt akcionális fázisok megjárása ellenére visszavetettünk a prekritikai értelmezés naivságába és szolgáságába.

Befejezésül arra a kérdésre kellene válaszolnunk: Kárt tesz-e a gyülekezet hitében, vagy éppen szolgálatot végez ennek a hitnek a teológiai kutatás eredményeinek a nyilvánosság elé tárása?

Először is azt kell elfogadnunk, hogy különbözik egymástól a természettudományos igazság és a történelmi igazság, és mindkettőtől különbözik a hit igazsága.

Más-más módon lehet verifikálni és cáfolni a természettudományos igazságot és a történelmit, de mindkettő meg tudja tenni saját feltételeinek megfelelően.

Másodszor pedig azt kell elfogadnunk, hogy a hit igazsága sem garantálni s verifikálni, sem cáfolni nem tudja azt a történelmi igazságot, amit a Biblia kritikai vizsgálata feltár. A hit csak értelmezni tudja azt saját tapasztalatának fényében. Ezért a hit nem is tekinti léte fundamentumának a történelmi kutatás eredményeit.

A hit igazsága tehát nem függhet azoknak a bibliai értelmezéseknek a történelmi igazságától, amelyek kifejezésre juttatják a hitet. A hit eltorzítása, mégpedig súlyos következményekkel járó eltorzítása, ha azonosítják a bibliai történetek igaznak tartásával.

A hit független a történelmi igazságtól, mert lényege a megragadottság. A hit megragadottság – Istentől, Jézus Krisztustól, a Szenttől a maga elrettentő és ellenállhatatlanul vonzó voltában. Attól, ami minden „de és ha” nélkül, feltét-

len módon érinti az embert. A hitnek ilyen értelmezése és átélése megszabadítja a hívőt attól az elviselhetetlen teher-től, amit az intellektuális becsületesség követelménye ró arra, aki érzékeny rá. Más szóval így is mondhatjuk: kifejezheti a hit igazságát olyan bibliai rész is, ami történelmi értelemben nem hiteles. A teológiai kutatás eredménye az a *bibliaértelmezés*, amely megszabadít a betű kényszerétől, és mélyebb megértést tesz lehetővé.

És a teológiai kutatás eredménye, a hitnek az az értelmezése, amely felold, felment az „igaznak tartás” elvárása alól, és bátrabb, teljesebb odaadásra késztet. Mindkettő nagyon is az egyház, a gyülekezet nyilvánossága elé tartozik. Egyik sem árt, mindkettő épít.

Átadni is, elfogadni is elengedhetetlenül szükséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ebeling, G.: *Isten és a szó*. Hermeneutikai füzetek 7. 1995
Fabiny Tibor (kiadó): *Paradigmaváltások a Biblia értelmezésében*. Hermeneutikai füzetek 1. 1994
Freundenberg, H. – Goßmann, K.: *Sachwissen Religion*. Vandenhoeck&Ruprecht. Göttingen. 1988
Schultz, H. J. hgb: *Sie werden lachen – die Bibel*. Kreuz Verlag. Stuttgart-Berlin. 1975
Schweitzer, A.: *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*. Mohr Verlag. Tübingen. 1913
Stauffer, E.: *Jesus, Paulus und wir*. Friedrich Wittig Verlag. Hamburg. 1961
Strauß, D. F.: *Das Leben Jesu für das deutsche Volk bearbeitet*. Kröner Verlag. Leipzig. 1864
Tillich, P.: *Wessen und Wandel des Glaubens*. Ullstein Verlag. Frankfurt. 1961
Zahrnt, H.: *Warum ich glaube?* Piper Verlag. München. Zürich. 1977
Es begann mit Jesus von Nazareth. Kreuz Verlag. Stuttgart

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Hans Küng: Van örök élet?

Hans Küng: Van örök élet? Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001.

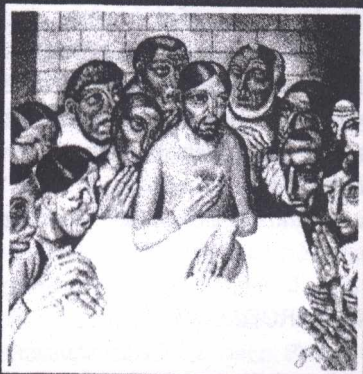
„Hisz ön a halál utáni életben?” – kérdezi Hans Küng az olvasót *Van örök élet?* című könyvében. Már ezzel a bevezető kérdéssel rávilágít a szerző arra a mai problémára, mely a keresztyén egyházak, a keleti vallások vagy az ezotérika átjárhatatlan határai mögé delegálja az örökéletbe vetett hitet, mint ami ismeretlen vagy idegen a mai értelmes ember számára.

A könyv szerzője korunk egyik legnépszerűbb és legvitatottabb római katolikus teológusa, aki 1980 óta nem szólhatott hivatalosan egyháza teológusaként. Teológiai munkássága azonban túlnőtt a felekezeti határokon. Ma már az ökumené teológusaként tartják őt számon, aki a hit alapkérdéseiben próbál meg úgy állást foglalni, hogy különböző felekezetek, de vallások számára is átfogó és elfogadható legyen.

1982-ben született könyve az örök élet kérdéséről 2001-ben került kiadásra az Európa Kiadó gondozásában. A magyar olvasó örömmel veheti a kezébe ezt a könyvet, hiszen olyan szerzőtől és olyan témában olvashat, ami gazdagítja teológiai szakirodalmunkat, és nagyobb rálátást adhat az eszkatológia kérdéseire.

Hans Küng célja, hogy olyan értelmi és érzelmi alapon bizonyított választ adjon a könyv címében is megjelenő kérdésre, ami elfogadható és hihető ebben a tudományos, racionalizált és sokszor materiális beállítottságú világban. Könyvében az örökélet kérdésének megközelítését három fejezetben fejt ki. Első fejezetében, mely a *Látóhatár* címet kapta, olyan területeket vizsgál meg, melyek az élet, a halál és a halál utáni élet lehetőségét kutatják és

HANS KÜNG

VAN ÖRÖK ÉLET?

európa

elemzik. Először az orvostudományt hívja segítségül. Annak ellenére, hogy az orvostudomány a 19. században megingatta az emberek halhatatlanságba vetett hitét, ma újra a halál és a továbbélés kérdéseit kutatja.

Küng elemzi a halálközeli élményekről szóló beszámolókat, és azt a következtetést vonja le, hogy ezek a beszámolók, melyeket a klinikai halálból visszahozott emberek mondtak el, csak az újra életre keltettek tudósításai lehetnek, s nem olyanoké, akik már a végső, biológiai halál állapotában vannak. „A halálközelség élményei nem a halál élményei.” (42. old.)

Filozófiai elemzését Feuerbach tételeivel kezdi, melyek az ember teremtő fantáziájának megvalósulását látják Isten és az örök élet gondolatában. Válaszképpen Feuerbach nézeteire és a freudi mélylélektan téziseire Küng felveti, hogy ezekből nem következik sem az örökélet léte, sem nem-léte. Vallástörténeti vizsgálódásának eredménye, hogy a halhatatlanságba vetett hitet mint antropológiai állandót mutatja be, de a kérdés továbbviteléhez döntési helyzetet feltételez.

Rendkívül szimpatikusan ezt a döntést, illetve a vallásokból elélni társulási lehetőséget kiemeli a racionalitás egysíkúságából: ne csak az emberi értelem döntson, hanem kapjon helyet az „egész” emberben az érzés is, hiszen az ember több mint értelem, és több mint érzés. „Az ember arra hivatott, hogy ne csak értelmével döntsön

– mégis úgy, hogy döntése az értelem fényében vállalható legyen.” (129. old.)

Küng könyve második nagy fejezetében a keresztyénység lényege felől közelíti meg az örök életbe vetett hit kérdését. E fejezet címe *Remény*, mely utal arra a legfontosabb tulajdonságra, ami a keresztyén hit lényege. Küng az előző fejezetben tett vizsgálódásainak eredményeképpen kifejti, hogy az örök életben való hit mellett, vagy az ellene való döntés alapvetően hit jellegű. A bizalom az, ami feltételévé válik az örök életben való hitnek. „Ezt a bizalomteljes ráhagyatkozást – a valóság és saját életünk végső értelmére, az örök Istenre, az örök életre – nevezik ... az örök életbe vetett hitnek.” (142. old.)

Az örök élet biblikus gyökereinek vizsgálatában először az Ószövetségben még változásban lévő hitről ír, majd az apokaliptikus irodalom hagyományaiából kiindulva ér el az egyik legfontosabb területhez, az Újszövetség világához, és azon belül is az evangéliumok tudósításaihoz a feltámadás eseményéről. A feltámadást nem mint történeti, hanem mint valóságos tényt írja le, ami meghívás arra a hitre, mely a Feltámadott valóságáról szól. „...a feltámadáshit – mindenestül ésszerű magatartás, bizalom és remény – valójában hit Istenben, az Ő valóságában, élő voltában, aki Jézusban legyőzte a halált.” (191. old.)

A feltámadás mikéntjére vonatkozó kérdésben olyan álláspontot képvisel, mely egyesíti a bibliai és a mai antropológiai gondolkodást az embernek mint testi-lelki egységnek a vonatkozásában. A túlvilágban reánk váró mennyország és pokol valóságát bibliai gyökereiktől kezdve a keresztyén gondolkodásban továbbélő folyamatáig elemzi. A mennyországot és a poklot is teológiai szempontból átgondolva az élő Istennel való közösség meglétének illetve hiányának látja.

Az örök életbe vetett hitnek következményekkel is kell járnia. Küng ezt a címet adta harmadik nagy fejezetének is: *Következmények*. Első szempontja újra az orvostudományokhoz vezet vissza, és az emberhez méltó halál kérdését vizsgálja. Rávilágít arra, hogy nem létezhet orvostudomány emberiség nélkül, és új – testet-lelket átfogó – viszonyt kell feltárnunk a betegséghez és a gyógyításhoz. Új viszonyulásra van szükség a halállal kapcsolatban, hiszen egyre idegenebb lesz az embernek a halál kultúrája. Ha elveszett az élet értelme, elveszett a halál értelme is.

21. századi keresztyénekként mind a mai napig mondjuk az Apostoli Hitvallás szavaival: „hiszem ... az örök életet.” Hans Küng könyve hitünk legalapvetőbb tartalmára irányítja a mai ember figyelmét: Jézus Krisztus feltámadása alapján gondolja végig az örök élet kérdését. Lelkészek, teológusok és mindenki, akit érdekelnek hitünk kérdései, lebilincselő és izgalmas olvasmánynak nézhetnek elébe, hiszen az örök élet témájának mindig van aktualitása. Van, akinek már itt a földi életben elkezdődő folyamatot jelent, de van, aki az emberéletet a halállal végérvényesen lezáródottnak tekinti. Küng filozófikus, irodalmi és szociológiai kitekintései csak még jobban rávilágítanak arra a szakadékra, amely örök életben hívő és nem-hívő között van.

„Hisz ön a halál utáni életben?” – kérdezi Küng, és bevallja, hogy még teológusok és lelkészek is zavarba jönnek a kérdés hallatán. Ha a Küng-féle nyitottsággal tudunk mi is a kérdezők, illetve kételkedők felé fordulni, akkor reménységünk lehet arra nézve, hogy „hitünk tűzpróbája” által mások szívében is fellobban az Isten-hit lángja. Hogyan ad választ maga Hans Küng saját kérdésére? „Az örök életben hinni azt jelenti, hogy értelmes bizalommal,

felvilágosult hittel, megvizsgált reménnyel ráhagyatkozom annak lehetőségére, hogy egyszer teljes megértésre találok, megszabadulok a bűntől, és végleges elfogadást nyerek: félelem nélkül önmagam lehetek, hogy egyszer átlátszatlan, kétértelmű egzisztenciám, valamint az emberiség mélyen meghasonlott története általában véglegesen átlátszó lesz, és a történelem értelmének kérdése egyszer véglegesen válaszra talál.”

ZOLTÁN LÁSZLÓ

Egy nap a hartai gyülekezetben – 1949

Eseményekben gazdag, verőfényes októberi napra ébredt 19-én a sok szenvedést átélt hartai gyülekezet. Mintha nem is hétköznapi, hanem ünnepnap lenne. A templom fehérré meszelt falán mosolyogva tört meg a reggeli napsugár. A templom felé tartók lábai alá mindenféle puha szőnyeget terített a hulló falevelek aranysárga sokasága.

Ezen a napon gyűlt össze Hartán a Pesti alsó egyházmegye lelkészegyesülete, a szokásos vándor-munkagyűlésére.

Megérkezésünk után rövidesen megtudtuk a gyülekezet lelkésztől Palotai Gyulától – egyházi költészetünk kiváló művelőjétől – az egyházközség és templom rövid történetét.

A hartai gyülekezet 1723-ban alakult. Alapítója Ráday Pál költő (egyik énekét a Dunántúli énekeskönyvünk is őrzi 33. szám alatt), aki hartai birtokára Németországból, valószínűleg a Rajna és Felső Pfalz vidékéről evangélikus és református családokat telepített. Maga a község már 1200-ban megvolt, de a tatár és török dúlások idején teljesen elpusztult. A mostani háború utáni időkig a község protestáns volt. 3200 evangélikus és 1000 református lélek mellett csak néhány katolikus család élt a községben. Ma a katolikus egyház 2000 lelket számol! Viszont a többszöri kitelepítés következtében az evangélikusok lélekszáma 1200-ra zsugorodott össze. A templom két vályogimaház után 1798-ban épült. Az elmúlt esztendőben volt tehát 150 éves! Nevezetessége a templomnak az, hogy alapja egy árpádkori templom hatalmas termésköveiből épült. A Földvály-család dunatetőtleni birtokáról hordták át Hartára a templomépítő elődök óriási munkával. Ezer esztendő fundamentuma van tehát a templomnak. Ha a kövek beszélni tudnának! Az ostrom ideje alatt két gránátlövés érte a templomot, amelynek pusztításait hamarosan kijavították a hívek áldozatos adományjaiból. Különben egészen meglepő a hartaiak áldozatkészsége. A háború óta az elszegényedett gyülekezet kicserélte már a harangállványok korhadó gerendáit drága vasszerkezettel, megjavította a toronyórát, s teljesen helyreállította a sok kárt szenvedett gyülekezeti kultúrházat. Mindez 20 ezer forintos költségre került. A gyülekezet múltjának és jelenének megisme-

rése után kezdődött meg az a gazdag program, amelyet legnagyobb részt a gyülekezettel együtt közösen valósítottunk meg.

Reggel. Első utunk a templomba vezetett, ahol a gyülekezet tagjaival közösen úrvacsorát vettünk, melyet Rutkay Miklián Géza gyóni lelkésztestvérünk szolgáltatott ki. Jóleső érzéssel éreztük magunkon a bűnösökre letekintő Jézus szelíd szeméit, amikor helyi szokás szerint oda álltunk az oltár rácsaihoz. Élménnyé vált ez az úrvacsoraszertés azért is, mert a szétszórt gyülekezetnek egyhatoda, kétszáz lélek járult velünk együtt bizodalommal a kegyelem királyi székéhez. Egyszeri hirdetésre, hétköznapi reggel ilyen sokan éltek a lehetőség drága alkalmával. Ékes bizonyossága volt ez annak, hogy itt, Hartán áldássá tudott válni a nagy nyomorúság azok számára, kik hitükhöz hűek maradtak. Kitelepítés, szétszóratás, fogság, pusztulás, halál nem választhatta el őket Isten szeretetétől, mely a Jézus Krisztus teste és vére által szerzett bűnbocsánatában van. A templomból a temetőbe vonultunk, hogy néhány percre megálljunk a gyülekezet volt lelkészének, Gallé Istvánnak a sírja mellett, aki atyjával, Gallé Andorral összesen 92 esztendeig volt a gyülekezet pásztorja. Az egyházmegye lékészeinek nesztora, Bakay Péter, érd. főesperes, apostagi lelkész imádságban adott hálát a volt sáfárok hűségéért s a halál hatalmát meggyőző Krisztusért.

Dél előtt. A munkagyűlés programján a bűnbocsánat kérdése szerepelt, mint aktuális lelképásztori és közegyházi kérdés. A Szentírás egésze, Hitvallási irataink, Luther tanítása és a kialakult egyházi gyakorlat tükrében vizsgáltuk meg a kérdést s foglaltunk állást a helyes értelmezés és alkalmazás tekintetében. Ugyanebben az időpontban Bakay Péterné a papnéknak tartott értékes előadást: *A papné szolgálata a családban és a gyülekezetben* címen, melyet élénk érdeklődés és megbeszélés követett.

Délben. A gyülekezeti kultúrház nagytermében a gyülekezet testvéri vendéglátását élvezhettük. Asszonyok, lányok, presbiterek nagy szertetéssel szorgoskodtak az asztalok körül s látták el minden jóval a vendégeket. Itt vettük a gyü-

lekezet lelkésztől az örömhírt, hogy a gyülekezet 18 tagja, akik évek óta távol voltak családjaiktól, a déli vonattal ha-
zaérkeztek. A zsoltáros szavait éltük át mindnyájan: *Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait, olyanok voltunk, mint az álmodók. Akkor megtelt szánk a nevetéssel, nyelvünk pe-
dig vigadozással...* (Zsolt 126,1–2).

Délután. Az ebédutáni időt a kanyargós Duna vadregé-
nyes partján töltöttük. Egyházunk, gyülekezetünk s a ma-
gunk lelkeszi kérdéseit beszéltük meg a sok vihart megélt
fűzek tövében. A testvéri szó mögött megéreztem a testvéri
szívek segíteni kész szeretetét. Jézus volt közöttünk, mert az
ő nevében jöttünk össze! Az ő jelenléte adta meg szavaink
értékét, súlyát. A korán lebukó nap arany-lila sávokat vágott
a csendesen hömpölygő víz tükre felszínén. Néhány halász
szorgoskodott még hálók körül. A távolban vontatóhajók
körvonalai olvadtak egybe a tulsó part erdőinek sötét koroná-
jával s a hajógépek monoton zúgása veszett el a csónakunk
oldalát csapkodó, kurta hullámok paskolásában.

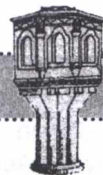
Este. Megkondult a templomba hívogató estéli harang-
szó. Megindultunk mi is ismét a gyülekezettel együtt a
templom felé. Rövidesen nem volt üres hely. Minden ép-

kézláb ember elfoglalta megszokott helyét. Vallásos est
kezdődött a gyülekezeti tagok és a vendéglelkészek szolgál-
latával. Szentpétery Péter, Sikter András, Ponicsán Imre
lelkészek szolgáltak imádsággal és igehirdetéssel. Egy
nagy családdá forrtunk össze már a kezdő ének alatt a
gyülekezettel. Az ősi templom boltozata szeretettel hajolt
fölénk úgy, mint édesanya hajol gyermekei fölé... Hálások
voltunk az Úrnak, hogy néki itt, Hartán is van nemcsak
kövekből épített hajléka, hanem élő kövekből felépített erős
háza is, és evangélikus anyaszentegyháza is. Egyek voltunk
sokáig azon az estén abban a templomban. Egyek az imád-
ságban, egyek az énekekben, az ige hallgatásában, a Krisztus-
ban való igaz hitben.

Végül a templomi áhítat várakozásteli csendjében gyer-
meki, tiszta hangon ismét felcsendült az Isten szeretetét ma-
gasztaló lány dallam, melyet művészi kezelésben követett a
hangszerek királyának, az orgonának Isten valóságát oly
jólesően megéreztető csendes akkordja.

Igaz volt. Azon az egész napon: zúgó harang ének és
orgonahang, mind csak az ő nevét áldotta!

Csengőd 1949. november

VÍZKERESZT ÜNNEPE UTÁNI UTOLSÓ VASÁRNAP • 1Kor 2,(6)7–10

Isten bölcsessége vagy emberi okoskodás

Az igehirdetés elé

A vízkereszti vasárnapok igéi – egyre táguló koncentrikus körök formájában – felragyogtatták előttünk Isten dicsőségének fényét világunkban. Az utolsó vasárnap mintegy lezárása mindennek, és összefoglalója mind a karácsonyi, mind a vízkereszti ünnepkörnek. Igénk igazi „csemege” arra nézve, hogy mindezt elmondhassuk gyülekezeti tagjainknak és az istentiszteleten esetlegesen (keresztelő vagy gyász miatt) részt vevőknek. Ezt erősíti az a párhuzam is, melyet egyes egzegéták vonnak kijelölt szakaszunk és a Római levél tárgyaként megjelölt (oly döntő és fontos) versek (Róm 1,16–17) között. Pál kijelölt szakaszunkban hangsúlyozza, hogy e világ *nem ismerte fel Isten* elrejtett *bölcsességét* Jézusban. Mintha a Római levél *Isten igazsága* kifejezését hallanánk, amelyről ott ugyanilyen összefüggésben szól. Az üdvösség titkát ui. az evangélium sem teszi oly módon nyilvánvalóvá, hogy ahhoz bárki bármikor hozzáférhet. Felismeréséhez nélkülözhetetlen a hit, amit az apostol így fogalmaz meg: *hitből hitbe!* Isten az evangéliumban nyilatkoztatja ki *igazságát* a hallgató hite alapján (hitből), és azt (is) akarja, hogy az evangélium hallgatója higgyen (hitbe). Ezért *Isten igazságának/bölcsességének* kinyilatkoztatása nemcsak feltételezi, hanem ébreszti is a hitet.

A korinthusi levél 2,6–16-ig terjedő szakasza egy nagyobb (2,1–3,1) egységből való. A kommentárok többféle képpen osztják fel: van aki kettőre (6–9, 10–16), s van aki három részre (6–9, 10–12, 13–16). Abban azonban, hogy a 10. vers Pál hitvallását vezet be, mely a 16. verssel záródik, megegyeznek. Ezeket figyelembe véve és a jobb érthetőség kedvéért kijelölt textusunkhoz csatolnám a 6. verset is.

A felosztási hipotézisek után figyeljünk most a gondolati fővonallra, próbáljuk meg – az orgonazene világából vett képpel élve – *egyszerre* meghallani a pedál *cantus fir-*

mus-át, valamint a fölötte vibráló manuálok futamait, s közben meg- ill. elérkezni a *vox coelestis*-ig.

A *bölcsesség* utáni vágy a görögöknél (is) teljesen emberi igyekezeten alapuló törekvés, s nem csoda, hogy a kereszt-ről szóló tanítás teljes *bolondság* az öntelt bölcseknek. Ezért mondja Pál, hogy a kereszt-ről szóló beszéd nem a görög filozófiával szembeni (új, más és) keresztény bölcsesség, hanem Isten erejének (isteni erőnek) a megnyilatkozása (1,18). Isten bölcsessége tehát nem valamiféle antropológiai korreláció! Isten titkos (ἐν μυστηρίῳ) bölcsességének ugyanúgy nincs (semmi) köze a pogány misztérium-kultuszokhoz, mint ahogy nem tekinthető a törvény beteljesedésének, azaz végének sem. Nem embertől származik, nem az emberi gondolkodás megkoronázása. Így nem csoda, hogy a kereszt-ről szóló beszéd valóban bolondság és skandalum a vallástörténet addig ismert mindkét – az emberi értelmén és logikán alapuló – útjával szemben.

6. vers. Minden, ami ebből az *aion*ból való – legyen az akár szellemi erő is – mulandó. A kereszt páli megfogalmazása, – az ún. korinthusi *sophia-krisztológia* – szerint a *kereszt-ről szóló beszéd* Isten (!) ereje és bölcsessége. Amennyiben ezt a „végzést” valaki a filozófia és a „Tóra-lógia” homályos keverékével helyettesíteni, gyengíteni, vagy semmibe venni próbálná, az még nem igazán érti, hogy mit is akar az apostol a *bolondságnak látszó igehirdetéssel* (1,21). Aki azonban megértett belőle valamit, az nem állhat meg, tovább kell lépnie. Nem mintha tökéletessé, „meg-” ill. „beérkezetté” vált volna, hanem Krisztus által lett „megragadottá”, s mint harcos olyan pályára állított, amelyen – az apostolt idézve – *egyet teszek: ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának a Krisztus Jézusban adott jutalmáért* (Fil 3,14).

Arról, hogy kiket kell *e világ mulandó fejedelmei* alatt értenünk, Órigenészig visszamenőleg folyik a vita. Egyesek politikai hatalmasságokra, mások démonokra ill. démoni erőktől megszállottakra gondolnak. A vita eldöntése helyett figyeljünk inkább az apostol egy másik mondatára, amely segít talán a válaszadásban: *Ezeknek a gondolkozását e világ istene megvakította, mert hitetlenek (ἀπίστων),*

és így nem látják meg a Krisztus dicsőségéről szóló evangélium világosságát, aki az Isten képmása (2Kor 4,4).

7. vers. Amennyiben korunkban történt volna Pállal a damaszkuszi esemény, nem kétséges, hogy teljes erőbedobással tanulmányozná mindazt, ami ma tananyagként az öt világrészen elsajátítható és rendelkezésre áll. Nagy valószínűséggel azonban az egészet mulandóságnak tartaná (vö. Fil 3,5–9), és Isten bölcsességét titulálná abszolút misztériumnak, s erről próbálná meggyőzni hallgatóit. Erre utal az itt használt szokatlan (birtokos szerkezetű) szórend – θεοῦ σοφίαν – is. Pálnak korunkban valószínűleg nem az lenne a legfőbb célja, hogy „Jézus kereszthalálának értelmét” a racionális alapokon nyugvó újszövetségi kortörténet és vallástörténet segítségével világítsa meg felvilágosult embertársainak, mint inkább megpróbálná Isten – Krisztusban beteljesedett üdvítettének – *titkos bölcsességét* felfedni, s ehhez szolgálna segédanyagként a klasszikus-hellenista misztérium-vallások, gnosztikus és zsidó tradíció, bölcsességi irodalom és qumrani tekercsek ismerete. Így mutatná be az egykori világot mint hátteret, amelytől alapjaiban tér el az apostol *misztériuma*. Az egész zsidó-hellenista – apokaliptikát és pogány gnóvizist magában foglaló – bölcsességi irodalom helyére megbotránkoztató módon a „kereszt botránya” lépne, mint *új bölcsesség*, hogy ezáltal minden, amit addig bölcsességnek tartottak, megsemmisüljön, és a Krisztus feltámasztásában kinyilatkoztatott üdvített mind inkább teret nyerjen Isten dicsőségének.

8. vers. Pál apostol egy olyan Úrról beszél, akit test szerint (κατα σαρκα) – hozzánk hasonlóan – ő sem ismert. Kérdés, hogy *e világ fejedelmei* miért nem ismerik fel a dicsőség Urát. Analógiára az emmausi tanítványok történetében találunk, ahol nem az Úr öltött álruhát, hanem a tanítványok (testi) látása van akadályoztatva egészen addig, amíg szemük fel ill. meg nem nyílik. (Lk 24,16.31) Isten bölcsessége minden e világ fejedelmének bölcsességénél nagyobb: ez nem kevesebbet jelent, minthogy minden, ami Istennel kapcsolatban bolondságnak tűnik, túlszárnyal bármilyen – halandó embertől vagy őt inspiráló (szellemi) erőttől származó – bölcsességet.

9. vers. Pál kijelentését – mint oly gyakran – idézettel nyomatékosítja. Egyértelműnek tűnik, hogy Isten képes a szemek (vö. Lk 24) és fülek fel- ill. megnyitására. Hogy misztérium vagy apokaliptiszis következik ezután – azaz behatárolt képességekkel felruházott érzékszerveink természetén túli ismeretekre nyílnak-e meg – kizárólag Isten titka. Mindaz, ami egy földi ügyeket intézőre érvényes, érvényes Isten titkainak intézőjére is, s Pál nem kevesebbet tartja magát, mint éppen erre elhívottnak. Az isteni titkok intézője mint írástudó a prófétai felismerések beteljesülését látja, amely ugyanakkor – a 9. és 10. versek tanúsága szerint – csak a (Szent) Lélek vezette kinyilatkoztatás által lehetséges. Komoly fejtörést okoz ugyanakkor az írásmagyarázóknak, hogy honnan idéz az apostol? E mondatnak ui. sem az Ószövetségben, sem a kánonon kí-

vüli zsidó iratokban nincs nyoma. Csak hasonló csengésű bibliai helyeket találunk, mint pl.: Ézs 64,3; Zsolt 30,20 ill. Ézs 6,9 (vö. Mt 13,14–15). Érdekes és tanulságos összevetni az idézetet – és felfedezni a kapcsolatot – az apokaliptikával és a gnoszticizmussal (lásd: Apc Eliae, a qumráni párhuzam: IQH I,21, Asc. Jes. II,34, Tam 17), mert Pál egyedi akcentusa így még egyértelműbbé válik.

10. vers. Pál hangsúlyozza, hogy „a Lélek által” tett szert a maga bölcsességére, aki *mindent megvizsgál, még az Isten mélységeit is*. Ezért Isten mélységeivel kapcsolatban nem valami lezárt, végleges tanra, kinyilatkoztatásra kell gondolnunk, hanem olyan kimeríthetetlen forrásra, amely minden korban újabb és újabb felismerésekkel gazdagíthat bennünket. Minden lejegyzett és ismert kinyilatkoztatás ellenére a meg- ill. felismerés folyamata tovább folytatódik. A régi latin mondás igazságát – *tempora mutantur et nos mutamur in illis* – az egyháztörténetben is felfedezhetjük. Elgondolkodtató a következő magyarázat is: Isten mélységeinek ismerete nem kevesebbet jelent, minthogy a Lélek által – embertársaink javára – mi is (!) bekapcsolódhatunk Isten üdvtervébe.

Az igehirdetés felé

Az előkészítő írásakor értesül az egész világ – a médiák által – arról a megrázó hírről, hogy 2001. szeptember 11-ét követően újabb katasztrófa történt a tengerentúl legnagyobb metropoliszában: lezuhant egy utasszállító repülőgép, fedélzetén 255 utassal, akik mindnyájan életüket veszítették. Afganisztánban tovább folytatódnak a bombázások. Közeledik a tél, szakértők megpróbálják hozzávetőlegesen felmérni, körülbelül hány ember fog éhen halni, vagy megfagyni... Bármelyikünk folytathatná e gondolat-sort a végtelenségig. Felvetődik a kérdés: nem idejemúlt-e szólnunk a bölcsességről?! Korunkban egyáltalán van-e (még) létjogosultsága a bölcsességről való beszédnek?

Milyen jó és felszabadító érzés, hogy nem is emberi bölcsességről, eszmefuttatásról, hipotézisről vagy utópiáról kell prédikálnunk! Nem politikai kampánybeszédet, reklámszöveget, hatásvadász szónoklatot kell tartanunk, hanem elmondhatjuk, hogy van egy másik, egy első hallásra érthetetlen, felfoghatatlan és megmagyarázhatatlan, egy tételesen, emberi logikával sem nem levezethető, sem nem felfogható *másfajta* bölcsesség: a Teremtő, a *világ urának* bölcsessége! Ez az, ami soha nem változik, soha nem veszít értékéből, soha nem kopik meg, mivel nem embertől származik, nem emberi elme szüleménye, ötlete vagy találmánya. Ez az, amit mégis el kell mondanunk, ha indít és küld a Lélek. Az a Lélek, aki Isten mélységeit vizsgálja, és aki feltárhatja előttünk is a *másfajta igazságot, bölcsességet!* Azt a bölcsességet, amit helyettünk, keresztyéneknek – Krisztust a nevünkben hordozókon – kívül senki más nem fog ebben a világban elmondani, hirdetni vagy propagálni. Nekünk, igen nekünk kell beszélnünk az evan-

géliumról, a golgotai keresztről, a feltámadás örömhíréről, az úrvacsora ajándékáról, a dekalógusról, a megtérés-újrakezdés-megbocsátás drága lehetőségéről! Isten titkos bölcsességéről, melynek megértéséhez, elfogadásához nem bizonyítványra, diplomára, rendkívüli képességekre, egészségre, felvilágosult eszmeiségre van szükség, hanem belső szobára, Krisztus igéjére nyitott – evangélikus címerünk közepén látható (piros, azaz élő, dobogó) – szívre.

Sokan aggódnak – részben jogosan – az egyházért s annak jövőjéért. Ma is aktuálisnak tartom azonban Masznyik Endre – közel 100 évvel ezelőtti – igénkkal kapcsolatos néhány gondolatát: „Isten útja más, mint az emberé. Az ember emberi bölcsességben keresi az erőt; Isten azonban, mi nekünk bolondság, abban nyilatkoztatja ki a maga erejét. S ennek így kellett lennie. Istennek nincs a mi segítségünkre szüksége. Nélkülünk, sőt ellenünk is elvégzi munkáját. Hisz maga megmondotta, s a mit mondott, írva vagyon: *Elvesztem a bölcsék bölcsességét és megvetem az okosoknak okosságát* (Ézs 29,14)”. Nem aggódnunk, „testre szabnunk”, s ezáltal deformálódunk, mind inkább *semper* reformálódunk kellene: az evangéliumot tisztán tanítani, a szentségeket helyesen kiszolgáltatni, és kinek-kinek a Teremtőtől kapott adottságaival, tálentumaival Krisztusra mutatni. Így és ebben komolyan venni Isten bölcsességét. A többit – mint az egyház történetében oly sokszor – Isten Lelke, a mélységek ismerője elvégzi kinek-kinek a szívében.

Kutatni a bölcsességet, pallérozni gondolkodásunkat, hogyan lehetne és kellene. A biológia szerint ezért vagyunk *homo sapiens*-ek. Paul Tillich, a múlt század egyik nagy teológusa *Rendszeres teológiája* bevezetésében a teológiával tudományosan foglalkozókat két csoportra osztja, az ún. *teológiai körön* kívül ill. belül állókra. Az utóbbi csoporthoz tartozókat a *hit szituációja* határozza meg, és szó szoros értelemben teológussá – Istenről szólókká – válnak, mivel a keresztyén egyházat értelmezik. Belépnek a teológiai körbe, és *elismerik*, hogy *megtették* ezt a lépést. Ezért azután (többé) nem is tartják magukat tudományos teológusnak, sőt nem is igénylik, hogy a „tudomány” szó mindennapos értelmében annak tartsák őket. Nem igénylik, mert a Lélek által *Isten titkos bölcsességével* kerültek kapcsolatba, ami nem mérhető össze semmilyen más emberi bölcsességgel. Tillich szerint „csak az lehet teológus, aki a teológiai kör tartalmát végső meghatározottságként (Mk 12,29–30: *...az Úr a mi Istenünk, egy Úr, és szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes elmédből és teljes erődből*; és az Új Lét a Krisztus Jézusban) fogadja el”. Tillich megpróbál pontot tenni az *újjászületés* kapcsolatos – az ortodox és a pietista teológusok közötti – örök vita végére is. Leszögezi, hogy a teológiai körhöz tartozás kritériuma „nem egyéb, mint az a kérdés, hogy végső meghatározottságának tekinti-e (az illető) a keresztyén üzenetet”. Ugyanez a *végső meghatározottság* sarkallta Pál apostolt arra a „magabiztos kijelentésére”, hogy nekünk *... kinyilatkoztatatta az Isten* (az ő bölcsességét a keresztről szóló beszédben) a Lélek által.

A 2. század egyik legjelentősebb apologetája, Jusztinosz – fiatal korában – nagy elszántsággal kutatta az igazságot a különböző filozófiai iskolák tanításaiban. Efezusban találkozott egy keresztyén aggastyánnal, aki miután felfedte magabiztos gondolkodásának gyengéit, a Messiásról, Jézusról tanúskodott neki. Jusztinoszt leginkább az az erkölcsi tartás ragadta meg, amelyet a halál kapujában tanúsítottak a keresztyének.

Megtérését követően sokat írt a keresztyénség védelmében, Rómában iskolát nyitott és nyilvános vitákat szervezett. Megtérését társaival együtt elszenvedett mártírhálálával pecsételte meg (Kr. u. 165 körül). Egy részlet a mártíromság-ról készült aktából:

„Rusticus prefektus kérdezte: *Miféle tudományokkal foglalkozol?* Jusztinosz ezt válaszolta: *Megpróbáltam minden tudományt elsajátítani, de a keresztyének igaz tanait fogadtam el, még ha ez nem is tetszik azoknak, akik téves véleményeket követnek ...* Rusticus prefektus így szólt: *A továbbiakban térjünk a tárgyra...:*

Beleegyeztek-e abba, hogy együtt mind bemutatjátok az áldozatot az isteneknek? Jusztinosz válaszolt: *A vallásosságból az istentelenségbe senki sem esik vissza, aki helyesen gondolkodik.* Rusticus prefektus ezt mondta: *Ha nem engedelmességetek, irgalmatlanul megbüntetlek benneteket.* Jusztinosz így szólt: *Az imádság által üdvözülünk, ha Urunk Jézus Krisztus miatt büntetnek meg minket, mert ez a mi üdvösségünk és így lesz bizalmunk Urunk és Üdvözítőnk világot ítélő, félelmetes bírói széke előtt.* A többi vértanú is ugyanígy mondta: *Tedd, amit akarsz! Mi ugyanis keresztyének vagyunk, és a bálványoknak nem mutatunk be áldozatot. ...* (Az ítélet kihirdetését követően) dicsőítették Istent, kimentek a szokásos helyre, lefejezték őket, és ott Üdvözítőnk megvallásával beteljesítették tanúságtételüket.”

Sajnos nem csak az igazság és az élet értelmének keresésében, kutatásában vagyunk hasonlók eleinkhez, hanem abban is, hogy egymást rangsoroljuk, osztályozzuk. Igaz nem – mint Pál korában – görögök és barbárok, vagy zsidók és görögök ill. bölcsék és tudatlanok (vö. Róm 1,14.16), hanem műveltek és műveletlenek, képzetlenek és képzetlenek, diplomások és diploma nélküliek, értelmiségiek és nem értelmiségiek, gazdagok és szegények, előkelők és egyszerűek, jobbosok és balosok stb. kategóriába soroljuk egymást.

A mai vasárnapon újra elmondhatjuk, hogy *Isten titkos bölcsessége* igazán csak egy helyen, a Golgotán fedezhető fel, ahol a „keresztfa titka tündökölt” (EvÉn. 189,1). Ennek mérlegén semmilyen osztályozásnak, besorolásnak nincs helye, eltűnnek a kulturális, népi, faji, politikai megkülönböztetések és ellentétek. Isten bölcsessége felszabadíthat arra, hogy globalizálódó és polarizálódó világunkból ne kivonuljunk és elmeneküljünk, hanem a tőle (Lelke által) kapott erővel ki-ki a maga őrhelyén hirdesse Pállal együtt: *amit szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett.*

Blázy Árpád

FELHASZNÁLT IRODALOM

Fascher, E.: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*. (ThHK 7/1) Berlin, 1988

Maszynek Endre: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írott első levele*. Budapest, 1905

Pröhle Károly: *A római levél magyarázata*. 1–5. fejezet, Budapest, 1959

Tillich, P.: *Rendszerezés teológia*. Budapest, 1996

Vanyó László: *Ókeresztény írók*, VII., Budapest, 1984

HETVENED VASÁRNAP

• Mt 13,22–24

A példázatokról

A tanítványok kissé értetlenül teszik fel Jézusnak a kérdést: *Miért beszélsz nekik példázatokban?* Mert Jézus egyik példázatot mondja a másik után.

Jézus válaszából kiderül, a példázatok kettős feladatukat teljesítik. Egyrészt elrejtik, másrészt feltárják Isten országának titkait. Jézus maga is utal az Ézsaiás próféta ítéletes ígéire. A megköveredett szívre, a nehezen halló fültre, a behunyott szemre. (13,14) De aki Jézus tanítványává szegődött, annak megadatott, hogy értse Isten országának titkait. (13,11) A „lepel”, amely Pál szerint a zsidók szívét borítja, amikor Mózeset olvassák, csak Krisztusban tűnik el. Tehát a megértés előfeltétele, letelepedni Jézus lábainál.

„Az Isten királysága titokká lett, s ez a titok semmiféle emberi bölcsesség vagy éleslátás előtt fel nem tárul, hanem annak megértése úgy »adatik meg«, ti. azoknak, akiknek értelmét a Lélek megvilágosítja.” (Karner Károly: *Máté evangéliuma*, 92. old.)

Alapigénken két példázat a tanítványoknak szól. Jézus azt szeretné, ha tanítványai megértenék Isten országának jellemző vonásait. A példázatok végén meg is kérdezi őket: „Megértettétek mindezt?” Isten ígéje mai tanítványaihoz intézi a példázatot és a kérdést is. Tehát igehirdetésünk célja, hogy akik hallják az igét, meg is értsék azt. Természetesen nem csupán az intellektuális megértés síkján, hanem valami egészen mély, az igét befogadó, gondolkodást és életet formáló módon.

Elrejtett kincs

Hasonló a mennyek országa a szántóföldben elrejtett kincshez – de nem azonos vele –, az Isten királyságának egy lényegi vonása tárul fel előttünk. Olyan, mint az elrejtett kincs. A felületes szemlélő számára láthatatlan. Isten országa elrejtett ország, csak annak tárul fel, aki szántja a földet és az ekevas kifordítja, világosságra hozza. Így is mondhatnánk: teszi a dolgát, és egyszer csak ott van előtte a kincs.

Nem kincset keresett. Tehát nem az ő érdeme. *Megtalálta azok, akik engem nem kerestek* (Róm 10,20).

Isten az ő országát Jézus Krisztusban rejtette el: a kará-

csonyi gyermek kicsiségében, a vándor tanító egyszerűségében, a megalázott „Mefeszítettben”. Mégis mindezt úgy tette, hogy átragyogott az igazi kincs fénye.

Hagyja magát megkeresni. Annak ellenére, hogy valójában talán sohasem őt kerestük, hanem mindenben magunkat, magamat. A vallásos életben is egy kis nyugalmat, békességet, sőt valamiképpen saját jószágom és különb voltom igazolását kerestem. Lehet, hogy a templomba sem azért jártam, hogy megtaláljam Istent, de ő kegyelmes és hagyja, hogy megtaláljam, amikor nem is őt kerestem. Talán az istentiszteleten, vagy a Biblia olvasása közben, egy elmélyült pillanatban, egy testvéri szóban, vagy az élet fordulatóban feltárul előttem az, ami addig rejtve volt, az „igazi kincs”. Ekkor „meglátom” Jézust, mint Krisztust. A kincset, ami mindennél többet ér.

Megtalálta, és mégis elrejtí örömeiben. Hiszen nem az övé, hanem azé, akié a föld. Viszont meg akarja szerezni. Most már meglátta, és tudja, ez a vagyon megoldja minden szegénységét és nyomorúságát. Mennyi mindent nélkülözött, ő is, a családja is! Boldogtalan sivár életet élt. Nem jelentett mást a saját élete, mint kilátástalan, vég nélküli robotot. Mit tudott adni az övéinek? Most mindent megnyerhet. Szívében dédelgeti, rejtegeti, mert ezen túl, a kincsnek birtokában megvásárolhatja szabadságát, polgárjogot vehet. Szabad lehet, visszanyerheti emberi méltóságát, istenfiúságát. Hát ehhez hasonló a mennyek országa, természetesen lelki értelemben.

Eladja mindenét ... és megveszi azt a szántóföldet

Fel kellene tennünk a kérdést magunknak és másoknak is, megtaláltad már az „igazi kincset”, amitől megoldódik az életed?

Pál megkapó bizonyossággal vallja: *Ellenben azt, ami nekem nyereség volt, kárnak ítélem a Krisztusért. Sőt most is kárnak ítélek mindent Krisztus Jézus, az én Uram ismeretének páratlan nagyságáért. Őerte kárba veszni hagytam, és szemétnak ítélek mindent, hogy Krisztus Jézust nyerjem* (Fil 3,7–8).

Pál eladja mindenét. A karrier lehetőségét, vallási meggyőződését, az atyai hagyományokért való rajongását, a világ kínálta vagyont és gyönyöröket. Mert megtalálta a „kincset”, és már tudja, ez megoldotta az életét.

A legtöbb ember úgy szeretne hozzájutni a földben elrejtett kincshez, hogy ne kelljen eladni mindenét. Valahogy úgy kellene Krisztus, hogy hozzáadjuk ahhoz, ami van. Minden marad, és Krisztus mintegy biztonsági őr álljon be a sorba, és vigyázzon mindarra, ami az enyém. Legtöbben az Istent a saját szolgálatukba szeretnék fogni. Legyen az Isten egészség-, gazdaság- és időjárásfelelős. Szolgáljon engem az Isten. Teljesítse akaratomat és kívánságomat. Jézus világosan beszél a tanítványnak, „eladja mindenét,” ami addig drága volt, hogy helyet adjon az új kincsnek.

Példázatunk éppen erről tesz bizonyosságot, az a kincs mindennél nagyobb, és mindennél többet ér. Már ebben a világban is. Hiszen akik Jézusért mindent eladtak, azok Jézussal mindent megnyertek. Az egész életük átrendeződik, és az élet külső és belső részének mennyei távlatai nyílnak meg, mert „megvette” az Isten országát.

A nagy értékű gyöngy

Jézus megerősíti mondanivalóját még egy példával, a megtalált nagyértékű gyöngy példázatával. A más földjét szánó ember vagy a szabad kereskedő ugyanabban a helyzetben van, el kell adni mindenét, hogy megvehesse a kincset. Tehát akár buzgó, tudatos istenkereső, vallásos ember, vagy a „véletlenül” kincsre lelő ember előtt ugyanaz a lehetőség áll: eladni mindenét, és megvenni a kincset. *Így tehát, az, aki közületek nem mond le minden vagyonáról, nem lehet az én tanítványom* (Lk 14,33). Ha Isten életutad egy kanyarulatában megengedi meglátnod a „kincset”, akkor ne hagyj ott, hanem *vedd meg minden áron*, hiszen a mennyek országa mindent megér!

Jézus miért láttatja úgy, hogy az e világi gazdagság akadály az „igazi kincs” megszerzésében? Hiszen az egész Biblia bizonyosságot tesz arról, hogy az üdvösség kegyelem, és semmit nem adhatok érte. Istenhez való kapcsolatum nem üzleti kapcsolat, hanem a szerelemhez hasonlítható, ahol kizárólagosságról van szó. Vagy-vagy, a megosztott szív szerelme tragédiához vezet. Jézus ezért mondja: nem szolgálhattok két úrnak.

Ady, az *Ima Baál istenhez* című versében megdöbbenő módon vall a jézusi példázat igazságának ellenpárjáról:

*Óh, Baál, állj mellénk lelked kegyelmével.
Minden-Pénzeknek trónján valáhol
Fordítsd felénk fényes kegyetlen arcod.
Én harcolnék. Megharcolnám a harcot,
Tudok alázva élni, lélek-áron, ...*

Mindenáron, lélek-áron? Mi kell nekünk minden áron? Mihez kötöd a szívedet? *Mert ahol a kincsed van, ott lesz a szíved is* (Mt 6,21).

Ittész István

HATVANAD VASÁRNAP

• Lk 10,38–42

A textus felé

Mária és Márta jól ismert története látszólag egyszerű, valójában nem is olyan könnyen érthető. Lukács külön anyagának része ez a történet. Mária és Márta nevével ezen kívül csak Jánosnál találkozunk, de más összefüggésben: a feltámasztott Lázár nővéreiként (Jn 11,1kk). Jézus, működésének második szakaszában, tanítványaival úton van

Galileából Jeruzsálem felé. Az úti események sorában talán nem véletlen, hogy az irgalmas samáriai példázat után következik Mária és Márta története. Az utána következő szakaszban pedig az imádságról van szó. Jézus egyszer munkára sarkall (*Te is hasonlóképpen cselekedjél!*), máskor pedig a csendes (rá)figyelésre indít. Érdekes ezzel összefüggésben a 41–42. vers fordítási nehézsége. Ebben segítségünkre lehet Pröhle Károly Lukács kommentárja (183–184. old.).

A textusról

Érdekes dolog egyfelől, a korabeli társadalmi szokásokat figyelembevéve, hogy egy asszony *fogadta házába*. Másfelől pedig, hogy Márta testvére, Mária *leült az Úr lábához*. Jézus tanítványául fogadta. Hiszen Pál apostol is *Gamáriel lábánál* részesült tanításban. (ApCsel 22,3) Az viszont teljesen ellentétes a kor társadalmi felfogásával – a rabbik felfogásával –, hogy egy nő tanítvány legyen. A rabbik ugyanis nem magyarázták nőknek a törvényt. Talán innen is magyarázható Márta felháborodása. Hiszen Mária *nincs a helyén* a kor társadalmi rendje szerint. Jézus ezen a ponton is áttörte korának korlátait, hogy azok megkötöttségeitől megszabadítva az Isten országára irányítsa a figyelmet.

A Jézusra figyelő Máriával ellentétben Mártát teljesen a szolgálat köti le. A vendéglátás feladatait akarja maradéktalanul teljesíteni, tökéletes vendéglátásban szeretné Jézust részesíteni. Jól látható az ellentét: Mária Jézustól fogadja el a tanítását, Márta viszont Jézusnak akar *adni* bizonyos dolgokat, a megfelelő külsőségek biztosításával. Szolgálatában lép Jézushoz, hogy tekintélyi alapon nyerjen sérelme orvoslást. Írásmagyarázóknak eltér a véleményük arról, hogy ezek tipikus viselkedési formák, típusok-e. Lehet tipizálni ezeket, hogy egyik a cselekvő, akinek a *szolgálat* a fontos és számára alig érthető, hogy maradhat valaki nyugodtan ülni ebben a helyzetben, amikor szerinte még több szolgálatra van szükség, mint máskor.

A másik a kontemplatív, a nyugodt, higgadt ember, aki gyakran lenézi a másikat, aki mindent a hasznossága szerint vizsgál. Valójában egyik életstílus, egyik kegyességi irány sem helytelen vagy hamis. Hiszen az emberek nem egyformák, mindegyik szolgálhat a maga módján Istennek.

Jézus választ kettős megszólítással kezdi, mely arra figyelmeztet, hogy valami nagyon fontos, megfontolandó figyelmeztetés következik, a történet csúcspontja. Nem akarja elítélni Mártát, de nem ad neki igazat.

Értékeli Márta fáradozását, *sok mindenért aggódol és nyugtalanokodol, pedig kevésre van szükség*. Mondanivalójának döntő része, melyben a szövegvariánsok is meg egyeznek: *csak egy a szükséges*.

Mártát sok minden izgathatta, pl. az asztal körüli szolgálat, de azt nem vette észre, hogy most nem neki kell „adnia”. Ahová Jézus belép, ott ő ad. A Márta név jelenté-

se „úrnő”. De Jézus jelenlétében már nem ő a házigazda. „Szerepcsere” történt (erre még visszatérek).

A szószék felé

Hatvanad vasárnapjára agendánk ezt a témamegjelölést adja a *Bőjt felé igaz megtéréssel* böjtelői összefoglaló cím alatt: *Süketségből az ige hallására.*

A böjtelői vasárnapok is a többihez hasonlóan a Feltámadott ünnepei. Ő az, aki fordulatot, megtérést sürget és munkál életünkben. Ezért fontos – ezen a vasárnapon, az igehirdetés vasárnapján különösen is –, hogy Jézus áll a középben. Ezért kell rá figyelni, amint ebben a helyzetben is viselkedik és hatalmasan szól.

A Márta és Mária közötti feszültség (magamra *hagyott...*) és a Márta és Jézus közötti feszültség (*Uram, nem törődsz azzal...*) megoldásaként, feloldásaként válaszol Jézus Márta szorgoskodására: most nem a vendéglátás, hanem az igehallgatás alkalma érkezett Jézussal a házba. Ezt ismerte fel Mária. Az igehallgatás Jézusra figyelés.

Jézus jelenlétében, ahol ő jelen van, ott senkinek sem lehet fontosabb dolga annál, hogy őt hallgassa, hogy rá figyeljen. Jézus jelenlétében minden másodlagossá válik, minden emberi háttérbe szorul. Mert Jézus az, akiben Isten maga jön közel hozzánk.

Páratlan alkalom ez abban a házban azért is, mert nem fog megisméltódni, hiszen tudjuk, Jézus a Golgotára megy.

A hallgatás kérdése kap hangsúlyt itt. Igaz ez Jézus jelenlétére, amikor a hallgatás háromszoros kihívás, feladat: *elhallgatni, őt hallgatni* és nem utolsó sorban: *jól hallgatni.*

Elhallgatni. Felpörgött korunkban talán a legnehezebben megvalósítható dolog, hiszen a zaj és a lárma korunk jellemzőjévé vált.

Ez az, amit Mária felismert. Most itt van Jézus, most mindennek háttérbe kell szorulnia, mindent félre kell tenni. Márta az alkalmat szalasztotta el. Mária azonban nem passzív. Ő kihasználja az alkalmat. Munka és becsületes helytállás mellett szükség van az ilyen alkalmakra, az elcsendesedésre. Vajon tényleg a munkánk von el Jézustól? Nem a nyugtalan, mindent akaró, mindenért aggódó természetünk?

Őt hallgatni. Márta nem vette észre, hogy Jézus belépésével a szerepek megcserélődtek. Igazságtalanok lennének Mártával szemben, ha csak egyszerűen egy dolgos háziasszonyt látnánk benne. Azt nem szabad elfelejteni, hogy ő mindent Jézusért tesz, az ő tiszteletére. Talán otthon ő volt a vezető egyéniség, de azt nem ismerte fel, hogy ahova Jézus belép, ott ő nem vendég, hanem Úr. Ő a házigazda, ő ad.

Akár az istentiszteleten. Fontos dolog a résztvevők aktivizálásának kérdése, de nem téveszthetjük szem elől azt, hogy ott Jézus szolgál nekünk. A „szükséges egy” éppen ez az elfogadás, a Jézusra figyelés, az, hogy meghalljuk, hogy őt hallgassuk. *Ez az én Fiam... őt hallgassátok!* – hangzott a szó, nem véletlenül, hiszen nagy szükségünk van az ő gyógyító, vezető, erőt adó, üdvözítő szavára. Egész egyházunk létkérdése ez.

Jól hallgatni. „Boldogok, akik hallgatják és megtartják Isten beszédét.” Jól hallgatni azt jelenti, hogy a meghallott szó nem marad hatás nélkül, hanem cselekvésre indít. Jézus szava mindig cselekvésre indít. A diakónia szolgálatára. Jézus diakóniájának elfogadásából származik a mi diakóniánk. Akik jól hallgatja Jézust, annak az életén keresztül megmutatkozik ez. Annak az életében cselekedetté, szolgálattá, diakóniává válik. Érik a hallott ige, hiszen egyfelől segítségével meglátja a szolgálat lehetőségét, másfelől örömmel végzi a szolgálatot ott és akkor, ahová Úr állítja.

A hallgatás kérdéséhez kapcsolódik az oltári ige is (ApCsel 26,22–31). Pál Agrippa király és Festus előtt elmondott beszédének vége. Itt már a hallgatás hatása is nyilvánvaló. Bár ott egészen más hallgatásról van szó. Ettől függetlenül Pál igehirdetésének hatása egyfelől elhárítás (Boldond *vagy te Pál...* – Festus), másfelől Agrippa reakciója (*Még hamarosan meggyőzől és keresztyénné teszel!*). Az ige soha nem marad hatás nélkül.

Egészen más szempontból érdekes dolog, hogy a „mártai” és „máriai” karakterek életkorok szerint is változhatnak. Valaki fiatalabb korában aktívabb, és később, idősebb korában kontemplatívabbá válik.

Sok minden jó, sőt mi több, fontos Jézus számára. De egy a szükséges, hogy Isten akarata megvalósuljon. Ez pedig a ráfigyelés és a belőle fakadó igazi szolgálat útján valósulhat meg.

Herzog Csaba

ÖTVENED VASÁRNAP

• Jn 9,39–41

Kicsoda vak, és kicsoda látó?

Textusunk egy olyan fejezet záró szakasza, csúcspontja, amelyik János evangéliumának egyik legegységesebben fölépített, legdrámaibb és legrészletesebben kidolgozott története. Amit Jézus tesz és mond ebben a fejezetben, mintegy kifejtése, bemutatása annak az önkijelentésnek, ami az előző fejezetben is elhangzott (8,12) és ebben is (9,5): *Én vagyok a világ világossága!*

Jézus a templomban jár a lombsátor ünnepe alkalmából, és minden eddiginél keményebb összecsapásra kerül sor közte és a farizeusok között. Elfognák, megköveznék, de nem képesek rá: nem jött el még az ő ideje.

A vak meggyógyításának történetét célszerű röviden elmondanunk, méginkább az azt követő nyomozás, meghasonlás dialógusait.

Érdekes megfigyelni, hogy Jézus maga milyen keveset szerepel a fejezetben, mégis, távollétében is mindig róla van szó. Izgalmas a meggyógyult vak gondolkodásának, hitének változása is. Először nem is foglalkozik meggyógyító-jával, nem is tud róla semmit, talán nem is érdekli. Annál inkább a farizeusokat, akik az alkalmat keresik, hogy elveszejtsék Jézust. Jellemző, hogy nem az izgatja őket, hogy egy vakon született lát, hanem hogy a gyógyítás

szombatnapon történt. A „farizeusok” itt a Főtanácsot jelentik, azt a testületet, amely többek között a vallási rendőrség ellenőrző munkáját végezte. A törvénymagyarázat szerint olyan gyógyító eljárást, amely a szokásostól eltérő, szombatnapon nem volt szabad végezni. A született vaknak pedig most először kenték meg a szemét. Ráadásul Jézus az általa készített sárral a tézstagyúrás különösen szigorú tilalmát szegte meg. Márpedig a farizeusok abban a korban – de már századokkal korábban is – a szombat megtartását Izrael leghatalmasabb törvényének tartották, amely révén Isten népévé emelkedik. Ennek megtartása élet és halál kérdése, mert ettől függ a Messiás eljövetele, Izrael léte. A szombat jelenti Istennek és az ő népének egyedülálló közösségét és kapcsolatát. Az ehhez való hűség mindenkit minősít. Tegyük hozzá, hogy a szombat megtörését viszonylag könnyű bizonyítani és szankcionálni. Míg a lelkekbe nem lát bele a túlbuzgó farizeus.

A kihallgatók érvek helyett szidalmazták a meggyógyultat, aki nem hagyja magát, okoskodás helyett „józan paraszti ésszel” érvel, ami szinte vallástételbe megy át, és megosztja hallgatóságát.

A kihallgatási jelenet egyik tanulsága, hogy Jézust vagy bűnösnek tartjuk, mint a farizeusok, vagy „Istentől valónak”, mint a meggyógyított vak. János evangéliuma szerint Jézus személye mindenkit döntés elé állít. A másik, amire oda kell figyelni, az a meggyógyított hitének kialakulása. Lehet Jézussal hit nélkül is találkozni, de aki nyitott a tényekkel szemben, az nem maradhat vele szemben közömbös, mindig többet ismer meg belőle, és a végén eljuthat a teljes hithez. A volt vak hite fejlődésének stációi Jézusról mondott nyilatkozatai alapján érzékelhetők: „az ember, akit Jézusnak hívnak” (11), „prófeta” (17), „tanítványa vagyok” (27), „megnyitotta szemeimet” (30), „Istentől való” (33) (Bolyki). A fizikailag már látó, volt vak így vált spirituálisan is látóvá. És ekkor eljut a vele való újabb személyes találkozáshoz, amikor is teljesen nyitott szívvel fordult Jézushoz, majd végleg megvilágosodva: „Hiszek, Uram”, leborulva imádta őt.

Jézus ekkor jelenti ki: *Én ítéletre jöttem erre a világra, hogy akik nem látnak, lássanak, és akik látnak, vakká legyenek.* Az ítélet itt nem elítélést, hanem megítélést jelent: egy megkülönböztető, felfedő, szétválasztó funkciót. Ez ugyanaz a gondolat, amit Simeon áldásában olvasunk: *Íme, ő sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izraelben, és jelül, amelynek ellene mondanak ... hogy nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata* (Lk 2,34–35).

János szerint nem születés, hanem újjászületés kérdése,

hogy vakok vagyunk-e vagy látunk. Az egykori vak a szemünk előtt született újjá, és lett a szónak mind testi, mind lelki értelmében látóvá. Egyben igazolta Jézusnak azt a 3. versben mondott, akkor még érthetetlen kijelentését, amelyben a vitatkozó, „teologizáló” tanítványait helyreteszi: *Nem ő vétkezett, nem is a szülei, hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.* Azaz azért kellett vakon születnie, vakon élnie 20–30 évet, hogy erre a csodatételre, de főként az azt követő, abból fakadó vitákra, kijelentésekre, vallástételre sor kerülhessen.

De most kiderül, volt ott néhány farizeus is, akik meg is kérdezték: „Talán mi is vakok vagyunk?” Sejtik-e, hogy Jézus vaknak tartja őket, vagy reménykednek a nemleges válaszban, nem tudom eldönteni. Jézus mindenesetre azonnal és keményen válaszolt. Azért van bűnötök, mert nem ismeritek el vak voltotokat. Ha bevallanátok lelki vakságotokat, nem ítélnétek mások fölött, mint most fölöttem és a meggyógyult ember fölött. Ez az ítéletek mutatja, hogy csak hiszitek magatokról, hogy láttok, valójában vakok vagytok, ezért bűnötök, az elvakultság bűne megmarad.

A történet elején a farizeusok – és a közvélemény – szerint a vak a bűnös, vagy a szülei. A csodatétel után Jézust tekintik bűnösnek a szombattörés miatt. A történet végén – textusunkban – kiderül, hogy a bűn a lelki vakság, elvakultság, a Jézusba vetett hit visszautasítása. „A vakság tudata a látás előfeltétele, a látás téves öntudata örök vakszágra ítélheti az embert.” (Farkasfalvy: *Testté vált Szó*)

„Jaj azoknak, akik végigmennek az életen, mindent meglátnak és mindent megismernek, csak Jézust nem! Jaj azoknak, akik eltelnek önmagukkal és a világgal, s nincs hely a szívükben Jézus számára! Jaj azoknak, akik átmennek a világon és az életen, s nem látják meg a legnagyobbat, Azt, Akiért idejöttek, s azt, Akiért átmentek: nem látják meg Jézust. Lehetnek tudósok, de nem tudják az egyetlen igazságot, lehetnek a szépség ismerői, vagy művelői, de nem látják meg a legnagyobb szépséget: Jézus arcát.”

Végül még egyszer emlékezzünk a 4–5. versre: „Siess, mert a határidő lejár. Addig, amíg nappal van, mert eljő az éjszaka, amikor nem láthatod meg a világ Világosságát.” (Ravasz László)

Schulek Máttyás

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bolyki János: *Igaz tanúvallomás*
- Karner Károly: *János kommentár*
- Ravasz László: *Az Újszövetség magyarázata*

Bátorság egy új életszakaszhoz*

1Kir 19,1–15a

Egy idős ember – elfáradva a küzdelmekről –, akit Istene újból útnak indít, és új erővel ruház fel. Hogyan harcol ott, de azután nem tud és nem akar tovább. És ahogy Isten nem engedi, visszahívja az életbe, újabb feladatot bíz rá, újra talpra állítja. Nem ismerjük mi is ezt? Az ember a saját élete során gyakran felfedezi az öreg Illés történetét. Ez a mi történetünk és a mi egyházaink, gyülekezeteink története.

Itt, az elején látjuk Illés prófétát, érezzük, milyen egyedül marad hitével. Teljesen elszigetelődött. Nem látja a jövőjét.

Utolsó látogatásomkor, tavaly ősszel önök közül valaki megajándékozott egy könyvvel a soproni és körülötte levő falvak német lakosságának történetéről. Ez az itteni régió evangélikus gyülekezetek története is. Olvastam a könyvet és megfigyeltem a képeket. Milyen hatalmas tradíció! A csodálatos templomok Sopron városában és a környező falvakban éppúgy bizonyítanak, mint egyik vagy másik szépen restaurált orgona egy falusi templomban. Vagy éppen a városi házak, melyek valaha a gyülekezetek voltak. De ma? Bizonyára egyikük vagy másikuk Illéssel mondáná: „Sokan elhagytak – el kellett hogy hagyjanak – és én szinte egyedül maradtam”.

Egy biztos: Nincs többé Jezábel királyné, aki az emberek szívéből ki akarja irtani a hitet. Senki sem tör a keresztyének vagy a németek életére – sem itt önöknél, Magyarországon, sem nálunk Németországban. De mégis kisebb lett a keresztyének gyülekezete.

Ez tapasztaljuk hazánkban is. Németországban sincs már úgy, hogy az emberek mint keresztyének megértik egymást. A hitet már nem mindenki szereti. Sőt: szinte jól hangzik, ha valaki nem veszi komolyan Isten parancsolatait, nem vesz részt a gyülekezet életében, és nem látogatja az istentiszteleteket. A keresztyén hit elpárolog nálunk, az ember egyáltalán nem tudja már, hol van az ő hazája. Németországban az evangélikus gyülekezetek kisebbek lettek, úgy, mint önöknél. És mi a reakció arra, hogy mindez így alakult?

Illés visszavonul és mondja: Elegem van! Belefáradt a vitába. Nem látja már az értelmét semminek, amit tesz. Befelejezi az életét. Magányos lesz, és visszavonul a pusztába. A pusztába a halál helye: „Elég most már, Uram, vedd el életemet, mert nem vagyok jobb elődeimnél!”

Manapság gyakran hivatkozunk a depresszió állapotára.

* Claus-Jürgen Roepke egyházfőtanácsos, az Evangélikus Hittudományi Egyetem díszdoktora, a bajor-magyar testvéregyházi kapcsolatok kulcsembere nyugdíjba vonult. Búcsúztatása ünnepi istentisztelet keretében szeptember végén történt a müncheni Szentháromság templomban. Tavaszai magyarországi látogatása alkalmával Sopronban, március 11-én elmondott igehirdetésének magyar fordításával tisztelgünk előtte. (ifj. Hafenscher Károly)

ra. Ebben a depressziós állapotban nagyon közel áll hozzánk Illés. Mivel ezt jól ismerjük: a jelen számunkra túl nehéz, a jövőtől nem várunk már semmit, és ezért a múltba menekülünk. Ha mi tudósok vagyunk, és szeretjük a könyveket, a könyvekben keresünk vigasztalást. Ha muzikálisak vagyunk, a zene álmvilágába menekülünk. És gyakran menekülünk a templomban a keresztyének kis csoportjához, akiket ismerünk, és akik között jól érezzük magunkat. Egyszerűen a nyugalomunkat akarjuk, ki a városhoz vagy a faluból, ahol az élet lüktet. Keressük a magány pusztáját, a helyet, ahol az élet vége sejjik.

A depresszió az életkedv ellentéte. Nálunk, Németországban nagyon jól megfigyelhető, ahogyan az emberek belerohannak az életbe, és élvezni akarják azt. És mikor valami nem sikerül, vagy betegek lesznek, a legmélyebb depresszióba zuhannak.

Isten kirántja Illést depressziójából, és új kezdettel ajándékozza meg. Egyedül – kedves gyülekezet – nem került volna ki Illés a magányból és az életuntagságból. Isten belenyúlt az életébe, és ismét talpra állította. Megajándékozta új életkedvvel. Új perspektívát nyitott számára. Hogyan tette ezt? Hogyan következhet be ez a csoda a mi életünkben? Hogyan teszi Isten magát láthatóvá? Hogyan hallható az ő szava, az ige, amely újra felbátorít engem? És hogyan ismerhetem fel az engem megerősítő jelet?

Ha kérdezzük, tovább segít nekünk Illés régi története és Istennel való találkozása a pusztában és Hóreb hegyén. Mi, emberek újra meg újra reméljük, hogy Isten minden lenyűgöző és ellenállhatatlan módon felhívja magára a figyelmet, tűzzel és karddal közbelép, félreérthetetlenül – mint egy természeti katasztrófa. De hogy szól ez a Királyok Könyvében? Az Úr nem egy mindent elsöprő viharban volt. Nem is egy mindent leromboló földrengésben. Nem is minden gonoszt és igazságtalanságot egy csapásra megsemmisítő tűzben volt jelen az Úr. Isten a mi életünkben sem egy ilyen erőteljes módon találkozik velünk. „Lábujjhegyen” érkezik – ahogy mi németek mondjuk. Ahogy Illésnél egy szelíd morajlásban és a szél susogásában volt felismerhető, úgy a mi életünkben is láthatatlan módon válik Isten érezhetővé.

Az evangélium egészen egyszerű szava az, ami bennünket talpra állít, vigasztal és új bátorsággal ajándékozik meg. Ez az angyal lágy érintése és halk szava: „Kelj fel!”. Ez az, ami bennünket bánatunkból, depresszióinkból kiszabadít. Ez az angyali szó lehet egy bibliai szó, melyet hallunk, egy énekvers, melyet elénekelünk, és néha egy baráti vigasztaló szó, azé, aki megért bennünket. *Kelj föl, mert erőd felett való út áll előtted!* Hiszen ez azt jelenti: Ne engedd át ma

gad a búskomor gondolatoknak, ne maradj szomorúan magadba roskadva a rekettyebokrod alatt, hanem felfrissülve indulj újra útnak. Hagyd el a pusztádat, térj vissza a városba, oda, ahol az élet lüktet. Hiszen ott feladatok várnak rád. Menj oda, ahol az emberek élnek és dolgoznak, együtt ünnepelnek és valamit közösen készítenek.

Ez a halk bátorító „Kelj fel, és menj!” nemcsak nekünk, személyünknek érvényes. Érvényes ez gyülekezeteinkre Magyarországon és Németországban, melyek kisebbek lettek és sokszor csődbe mentek. De a megkisebbedett gyülekezetnek is keresnie kell a helyét és feladatát, még hozzá ott, ahol az élet zajlik: a piacon és a városban, a falu közepén, ahol ma legtöbbször a templom helye van, az iskolákban és a nyilvánosság előtt. Gyülekezetek, Isten ma így várja, nem húzódhatnak vissza a pusztába vagy a rekettyebokor alá, hanem ki kell hogy menjenek a városba, figyelni feladatokat, melyeket Isten lábuk elé helyez.

Bizonyos: Jézus is visszavonult időről időre a pusztába. De azért, hogy imádkozzon és a gonoszt legyőzze. Ezután az imádkozás után és ezután a belső harc után megerősödve tért vissza országának városaiba és falvaiba, hogy ott legyen, az embereket istenhitre hívja, imádkozzon velük és megossa minden gondjukat.

Melyek voltak azok a jelek, melyek Illést a pusztán át a városba vezető útján erősítették? A Biblia egy lepényről és egy korsó vízről mesél, melyet egy angyal helyezett Illés fejéhez. És így szól a tudósítás: *Illés fölkel, evett és ivott, és annak az ételnek az erejével vándorolt keresztül a pusztán.*

A bátorító szó mellé állította Isten az erősítő jelet. Érthetjük ezt másképpen, mint egy utalást az úrvacsorára, melyet a keresztyének kenyérral és borral ünnepelnek? Életünkben újra meg újra meghívást kapunk, járuljunk az Úr asztalához, hogy ezen a jelen keresztül további életünkre megerősítést kapjunk.

Kedves gyülekezet! A mi személyes életünkben és a mi evangélikus gyülekezeteink történetében mindig vannak események, melyek fájnak nekünk, és amelyek deprimálnak bennünket. De mindig belép életünkbe egy angyal, és mondja nekünk: *Kelj föl, mert erőd felett való út áll előtted!* És újra és újra megtapasztaljuk, hogy Isten az ő közelségének jeleivel megerősít a mi hosszú vándorlásunkon a világ pusztáin, városain, falvain keresztül. Igen, Illés próféta története valóban a mi történetünk és a mi egyházunk, gyülekezeteink története.

Fordította: Schulek Edit

Az eredetivel egybevetette: ifj. Hafenschér Károly

ANDORKA ESZTER

Hiszek, segíts hitetlenségemen!

Mk 9,14–29

Mai történetünk arról szól, hogyan lehet kikerülni a kicsinyhitűség csapdájából, hogyan születik, működik, növekedik a hit. A tanítványok jeleneteiben ugyanarról van szó, mint Jézus és az apa találkozásában. A tanítványok olyanok, amelyenek mi, tanítványok vagyunk. Márk napjaitól máig: ingatagok, okoskodók, sajátjukra büszkék. Azt hisszük, mi már otthon vagyunk az Isten dolgaiban, de ha mégis kudarcot vallunk, nem tudjuk, kihez forduljunk. Ahol a tanítványok kevesek, ott az apa mutatja meg az utat: Jézushoz fordulni, tőle kérni. Ha csak kételkedve vagy elégedetlenkedve tudunk kérni, akkor úgy. Ha a hitünk alig több a hitetlenségünk felismerésénél, úgy. És Jézusnak már ennyi is elegendő a csodához.

Hiszek – mondja az apa, pedig nem hisz. Amije van, az kevesebb a nyugodt, bizalomteli, boldog ráhagyatkozásnál. Mégis a hithez nagyon kell ez is: akarás, elszántság, a hit-kapcsolat melletti elköteleződés. Nyitottság: legyen, amit Jézus tenni akar. Öszvér-makacság: könyörgök neked, hiába, hogy éppen kudarcot vallottak a teid, hiába, hogy olyan sokszor megcsalt már a reménykedésem.

Az embernek nem árt néha kimondani, hogy igenis hisz;

újrafogalmazni, kinyilvánítani az elköteleződését. Szavával megteremteni újra önmagában az odaadást. Megfogalmazni a nagyon nagyot, amit vállal, amit tenni akar. Hogy „meg ne szakadjon a hit, habár az esti vizit elmaradott már régen a csillagos éjjeli égen.”¹

Segíts hitetlenségemen – mondja az apa, pedig hisz. Azt mondja ki ezzel, hogy a hithez kevés az elköteleződés, kevés az elhatározás. Nem afféle hősi menet, demonstráció, lovagi próbatétel a hit, ahol az ember a saját kegyességével, akarásával, elhatározásával célhoz érhetne, nem olyasmi, amit a saját szívéből kisajtolhatna. Kell hozzá a másik, a kapcsolat, kell hozzá Jézus segítsége, könyörülete.

Ezt újra meg újra át kell élnünk. A hit kapcsolat. Kevés vagyok hozzá, nem megy egymagamban. Jönnek a kételemek, az elbizonytalanodás, elkeveredik az ember a fogalmak, gondolatok erdejében, és úgy érzi, nem biztos már benne, honnan hova indult. Ellaposodnak legszebb imádságos gyakorlataink, megkövéredik a fülünk, a szívünk. Nem megy ez segítség nélkül, Jézus válasza, figyelme, érin-

¹ Sági Loncz Péter verse.

tése nélkül. Nem olyan ez, mint egy lovagregény, ahol a hősnék elég a hűséghez és a nagy tettekhez a hölgy létezése. Inkább a házassághoz hasonlít, ahol a másik jelenléte, szüksége, megbocsátása teremti újra bennünk a szeretni tudást. Rászorulunk a másikra, hogy működjön a kapcsolat. Rászorulunk a kegyelemre, hogy létezzen a hit.

Mert ez a mai ige imádságra hív, és imádságra ad példát. Formáljuk most mi is imádsággá hitünket és hitetlenségünket!

Jézus, én Uram, megváltó Istenem!

Hiszek benned! Neked köszönöm a létezésemet, a izmaim jó játékát, a bennem lüktető elevenséget, a reggei ízeket, az ének hangjait, az öleteimet, mindent, amim csak van. A te teremtő fantáziád hozta létre a körülöttem levő világot, a falevelek napról napra változó színét, finom mintázatát, a sokféleképpen kemény és rugalmas, simogatóan lágy és érdes anyagokat, mindent.

Segíts hitetlenségem! Ne hagyj, hogy elfelejtsem az örömet és a hálát! Ne hagyj, hogy jellegtelené legyének a napjaim és éveim! Figyelmeztess apró jelekkel, hogy jelen vagy itt! Zökkents ki a megszokásaimból! Adj nekem könyveket és embereket, akik által újra meg újra imádkozni tanulhatok! Adj nekem olyan találkozásokat, amik után te le leszek szenvedélyes vágyakozással igéd iránt!

Hiszek, Uram! Lelkészed akarok lenni, a te szavaidnak dadogó szolgája, a többiekkel a te nevedben törődő ember; veled akarok szövetségben együtt munkálkodni mindig. Hiszem, hogy olyasmit bízál rám, amit senki sem mondhat el, csak én. Hiszem, hogy szükséged van rám, éppen rám a te országod megvalósulásához. Hiszem, hogy embereket bízol rám, akik rám várnak.

Segíts hitetlenségem! Légy velem, ha kételkedem ma-

gamban! Légy velem, amikor úgy tűnik, senki sem hisz bennem, hogy képes vagyok ilyesmire! Légy velem, ha nem tudom, hogy volna mit mondanom! Adj hitet, hogy ne hiúsággal küszködjem, adj elegendő biztató mosolyt, hogy túljussam a holtpontokon!

Hiszek, Uram! Hiszem, hogy nem magányos harccra bízál el, hanem közös vállalkozásra. Hiszem, hogy ott van valahányszor ketten vagy hárman összejönnek, ott van még ha csupa igen-igen ügyetlen, gyáva, békétlen ember jön is össze a te nevedben. Hiszem, hogy a te egyházunk vagyunk. Segíts hitetlenségem! Légy velem, ha úgy érzem, egyedül vagyok, és nincs, akivel közösen dolgozhatnék és gondolkozhatnék! Légy velem, amikor azt gondolom, Don Quijote-ként kell téged szolgálnom! Küldj nekem barátokat, nyiss meg feléjük, hogy meglássam azt, amit szeretsz bennük! Tégy csodát bennünk, hogy érdekes, hálás, hozzád hű közösséggé legyünk!

Hiszem, hogy teljes, igaz boldogságra teremtettél engem, hogy ragyogó szépséget és tiszta csöndeket készítettél nekem. Hiszem, hogy van mire várom. Hiszem, hogy belőlünk, bűnös, háborúból háborúba tántorgó, nyomorúságot szerző emberiségből megteremtetted, létrehozta a jót, a te Uralkodódat. Hiszem, hogy van reménység számunkra, van mire vágyakozunk.

Segíts hitetlenségem! Amikor beérem az alacsonyomból, ébressz bennem nagy vágyakat! Űzd ki belőlem, a féltékenységet és a féltékenységet! Add, hogy mosolyogjak, ha jövőre évekem gondolkodom! Tégy munkatársaddá a világot a jövőjéért! Add, hogy ne a félelem embere legyek, hanem a reményé, hogy tenniakarást és okos bizakodást sugárkózzak, hogy a te közelségedre emlékeztessenem az embereket.

Hiszek, Uram! Segíts hitetlenségem! Ámen.

2002-ben a Lelkipásztor címlapján egy Jó Pásztor ábrázolást talál, a kővágóörsi templom gyönyörűen restaurált, fára festett képét. Harmati Béla László, aki évek óta válogatja címlapunk fotóit, ismertetést közöl a címlap képről (8. old.).

Folytatjuk Jörg Ohlemacher tanulmányát (2–5. old.) a vallásoktatás európai helyzetéről. Ugyancsak gyakorlati teológiai írás a *tanulmány* rovatunkban olvasható másik munka (5–8. old.). E számunkat meghatározza az Evangélikus Hittudományi Egyetem új *tiszteletbeli doktorainak* – Hézszer Gábor, Claus-Jürgen Roepke és Takácsné Kovácsházi Zelma – székfoglaló előadása (12–27. old.). Olvashatnak ezen kívül *bibliatanulmányt* (9–11. old.), *könyvismertetőt* (27–29. old.), valamint egy több mint félévszázados írást, melyet a szerző Bencze Imre Hartáról szóló egyháztörténeti munkájára (Lp. 2001/252–256. old.) reagálva küldött el szerkesztőségünkbe.

Igehirdetés rovatunkban talál egy áhitatot és közöljük Claus-Jürgen Roepke nyugdíjba vonulása alkalmából elmondott igehirdetését is. A prédikációs előkészítőket ebben a hónapban a *Budai Egyházmegye* lelkészi munkaközössége készítette.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Januári számunk szerzői

Blázy Árpád lelkész – Budapest Kelenföld

Fabiny Tamás teológiai tanár – Budapest

Harmati Béla László művészettörténész

– Budapest

Herzog Csaba diakónus lelkész – Budapest

Hézszer Gábor lelkész, pasztorálpaszichológus

– Bielefeld, Németország

Ittész István lelkész – Érd

Pángyánszky Ágnes lelkész – Pilis

Ohlemacher, Jörg teológia professzor

– Greifswald, Németország

Roepke, Claus-Jürgen egyházfőtanácsos

– München, Németország

Schulek Mátyás tanár, diakónus lelkész – Budapest

Szabó Lajos teológia professzor – Budapest

Takácsné Kovácsházi Zelma lelkész – Budapest

Zoltán László ny. lelkész – Sopron

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

e-mail: mariann.matrai@lutheran.hu

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztés és borítóterv: Galgóczi Andrea.

Tördelés: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-1108

e-mail: sajto.osztaly@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter mb.

Egy szám ára: 480 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 5760 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 9900 Ft,

egyéb külföldi országokba 10 900 Ft.

A borítón: A *Jó Pásztor* című kép látható Kővágóörsről. A fotót Molnár Géza készítette.

Nyomdai kivitelezés: ETO-PRINT Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály

ISSN 0133-2821